
"חטיבת"
סיפורו של גדוד
נח"ג

מחץ:
סיפורו של גדוד

ערך על פי תחקירים
בני קדר

אוגוסט 1974

פנימי, לפירסום ב־צה"ל בלבד.

אסור לפרסם את תוכן החוברת, קטעים ממנה,
תמצית ממנה או כתבה על תוכנה אלא אם
הדבר הותר על ידי הצנזורה.

משיח בן העשרים וחמש, בעל חברה לשיווק מערכות אזעקה, הוא בן למשפחה מסורתית אשר גרה בחולון. הוא צם ביום הכיפורים האחרון, אבל לא התחשק לו ללכת לבית-הכנסת, ועל כן נשאר במיטה וקרא עתונים. אשתו אתי, בחודש השלישי להריונה, שכבה לידו וקראה במדריך לחיי-משפחה ושמו "נישואין מאושרים". בשעה אחת-עשרה בבוקר צילצל הטלפון. היה זה משרד הקישור ביפו. משיח התלבש, ירד אל מכוניתו, ונסע. לא עברה שעה והוא התחיל לחלק צווי קריאה.

הד"ר טואף, גיניקולוג חד-לשון העובד בבית- חולים תל-אביבי, עמד בבית-הכנסת כשהוא עטוף בטליתו. השעה היתה שתים-עשרה וחצי והחזן עבר על חזרת המוסף, כאשר הדוקטור נקרא לצאת החוצה ושליח מסר לו כי עליו להתייצב מיד בבסיס. הוא שאל אופנוע מחבר שגר סמוך למקום, ונסע הביתה. היתה זו הפעם הראשונה בשלושים שנותיו שהוא עלה על כלי-רכב בעיצומו של יום הכיפורים. הוא ארז כמה חפצים, יצא אל הכביש, ובשני טרמפים עשה דרכו דרומה. בשעה שתיים וחצי כבר הגיע לשער הבסיס.

זאב ברסלר, חבר קיבוץ גבים, יצא עם חברתו שלומית לשחות בים. סמוך לשעה שתיים החלו מטוסים רבים לעבור מעליהם, ופניהם דרומה. הדבר עורר את חשדו של זאב, עד כי יצא מן המים, נכנס למכונית, ופתח את מקלט הרדיו. ואמנם, שידורי ישראל החלו להביא ידיעות מלחמה. זאב הזדרז לחזור למשק, הכין את תרמילו וחיכה לצו-הקריאה.

יגאל הלביץ בן העשרים וארבע עשה את יום הכיפורים בבית הוריו בשדרות ירושלים ביפו. היה זה ביקור של חג: יגאל, תלמיד השנה השניה לסוציולוגיה באוניברסיטה העברית, התגורר בירושלים עם אשתו ורדה, אותה נשא לו שנה וחצי קודם לכן. הוא ציפה לקריאה בקוצר-רוח, וכשהצו השיג אותו, נשק את הנייר ואמר: "אמא, עכשיו עם הטנק שלי אני אגיע לקהיר. רק לזה חיכיתי".

אמנון עזוז, סטודנט השנה הרביעית להנדסת ייצור, לא הלך להתפלל אותו בוקר: בית הכנסת היה רחוק והצריך הליכה של ארבעים דקות. בערב הקודם הוא עשה את הדרך הזאת לתפילת "כל נדרי" ובכך יצא ידי חובתו. אמנון התכוון להישאר בביתו שברחוב ז'בוטינסקי בתל-אביב, לצום, לקרוא, אולי לבקר כמה ידידים. אבל כבר בשעת בוקר מוקדמת התפרץ אליו הילד ליאור, בן דודו הקטן בן העשר, וקרא לו בהתרגשות למהר ולהתחבא בבית-השימוש, כדי שלא יוכלו לגייס אותו. ואמנם, הרחוב התמלא כלי רכב צבאיים והרופאים בשכונה החלו לקבל צווי גיוס. אחר כך נשמעו צפירות אזעקה, והרדיו פתח בשידורים. אמנון צילצל לידידים והתחיל לתהות מדוע לא מגיע אליו צו-

קריאה. שעות אחרי הצהרים עברו עליו כשהוא יושב כעל גבי קוצים. אפילו שכנתו הדיילת נקראה כבר להתייצב לטיסת חירום, והוא עודנו בבית, עם כלבת הקולי הגדולה שהדיילת השאירה אצלו למשמרת. לפנות ערב התחיל לצלצל לחברים המשרתים אתו בגדוד, ודעתו נחה כאשר שמע שאחד מהם כבר גוייס. עתה החליט לנסוע למקום המיפגש של היחידה, אבל דודו יעץ לו להישאר בבית כדי שהמפיץ יוכל למסור את הצו לידיו. ואכן, בשעה עשר בלילה הגיע המפיץ. שעתיים וחצי אחר כך היה אמנון בבסיס.

עממי, סדרן העבודה של משק נוה אור, ישן בחדרו במשך כל שעות אחר-הצהריים. בשעה חמש העיר אותו שכן וסיפר לו כי פרצה מלחמה. עממי בן העשרים ושלוש וחצי התחיל לארגן את מיקלטיו של הקיבוץ, אשר נמצא במרחק מועט מגבול ירדן. בשעות הערב עוד הספיק לראות טלויזיה. בשעה אחת-עשרה בלילה הגיע אוטובוס הגיוס, עממי אסף חפציו, ויצא לדרך. בסביבות השעה שלוש וחצי בבוקר הגיע לבסיס.

- - - - - - - - - - - -

האנשים החלו להגיע לבסיס כבר בשעות אחר-הצהרים המוקדמות. חלקם באו על פי קריאה: רב-סרן יהודה, הסמג"ד, שקיבל את ההודעה שעה שישב בחדר-האוכל של קיבוצו, גברעם; הסרן מיקי, מפקד פלוגה ז'; הסגן אודי קצין הקשר, שהגיע כבר בשעה אחת וחצי; כך הסגן יגאל, הסגן הלל, הד"ר טואף. חלקם באו ללא צו: כך הסגנים צונץ ושליין, שיצאו דרומה בטרמפים מיד אחרי ששמעו על פרוץ המלחמה. ומבאר שבע הסמוכה הגיעו סעדיה פנחס, מורדוך, ואחרים.

בשעה שלוש וחצי הגיע מפקד האוגדה, האלוף אריאל שרון, והורה שהאנשים הנמצאים במקום יתחילו מיד לזוד את הטנקים והזחלמים. המחסנים היו נעולים. סמוך לשעה ארבע הורה אריק שרון לפתוח אותם, אבל התברר שלא היה צורך בכך, כי ממש באותו רגע הגיעו האפסנאים, והמחסנים נפתחו. כל הקצינים והחיילים שהגיעו למקום עד לאותה שעה החלו מיד לזוד ולחמש את כלי הרכב, אף על פי שהם עצמם לא עברו עדיין את הליכי החיול. המג"ד, רב-סרן עמי, אשר הגיע בשעה ארבע ורבע, קבע את הקצב המזורז של ההצטיידות. איש לא נדרש לחתום על ציוד: המטרה היתה להוציא מן המחסנים את כל הדרוש, ולהכין את הכלים לתנועה במהירות האפשרית.

אבל חיש מהר התברר שהמחסנים לא הכילו את כל הדרוש.

האנשים עבדו שעות ארוכות כשהם מכורבלים במעיליהם. רובם הובאו במשך שעות הלילה. לטנקיסטים ניתנה עדיפות בתהליך החיול וההצטיידות, ואכן כבר סביב השעה שלוש בבוקר אפשר היה לערוך ציוות עבור הטנקים שנמצאו במקום. הציוות לא נעשה על פי השיבוץ הקרבי הקבוע, אלא לפי האנשים שהספיקו להתגייס. מכיוון שהיו במקום יותר מפקדי טנקים מאשר טנקים, התנדבו מט"קים אחדים לעלות על טנקים בתור תותחנים (כך, למשל, עשה אפי הלרשטיין). זמן קצר לאחר השלמתו של הציוות, בשעה חמש בבוקר, החלה שיירת הטנקים לצאת מן הבסיס. היא כללה את טנק המג"ד, ואת הטנקים של פלוגות ו' וז'. היציאה היתה מהירה כל כך עד שהשליש, הסגן יאיר, לא הספיק לרשום אלא את ציוותה של פלוגה אחת, היא פלוגה ז'.

אחרי שהמג"ד יצא לדרך עם שתי פלוגות הטנקים. המשיך הסמג"ד לנצח על אירגונן של שאר יחידות הגדוד. כוונתו היתה לעזוב את המקום בצהרי יום א' לכל המאוחר. ואמנם, ההתארגנות נתארכה ורק בשעה שתים-עשרה וחצי בצהריים יצאו לדרכם זחלמי פלוגת החרמ"ש בפיקודו של הסרן יונה, המיפקדה העיקרית, ושתי משאיות עם חלפים. שלוש משאיות נוספות, שהובילו דלקים, שמנים ותחמושת, הצטרפו לשיירה ביציאה מבאר שבע.

סמוך לשעה אחת-עשרה הביא הסגן הלל מעוז, סגן מפקד פלוגה ח', מספר טנקים נוספים. טנקים אלה לא הספיקו לכל אנשי הצוות שנותרו בבסיס, והאנשים התחרו זה בזה לעלות על הכלים. לרבים דחקה השעה: עמנואל קהלני, משה שיפמן, ואחרים, הביעו את החשש שהמלחמה תסתיים לפני שהפלוגה תגיע לקו החזית. הכל עזרו לזוד ולחמש את הטנקים, וכבר כעבור שעתיים, בסביבות אחת אחרי הצהריים, יצאה גם פלוגה ח' לדרכה.

מפקד פלוגת המיפקדה, רב-סרן שפוני, היה טרוד כל אותה העת באירגונו של הציוד, משום מה הוא גוייס במאוחר: הצו הובא אליו במוצאי יום-הכיפורים, בשעה 21.30. (הוא לא יצא לדרך ביוזמתו, כי סבר שמדובר במלחמה מוגבלת, כפי ששמע בשידורים). כשהגיע לבסיס בחצות, הורה לו המג"ד להשיג במהירות מיקלעים ולהכין תחמושת, דלק ומנות קרב. רס"ן שפוני החל בפעילות קדחתנית, כשמקל-חובלים צהבהב לא מש מידו לרגע (מקל זה ילווה אותו לכל אורכה של המלחמה). הוא הצליח להשיג תחמושת, דלק, ומעט מזון, אבל המיקלעים לא הגיעו כל שעות הבוקר והצהרים, ובשעה 16.00 החליט שפוני לצאת לדרך בלעדיהם. הוא הוביל עמו מיכלית מים, שתי מיכליות סולר, מכונית עמוסה ג'ריקנים של בנזין, תחמושת, ומעט מאד מנות קרב. החוליה הטכנית בפיקודו של הסגן אבי נעה עמו אף היא.

שפוני השאיר מאחוריו את סגנו, הסרן הדרי, והורה לו לחכות למיקלעים ולשתי משאיות תחמושת עד לשעה 20.00. משאיות התחמושת אכן הגיעו, אבל את המיקלעים לא הצליח הדרי להשיג, אף כי הרים טלפונים עד לדרג הפיקוד. בשעה 21.00 הוא יצא לדרך בלי המיקלעים, כשהוא משאיר בבסיס חלק גדול מחייליי המיפקדה, וכן לוחמי חרמ"ש.

- - - - - - - - - - -

המג"ד ופלוגות ו' וז' יצאו כאמור לדרך כבר בבוקר יום א', 7 באוקטובר, סביב השעה חמש, כלומר חמש-עשרה שעות אחרי פרוץ המלחמה. משכימי הקום שבין תושביה של באר שבע נופפו להם בידיהם. מכיוון שמובילים לא היו בנמצא, נעו הטנקים על שרשראותיהם כל הדרך עד לחזית. הקצב היה מהיר ביותר. טיפול-בשהיה ראשון נערך בשעה שש ליד גבעה 302 שמדרום לבאר שבע, השני -- ליד ג'בל ליבני בשעה תשע. כאן הורה המג"ד להיכון לירי ולתאם כוונות. התיאום צריך היה להיעשות בצורה מאולתרת על שיחים, ומטרות אחרות בשטח, במרחק של 1,200 מטר. פלוגה ז' לא תיאמה כוונות לפי שיטה זו, כי לא היו לאנשיה משקפות, וכן לא נראו בשטח מטרות מתאימות בטווח 1,200 מטר.

הכבישים לא היו עדיין עמוסים והטנקים המשיכו לנוע מערבה במהירות. כלים שנתגלו בהם תקלות קיבלו הוראה להמשיך ולהתקדם, שני טנקים אשר נעצרו הושארו מאחור: הטנק של בני משיח נשאר ללא טעינה, והצטרף לגדוד רק למחרת היום, ואילו הטנק של הסגן יוחי גלעד נתקע סמוך לטסה, מפקדו עלה על הטנק של יצחק גרוס והמשיך עמו הלאה. הצוות המקורי של יוחי -עובדיה אקבס, יוסף זילברשטיין ויהודה גפן-וינרויב- שעבר עתה תחת פיקודו של יצחק גרוס, לא הצליח יותר ליצור קשר עם הגדוד, והצטרף ליחידה אחרת.

קרוב לשעה שתיים אחרי הצהריים הגיעו הטנקים לצומת טסה. המח"ט, אלוף-משנה חיים, הורה כי הכוח ינוע צפונה על כביש הרוחב, ויגיע עד צומת ציר "ספונטני"---הוא הציר הפונה מערבה מכביש הרוחב ונמשך במקביל לציר "טליסמן" (שהוא כביש טסה-איסמעיליה). הכוח הגיע לצומת "ספונטני"-כביש הרוחב, ומצא שם את אריק שרון ואת המח"ט. המג"ד ירד לדבר עמהם. אותו רגע הגיע נגמ"ש מכיוון מערב, ומפקדו סיפר כי אין כוחות ישראליים כלשהם בין הצומת לבין התעלה: "מכאן מערבה הכל ערבים". המג"ד הורה למיקי, מפקדה של פלוגה ז', לצאת מערבה עם המחלקה של עמיקם

מעיין, ולדווח לו ברגע בו יזהה כוחות אויב. מיקי התקדם מערבה, וכשהגיע ל"ספונטני" 34 דיווח על כך לאחור. המג"ד השאיר את פלוגה ו' בצומת, זו נערכה לחסימה, ובהזדמנות זאת ביצעה לראשונה ניסוי כלים. המג"ד ושבעת הטנקים הנותרים של פלוגה ז' עלו על ציר "ספונטני", הצטרפו למיקי ב"ספונטני" 34, ונערכו שם לחסימה. למקום הגיעה פלוגה מיחידה אחרת, שאף עליה הוטל לחסום את הציר באותה נקודה עצמה. כעבור זמן מה קיבלה פלוגה זו משימה אחרת ועזבה את המקום, ואילו פלוגה ו' עזבה את הצומת והצטרפה לחסימה על ציר "ספונטני".

סמוך לשעה חמש אחר-הצהרים קיבל הגדוד פקודה לנוע עוד שני קילומטרים מערבה, עד למרחק אוירי של 11 ק"מ מן התעלה, ולהיערך על "ספונטני" 32. התזוזה החלה עם דימדומים, כשהטנקים עולים לעמדות תצפית על כל רכס. לבסוף התפרס הכוח על אחד הרכסים, כשפניו מערבה והטנקים קרובים זה לזה. המג"ד לא הכניס את הכלים לחניון לילה, כי רצה להיות מוכן לבלום כל כוח שינוע מכיוון התעלה.

האנשים נשארו ערים במשך רוב שעות הלילה, כשהרגשתם אינה נוחה: הם ידעו שהטנקים המצריים מצויידים במיתקוני אינפרה-אדום. גם אי-הידיעה המוחלטת בקשר למיקומו של האויב לא הקלה על ההרגשה. אלה שנסיונם השרירותי הצטמצם לקרבות-העמידה של ימי מלחמת ההתשה, חששו לא מעט מפני קרב-תנועה בשטח הפתוח. חלק מן האנשים, ובמיוחד אלה שצמו ביום-הכיפורים, היו עייפים מאד. ההצטיידות והירידה לחזית היו מאמצים מאד ואילו המזון -מנות קרב בלי לחם או ביסקויטים- לא היה מספיק.

סמוך לשעה אחת-עשרה בלילה נשמע בקשר קולו של הסגן שרגא, מפקד פלוגה ח', זו הפלוגה שיצאה מן הבסיס בשעה אחת אחר-הצהריים. בנסיעה מהירה על שרשראות, שנמשכה כעשר שעות, עשתה הפלוגה את דרכה לחזית, והצטרפה לפלוגות ו' וז'. הטנקים של פלוגה ח' היו מזוודים אף פחות מן הטנקים של שתי הפלוגות האחרות, ונעשה מאמץ להשלים את זיוודם של טנקים אלה ככל האפשר.

בחצות קרא המח"ט למג"ד והודיע לו שעם אור ראשון יפרוץ הגדוד כ-14 קילומטרים מערבה כדי לחלץ את האנשים המכותרים במעוז הדרומי שליד גשר פירדאן, הוא המעוז "חזיון ב'". לא היו ידיעות על גודל כוחו של האויב -- כל שנודע היה כי "יש הרבה מאד אויב". המג"ד ערך תוכנית וקיים קבוצת פקודות קצרה, אבל הפעולה כולה בוטלה כעבור שעתיים. רבים נשמו לרווחה, שכן נדמה היה כי מדובר בתוכנית שסיכויי הצלחתה קלושים עד מאד.

עם אור ראשון של יום כ', 8 באוקטובר, קיבל הגדוד פקודה לנוע מערבה אל מעבר לכביש החת"ם. הגדוד התפרס מדרום לצפון, כשפלוגה ז' מדרום למג"ד, פלוגה ח' מצפונו, ופלוגה ו' לידו. אותה שעה הגיע לאזור קציו השיתוף הארטילרי, הסרן נדב. הסגן ברגר, מפקד מחלקה 1 בפלוגה ח', אסף אותו לטנק שלו ונתן לו שיעור קצר בטעינת פגזים. תוך כך פתחו המצרים בהפגזה ונדב לימד את אנשינו כיצד לדלג וכיצד להימנע מלטווח את הארטילריה המצרית.

הראות היתה טובה, אף מעבר לטווח תותחי הטנקים שלנו. פלוגה ח' ירתה על מטרות בטווח של כ-4000 מ', אבל קשה היה לבקר את האש כי עדיין לא היתה משקפת בפלוגה. פלוגה ז' לא ירתה אף פגז, ואילו פלוגה ו' ירתה על שלושה כלים. לפחות שני טנקים של האויב הושמדו בוודאות, האחד על ידי הטען של טנק המג"ד, אהרן ציון, האחר על ידי הסגן רוני, מפקד פלוגה ו'. הצהלה היתה רבה.

עתה הפעיל האויב טילי נ.ט., אבל אלה חלפו מעל לכלים שלנו והתפוצצו מאחוריהם. המצרים הפעילו גם קטיושות, והטנקים ירדו אחורה לעמדות המתנה מיד עם זיהויין של היציאות. היה זה צעד בעיתו, כי הגבעה שהכלים עמדו עליה התכסתה תוך שניות מעטות בפטריות-פיצוץ צפופות, כשאחד המטחים נופל מטרים ספורים לפני הטנקים הראשונים.

בשטח הנמוך שממערב נראו כוחות רבים משלנו, ונדמה היה שהנה-הנה עומדים המצרים להיזרק אל קו המים. "עוד כמה דקות", אמר אחד הטנקיסטים, "יעשו המצרים תחרויות שחיה". מיקי, מ"פ ז' ביקש מדי פעם להתקדם מערבה. כשנענה בשלילה, זרק למג"ד בקוצר רוח: "אם כך, עוד מעט לא יהיה לך זלצר!". אבל גם המג"ד קיבל תשובה שלילית כאשר ביקש מן המח"ט אישור לפרוץ אל קו המים. תחת זאת נאמר לו לחזור במהירות מזרחה אל כביש הרוחב, ולנוע עליו דרומה לעבר המיתלה. הגדוד רק התחיל בתנועתו מזרחה, והנה נכנס לרשת הקשר הגדודית מפקד חטיבה אחרת בגיזרה וביקש מן המג"ד כי יצטרף אליו מיד ויסייע לו להגיע לקו המים באיזור גשר פירדאן. המג"ד ביקש אישור מן המח"ט, זה פנה לאלוף שרון וקיבל תשובה שלילית. המח"ט השכן פנה שנית למג"ד, זה פנה פעם נוספת למח"ט, וגם הפעם הורה מפקד האוגדה כי על הגדוד לנוע למיתלה בכל המהירות. כאן התפרץ המח"ט השכן, המח"ט שלנו הסביר לו את המצב, והמג"ד הורה, "במצפון שותת דם", כפי שיכתוב לימים, להמשיך ולנוע למיתלה.

בצומת "ספונטני"-כביש הרוחב המתינו לטנקים פלוגות החרמ"ש והמיפקדה. כזכור, יצאו אלה מן הבסיס בשעות אחר-הצהריים של יום א'. תנועתם התנהלה באיטיות, כי הכבישים

היו עמוסים בשדרות של טנקים, ארטילריה ותיספוקת. הערבוביה היתה גדולה, ושיירת הכלים שלנו התקשתה לשמור על רציפותה. פלוגת החרמ"ש והמיפקדה העיקרית עקפו ליד שבטה את הגדודים הראשון והשלישי של החטיבה; מאוחר יותר נזקק הגדוד הראשון, הוא הגדוד של גיורא, לדלק, והסמג"ד הריץ לו אחורה משאית עם סולר. סביב השעה שמונה וחצי בערב נעצר הטור ליד ג'בל ליבני, כי המשטרה הצבאית לא נתנה לו לעבור. כעבור זמן מה נתקבלה הרשות להמשיך הלאה, אבל התנועה היתה אטית, כי ההוראה היתה לנוע ללא אורות והחשיכה היתה מוחלטת. לכמה כלים היו בעיות מיכאניות והיה צורך לגרור אותם. השיירה הגיעה לסביבות רפידים רק אחרי השעה אחת בלילה, וחנתה שם כשלוש שעות. כשהטור נערך לתנועה, סמוך לשעה ארבע בבוקר, נשמעו באזור שתי התפוצצויות עזות. איש לא ידע מה מקורן של ההתפוצצויות. היו שחשבו כי הגיעו לאזור אנשי קומנדו המצויידים במרגמות, היו שאמרו כי אלה פגיעות טילים. ההתרוצצות היתה גדולה, מה גם שבאותו רגע עצמו פרצה באחד הזחלמים דליקה, אמנם מסיבות מיכאניות. האנשים נתפזרו בשטח, והיה צורך לרכזם, ורק סמוך לשעה חמש יכלה השדרה לשוב ולנוע. הקצב היה שוב אטי מאד, כי הכביש היה עמוס ועקיפות כמעט ולא היו אפשריות. שני זחלמים נתקעו, ופלוגת החרמ"ש התפצלה, כשיונה המ"פ ממשיך קדימה עם שתי מחלקות וצונץ הסמ"פ נשאר מאחור עם מחלקה אחת ועם החוליה הטכנית. עיקר הכוח הגיע לטסה סביב השעה שש וחצי, אבל בגלל בעיות קשר לא נוצר מגע אלחוטי עם הגדוד אלא כעבור חצי שעה. הכוח עלה בכביש הרוחב עד צומת "ספונטני", פנה מערבה ונסע לצד הציר. האנשים יכלו עכשיו לעקוב ברשת הקשר הגדודית אחרי פעולותיהם של הטנקים אשר נמצאו מספר קילומטרים מערבה.

גם מ"פ המיפקדה, רס"ן שפוני, הגיע לצומת טסה עם בוקר, וראה שם משאית עמוסה במנות קרב. "אתה מחכה לי, תצטרף לשיירה", אמר בלי להניד עפעף לנהגה הזקן של המשאית, וזה אמנם האמין לו ונסע אחריו אל ציר "ספונטני". בדרך זו הובטחה אספקת המזון לגדוד למשך היומיים הקרובים.

בינתיים שמע הסמג"ד ברשת הקשר הגדודית כי פלוגה ח' "קצרה" בשמן ודלק. הוא הורה לפלוגה לנוע לאחור ומילא אותה מחדש. ממש באותו הזמן הגיע רס"ן שפוני עם פולקסוואגן עמוס בסיגריות (הוא קנה אותן בבאר שבע באלף לירות) ועם משאית המזון, וכך קיבלה פלוגה ח' גם מזון וסיגריות. אודי, קצין הקשר, העמיס מנות קרב וסיגריות על זחלם המיבצעים והתכונן לנוע עמהן מערבה אל שתי פלוגות הטנקים האחרות, אבל אז נתקבלה הפקודה לנוע מידית למיחלה ועל כן עצר הזחלם במקומו. חיש מהר הגיעו הטנקים של פלוגות ו' וז' כשהם נעים על ציר "ספונטני" בשתי שדרות מקבילות. אודי עמד על זחלם המיבצעים וזרק מתוכו מזון וסיגריות לטנקים שעברו לידו. היו אלה הטנקים של פלוגה ו'; הטנקים של פלוגה ז', אשר נעו מעברו השני של הציר, לא קיבלו אספקה בשלב זה.

עתה עלה הגדוד כולו על כביש הרוחב, והחל להתקדם בכל המהירות אל עבר המיתלה. פלוגות הטנקים הוליכו ראשונות, אחריהן זחלמי החרמ"ש, ולבסוף רכב המיפקדה. הכביש היה עמוס מאד, לכמה כלים היו תקלות, אבל הכוח המשיך למהר דרומה ככל האפשר. שתי פלוגות הטנקים אשר לא קיבלו עדיין דלק, ביצעו תידלוק מהיר על הציר, כאשר שני טנקים מתדלקים במקביל. איש לא ידע מהי הסיבה לחיפזון הרב. רק המג"ד עצמו שמע, מפיו של מפקד האוגדה, כי "במיתלה הולכת להיות שואה", אם לא נחוש לשם מיד. לא היה זמן לתדרך את האנשים, והם המשיכו בתנועה מזורזת שאת סיבתה לא ידעו. תוך כך רבתה השמחה בפלוגה ז'. מיקי המ"פ שמע ברדיו כי כוחותינו בצפון התחילו להדוף את הסורים, וחזר על הידיעה ברשת הפלוגתית. היתה גם סיבה נוספת לשמחה. יצחק המר, מפקדו של אחד הטנקים, מצא מישקפת, מיהר להעביר אותה למיקי, והודיע ברשת הקשר: "כל הפלוגה, מזל טוב! למ"פ יש מישקפת!".

המג"ד הגיע לצומת המיתלה עם פלוגות ז' וח', ונכח לדעת ששקט שורר באזור. סוללת תותחי 175 מ"מ ירתה אמנם בקצב מונוטוני, אבל לא היה כל סימן לפעילות אויב. גם המח"ט הגיע למקום וביקש הוראות מאריק שרון. זה הורה לו להחזיר את הכוח לצומת הגידי. הפקודה בוצעה מיד, אבל שררה הרגשה קשה שאיש אינו יודע מה מתרחש.

אריק שרון עצמו עצר את פלוגה ו' בצומת הגידי והורה לה לחזור ולנוע צפונה לעבר טסה. כך נאמר גם לפלוגות ז' וח' כאשר הגיעו מכיוון צומת המיתלה. גם פלוגות החרמ"ש והמיפקדה פנו לאחור והחלו לנוע צפונה. תוך כך אבדו בדרך שתי משאיות, אחת עם תחמושת והאחרת עם ציוד.

בשעת אחר-צהרים מאוחרת הגיעו פלוגות הטנקים לטסה. המח"ט קיים קבוצת פקודות חפוזה והורה לגדודי החטיבה לנוע מערבה על כביש טסה-איסמעיליה, הוא ציר "טליסמן", לפנות דרומה-מערבה על ציר "פוטון" ולהמשיך על ציר "סיפור' עד למיתחם "מיסורי", זה הנמצא כחמישה ק"מ ממזרח לתעלה, לנהל שם קרב לפני רדת החשיכה, ולהגיע אל קו המים. אבל הדברים התנהלו אחרת. כבר באזור "ציונה" ו"חמוטל", כלומר עוד לפני מיפגש ציר "טליסמן" עם ציר "פוטון", נראו טנקים שניהלו קרב שריון בשריון. "מה קורה כאן?", יכתוב המג"ד. "לפי הידיעות צריך הקרב להתנהל על "מיסורי", והנה ב"ציונה" וב"חמוטל" בוערים טנקים מכל הכיוונים. ירדנו מהכביש ועצרנו להתמצאות. האור התמעט. מצב גרוע להיכנס לקרב עם שאריות שמש בעיניים. קשה מאד לזהות מי יורה על מי, איפה כוחותינו ואיפה האויב. תפסנו עמדות על חוליות לכיוון מערב-דרום-מערב, וניסינו לאתר היכן האויב. צלליותיהם של טנקים בוערים נראו על הגבעות.

איך אפשר לעזאזל לזהות? אני מעדכן את חיים (המח"ט) במה שקורה, אולי הוא יכול לברר".

המח"ט הורה לתפוס עמדות. הטנקים התמקמו באזור עיגול-203, כשהמג"ד ופלוגה ז' תופסים עמדות לכיוון מערב, ופלוגה ח' - לכיוון דרום. עמדותיה של פלוגה ז' היו גרועות, כי השטח היה כמעט לגמרי ישר, והטנקים עמדו חשופים. העמדות של פלוגה ח' היו טובות אך צפופות. טנקים מטיפוס טי-55 נראו יורים מכיוון חוליות "מכשיר" שמדרום-מערב, ושתי הפלוגות פתחו עליהם באש תותחים. חילופי האש נמשכו גם אחרי רדת החשיכה, כשהטנקים שלנו יורים על הבהקי האויב. למרות תנאי הראות הקשים, ולמרות התנועה הרבה בשטח אשר היקשתה על זיהוי האויב, השיגו אנשינו פגיעות בשלוש מטרות לערך.

אז ירד על הגדוד מטח צפוף ומדוייק של פצצות זרחן. המג"ד פקד לסגור מדפים ולרדת לעמדות המתנה. על פי הוראת המח"ט נע הגדוד כקילומטר אחד צפונה-מזרחה ונכנס לחניון על "טליסמן" 34. תוך כך דיווח שרגא, מפקד פלוגה ח', כי סגנו, הלל מעוז, נפצע קשה מרסיסי פצצת זרחן, ויש לחלצו. כאן נכנס לפעולה הסמג"ד, אשר נמצא כמה קילומטרים מזרחה עם החרמ"ש והמיפקדה. (כשכוח זה עבר את טסה, סמוך לשעה חמש אחר הצהרים, הוא הותקף על ידי מטוסי מיג מצריים. לא היו נפגעים). הסמג"ד הורה שהטנק של הלל ינוע לאחור עם מפקדו הפצוע, ואילו הד"ר טואף ינוע קדימה לקראתו. באותו המקום על כביש טסה-איסמעיליה שעליו היו השניים אמורים להיפגש, כבר נפרס התאג"ד של כוח שכן. שעה שהד"ר טואף הגיע לשם, הובאו למקום פצועים מיחידות שכנות לנו, בעיקר מגדוד 3 של החטיבה שלנו. כשהתברר כי אנשי התאג"ד האחר אינם מצליחים להשתלט על המצב, נכנס הד"ר טואף לפעולה, ביצע מיון ראשוני, והחל לטפל במקרים הקשים יותר. יחיאל הקמב"ץ קבע את סדרי הפינוי ופיזר את האנשים אשר הצטופפו מסביב לפצועים. הזחלמים של פלוגת החרמ"ש נערכו לאבטחה מסביב לתאג"ד, כשאחד מהם מאיר בפנסיו על הרופאים והחובשים שבתוך. כעבור זמן הגיע למקום הטנק של הלל מעוז, ולד"ר טואף לא נותר אלא לקבוע את מותו של הלל. ליבו של הסמג"ד לא מילאו למסור למג"ד את הידיעה הקשה, והוא דיווח כי מצבו של הלל חמור. רק כשעה אחת מאוחר יותר, כאשר השניים נפגשו פנים אל פנים, נודעה למג"ד האמת. הידיעה על מותו של הלל, ההרוג הראשון של הגדוד, הישרתה קדרות.

המג"ד והסמג"ד נפגשו על "טליסמן" 39, שם נכנס הגדוד לחניון חצי-מעגלי, כשזחלמי החרמ"ש סוגרים את הרווחים שבין הטנקים. רס"ן שפוני, מ"פ המיפקדה, קיבל הוראה להגיע לחניון עם סולר ותחמושת, ויצא לדרך עם משאית שהיתה נהוגה על ידי יעקב אבבי. בדרך פגש אותו המח"ט ושאל כיצד זה אינו פוחד

לנסוע ללא ליווי בשטח שבו מתרוצצות חוליות אויב. שפוני ענה לו בסיגנונו האופייני: "צריך למלא את התפקיד, והאלוהים יעזור". הוא הגיע לגדוד, תידלק ותיחמש אותו במשך הלילה, וחזר לפנות בוקר לאחור.

עם אור ראשון של יום ג', 9 באוקטובר, נע הגדוד מערבה פעם נוספת, והתפרס מדרום לציר "טליסמן" וממערב לעיגול-203. הפקודה היתה לתפוס עמדות לכיוון "חמוטל", מיתחם החולש על הציר, והנמצא כאחד-עשר קילומטר ממזרח לאגם תמסח. המג"ד העלה את הפלוגות לעמדות תצפית, ומ"פ ו', הסגן רוני, שהיה הדרומי ביותר, דיווח כי הוא מזהה חי"ר מצרי בקצה הדרום-מערבי של "חמוטל", באזור עיגול-6725. המג"ד הורה לו לפתוח באש, אבל המרחק היה גדול מדי. כדי לשפר עמדות התקדם המג"ד מערבה עד לחוליות שממזרח לציר "פוטון", כשפלוגה ז' מדרומו ופלוגה ח' מצפונו. אולם התקדמות זו לעבר "חמוטל" היתה כרוכה באובדן גובה, כי החוליות היו נמוכות עשרים מטר ומעלה מן העמדות הקודמות, ועל כן לא נראה מכאן החי"ר המצרי שעל "חמוטל".

תפיסת העמדות לכיוון "חמוטל" היוותה חלק ממאמץ כלל-חטיבתי להשתלט על מיתחם זה וסביבותיו. (לימים נסתבר שההשתלטות על "חמוטל" אמורה היתה לאפשר לאנשי חטיבתו של אל"מ אמנון לפרוץ מערבה ולאסוף את אנשי המעוז "פורקן", אשר עשו דרכם רגלית לעבר הקווים שלנו). התוכנית החטיבתית המקורית קבעה שהגדוד שלנו והגדוד של שמעון יישארו בחיפוי מאחור, ואילו הגדוד של גיורא יגיע לאיזור מיסעף "טליסמן"-"פוטון", יפרוץ דרומה-מערבה לעבר עיגול-6725 וישתלט על "חמוטל". אולם, בעוד הגדוד שלנו תופס עמדות חיפוי ממערב לעיגול-203, פרץ הגדוד של גיורא מערבה על ציר "טליסמן", והגיע לנקודה שבין "טליסמן" 23 ל"טליסמן" 22, כלומר עד למרחק של תשעה ק"מ מקו המים. גיורא ביקש אישור להמשיך מערבה לעבר איסמעיליה, אך המח"ט השיב בשלילה והורה לו לחזור לאחור, ולעלות על "חמוטל" מכיוון צפון.

איש לא ידע מהו המערך המצרי על "חמוטל". גיורא, מכל מקום, הגיע לנקודה על ציר "טליסמן" הנמצאת צפונית-מערבית ל"חמוטל", ודיווח כי הציר פנוי. מכאן הסיק המג"ד שלנו כי באזור שמצפון-מערב ל"חמוטל" לא מצויים כוחות אויב, כך שאם יעלה על "חמוטל" מכיוון דרום-מזרח לא תהיה צפויה לו התנגדות מאזור זה. על כן ביקש אישור לעלות על החלק הדרום-מערבי של המיתחם, אזור עיגול-6725, ואילו נדב הזמין הנחתת ארטילרית של 20-30 כדור על יעד זה. גיורא הודיע כי הוא נתון תחת הפגזה, והארטילריה שלנו הפסיקה לירות. אבל גיורא המשיך לקבל הפגזה, ואז התברר שזאת הפגזה מצרית. כיוון שכך, חזרה הארטילריה שלנו לירות על היעד. המג"ד חזר וביקש אישור

להסתער על "חמוטל", והפעם השיב המח"ט בחיוב, אך הזהיר את המג"ד שלא לירות ימינה, כך שלא יפגע באנשיו של גיורא שעלו על חלקה הצפון-מזרחי של "חמוטל". יונה, מ"פ החרמ"ש, אשר נמצא עדיין באיזור חניון הלילה, ביקש עכשיו אישור להתקדם בעיקבות הטנקים, אבל המג"ד הסביר לו שתנאי השטח אינם מאפשרים תנועה זחלמים, והורה לו להישאר מאחור.

היערכותן של פלוגות הטנקים היתה מהירה ביותר. מפקדי הפלוגות תודרכו בקצרה, אבל חלק ממפקדי המחלקות לא ידעו בפני מה הם עומדים, או היכן ערוכים הגדודים האחרים של החטיבה. (החיילים ידעו עוד פחות: משה הלפמן, תותחנו של המג"ד, אף לא ידע כי היעד שעליו הוא עומד לעלות נקרא "חמוטל"). פלוגה ז' נשארה במקומה, ואילו שתי פלוגות הטנקים האחרות נעו קדימה בשדרות אל איזור נמוך שאינו ניצפה. כאן התפרס הכוח, כשפלוגה ו' מצפון, פלוגה ח' מדרום, והמג"ד עצמו נמצא בין הטנקים של פלוגה ח'. לטנקים לא היה שילוט טקטי, ולכן ייתכן שכליהן של שתי הפלוגות התערבו זה בזה במידה מסויימת. פלוגה ז', שלא היתה יעילה יותר ממקומה, נעה קדימה אף היא. הכוח כולו, על 24 הטנקים שלו, החל לעלות על היעד.

הכל התנהל כמו בתרגיל. הטנקים עלו בפריסה רחבה, המג"ד הגיע לראש הרכס, לא ראה כוחות אויב, ודיווח למח"ט: "היעד בידי". מיד אחר כך ספגו המג"ד ואנשי ציוותו חבטה אדירה, גל חום שטף אותם, והם היטלטלו בצרוח מצד לצד. המג"ד חשב תחילה שהוא עצמו נפגע, אבל התברר שהוא יצא ללא פגיעה, בעוד שכל אנשי ציוותו נפצעו: חיים סולומון, הנהג, צעק שפניו מלאים דם ושאיננו מסוגל לראות; התותחן, משה הלפמן, ספג רסיסים ברגלו; ציון אהרון, הטען, נפגע מרסיסים באחוריו. המג"ד נתן פקודה "נהג אחורה", והטנק נסע לאחור כמה מטרים, כשזחל ימין משמיע דפיקות. עתה היה ברור שהטנק נפגע. המג"ד הורה למיקי לתפוס פיקוד עד שהוא יארגן את ציוותו מחדש, וקרא לשרגא לבדוק את מזקו"ם הטנק מן הכלי שלו. המזקו"ם נראה תקין -רק מאוחר יותר התברר שטנק המג"ד נפגע מטיל סאגר- והמג"ד החליט לחזור וליטול את הפיקוד לידיו. הוא הורה לנהג לנוע קדימה. וזה, למרות ששערות זקנו נשרפו ופניו ניכוו בחלקם, אמר כי ישתדל לעשות כך.

עתה נעשו פני השטח נהירים יותר. התברר שבקצה הדרומי של "חמוטל" נמצאו שני רכסונים שמכתש קטן מפריד ביניהם. הטנקים שלנו עלו על הדרומי מבין שני הרכסונים, שלא היו עליו כוחות אויב. המג"ד, שעמד על הרכסון כשהמכתשון לפניו, דיווח "בידי", ובאותו רגע נפגע מטיל שכוון לעברו מן הרכסון השני. חיל רגלים של האויב היה מחופר על רכסון שני זה, שהיה מוגבה במקצת מן השטח שהמג"ד עמד עליו. החיילים המצריים נמצאו

בעיצומה של התחפרות: אחדים מאנשינו עוד הספיקו לראות חול שהועף באוויר על ידי אחי החפירה שלהם. אותה שעה החלה הארטילריה המצרית להנחית מטחים על היעד, והנחתות אלו נמשכו לכל אורכו של הקרב. פטריות העשן היו כה רבות עד שלפעמים התקשו הטנקים שלנו לראות זה את זה.

אחרי שהמג"ד התקדם וראה את החי"ר, הוא פתח באש וקרא למיקי אליו. מיקי פרס את הטנקים שלו משני צידיו של המג"ד, איתר את החי"ר בחפירות שלפניו, ופתח באש. בו בזמן הורה המג"ד לשרגא, מ"פ ח', להסתער על החי"ר המצרי ולשטוף את חפירותיו, כשמיקי מחפה עליו ממקומו. שרגא התפרס, עלה מיד על חפירות החי"ר שבראש הרכסון והמשיך לנוע במידרון, תוך שהוא נעלם מעיניו של המג"ד. "כאן היה ה'שוק' הראשון שלי במלחמה", יכתוב המג"ד, "אחרי שהטנקים עברו על פני התעלות, הזדקפו מתוכן חיילים מצריים והמשיכו לירות, חלקם על שרגא שמאחוריהם, חלקם על מיקי ועלי שלפניהם". אכן, חי"ר מצרי זה, שאנשינו נהגו לקרוא לו בזילזול "חירי-בירי", הוכיח את עצמו ככוח לוחם. כיוון שכך, פקד המג"ד על מיקי לשטוף פעם נוספת את החפירות שפלוגה ח' עברה מעליהן זה עתה. מיקי, מפקדה הנמרץ של פלוגה ז', נתן פקודת הסתערות, הטנקים נעו קדימה כשמפקדי המחלקות מסתערים ראשונים, ועברו על פני החפירות. באין מיקלעי מפקד, ירו רק המיקלעים המקבילים, ועל כן הפעילו מפקדי הטנקים את העוזים וזרקו רימוני-יד לתוך התעלות. אבל אחרי שהטנקים עברו על פניהן, שוב התרוממו מתוכן חיילים מצריים והמשיכו לירות. המג"ד פקד על מיקי לסוב לאחור ולחזור ולשטוף את החפירות. מיקי ראה שאין טעם לעבור על פני העמדות קדימה ואחורה, והתחיל לרוץ לאורכן כשזחל אחד עובר בתוך השוחות עצמן. "הערבים", כך יספר מיקי, "ירו מכל הכלים, מכל מחפורת, נלחמו בפנטיות נוראית, התחרו אחד בשני מי יהיה יותר גיבור". חייל אחד, אשר שכב על הקרקע כשהוא פצוע קשה, ניסה לזרוק רימון על הטנק של מיקי; כוחו לא עמד לו, הרימון נפל במרחק מועט ממנו, והתפוצץ עליו. מיקי עצמו נפצע מפצצת בזוקה שרסיסיה פגעו בגבו.

בעוד פלוגות ח' וז' פועלות בדרום היעד, משך רוני, מפקד פלוגה ו', ימינה, כמעט עד לדיונה הגדולה המתמשכת מדרום-מערב לצפון-מזרח. הפלוגה לא השתתפה בהסתערות הגדודית, אלא ירתה על חי"ר ממרחק של כ-800 מטר, ועל טנקים. הסגן יגאל הלביץ, הסטודנט לסוציולוגיה ששימש כמפקד מחלקה 2, נפצע בראשו עם תחילת הירי, ומת במהלך הפינוי לאחור.

רוני, מפקד הפלוגה, הספיק לפגוע בשני טנקים שנמצאו במרחק של כשלושה ק"מ, אבל אז הוא נפגע בעצמו ואיבד את ההכרה. התותחן שלו, משה פוגל, הודיע מיד: "וילון קפוט". ואמנם, אנשי הצוות חשבו שמפקדם נהרג והשכיבוהו על רצפת הטנק. רק כשהתותח

הונמך ופגע ברוני, וזה פרץ בצעקה, נכחו אנשי הצוות לדעת כי מפקדם חי, והחלו לטפל בו. מאיר אברהם הטען הניח רגל על ראשו של הפצוע, כדי שזה לא ייתפס בצידוד, וחבש אותו, ומשה פוגל תפס פיקוד על הטנק והחזירו לאחור. אחרי פציעתו של רוני נטל הסגן ירון את הפיקוד על הפלוגה והמשיך להילחם. הטנק שלו עצמו השמיד מספר עמדות נ.ט., ופגע בחיילי חי"ר לא מעטים. הטנק של מאיר יעקובוביץ זקף לזכותו שתי עמדות נ.ט., ואילו הטנק של בני משיח הצליח להעלות באש טנק.

פלוגות ח' וז', אשר נעו מעבר לרכסון השני וירדו במידרונו הקידמי, גילו שמאחורי מאות חיילי החי"ר נמצאו טנקים, חלקם במחפורות, וכן תותחים אנטי-טנקיים. המרחק ביניהם לבין הקו הקידמי של החי"ר היה בין 100 ל-400 מטרים. רחוק יותר, במרחק של כ-800 מטרים מן הקו הקידמי, נראו יחידותיו העורפיות של האויב. התברר אפוא שהיעד שהגדוד עלה עליו לא היה אלא אגפו הדרום-מזרחי של מיתחם הרבה יותר גדול. משום מה לא תקפו האגפים הצפון-מערביים את גדודו של גיורא שעה שהתקדם מערבה על ציר "טלי סמן".

ברגע שפלוגות ח' וז' עברו את קו-החפירות הראשון, התחילו לירות בטנקים שנראו בשטח שלפניהם. הטנקים עצמם לא היוו בעיה, אבל חיילי החי"ר, שנמצאו בשטח בהמוניהם, השיבו בירי סמיך של טילי נ.ט. ופצצות בזוקה, והארטילריה המצרית הוסיפה להפגיז את האיזור בלי להתחשב בעובדה שגם הכוחות המצריים עשויים היו להיפגע.

עממי, סדרן העבודה מנוה-אור ששימש כמפקד מחלקה 2 של פלוגה ח', זיהה שלושה טנקים בטווח של 100-150 מטר. אחד מהם צודד על הטנק של אמתי שרעבי, טנק-הגור של עממי אשר נע לצד מפקדו. טנק האויב ירה, החטיא, ונפגע מיד על ידי אחד הטנקים שלנו. גם שני הטנקים האחרים הודלקו, אבל לא ברור אם אלה היו מאויישים. עממי, שרעבי ונוח שחם הגיעו אל תעלות החי"ר שעשרות חיילים היו מחופרים בהן. לא ניתנו פקודות, וכל טנק ניהל את מלחמתו-שלו. תותחי הטנקים כמעט ולא הופעלו, כי הטנקים שלנו הסתובבו על היעד בצפיפות רבה והיתה סכנה שהאחד יפגע בשני. על כן השתמשו הצוותים במיקלעים המקבילים, בעוזים וברימוני-יד (עממי השאיר לעצמו רימון אחד לכל מקרה). כשחיילי האויב נראו יורים טילים ופצצות בזוקה, עלו עליהם הטנקים שלנו וניסו לדורסם בשרשראותיהם, אבל, כפי שידווח אמתי שרעבי, "היה לנו קשה מאד להסתדר אתם, בייחוד עם אלה שנשארו בתוך המחפורות ואפילו לדרוס אותם לא יכולנו". אחד מחיילי האויב הצליח לטפס על הטנק של עממי, והטען, אהרן דנן, נאבק עמו פנים אל פנים. המצרי הנחית על פניו את קת הקלשניקוב שלו ושבר את ליסתו, אבל דנן הצליח לגבור עליו ולהפילו מן הטנק.

אז נפגע הטנק עצמו, כנראה על ידי בזוקה, וזכריה קעה, הנהג, נפצע ואיבד את הכרתו. שבתאי אלון התותחן נכנס לתא-הנהג, הצליח להתניע את הכלי לאחר כמה נסיונות שווא, והוביל אותו לאחור. הטנקים של שרעבי ושל שחם נשארו בשטח והמשיכו להעסיק את החי"ר.

מפקד המחלקה האחר בפלוגה ח', הסגן ברגר, פיקד על שני כלים בלבד: הטנק שלו עצמו, והטנק של משה שיפמן. ברגר, הידוע בדברי החידודין שלו, זכה שגורלו יתלוצץ עליו: ממש באותה השעה בה הסתער על "חמוטל", הוא נשפט שלא בפניו בבית-הדין לתעבורה בחיפה, ונקנס ב-175 ל"י על מעבר באור אדום. הוא עצמו ניצח אותו הזמן על נדב, שהפליא למלא את תפקיד הטען-קשר, ועל שלמה קושמירסקי התותחן שהפעיל את המיקלע המקביל ופגע במצרים שהחלו לנוס מן התעלות. (ברגר התפלא במקצת על שהמיקלע ירה: באין מדידים לא נערך בו תיאום קנה). תוך כך נפגע הטנק של משה שיפמן והצריח שלו, אשר היה מלא שמן הידראולי, התלקח. בני רטי התותחן נהרג, ומשה שיפמן והלל טויב, הנהג, החלו לבעור. "שיף" ניסה לקפוץ החוצה, לא הצליח, השליך עצמו ארצה כשראשו לפנים, ומיד התגלגל על החול כדי לכבות את בגדיו. הלל טויב עשה כמוהו, ושניהם נאספו על ידי הטנק של אבי שאלתיאל. גם גלעד שריג הטען, אשר נפצע בידו, הצליח להיחלץ. הטנק, אשר העלה עשן לבן כבר מיום ב' בערב וששימש משום כך אמצעי איתור לפלוגה כולה, המשיך לעלות באש.

ברגע ששרגא, מפקדה של פלוגה ח', עבר את הרכסון השני, ראה לפניו שמונה טנקים ונגמ"שים שנמצאו במרחק 500 מטר. הטנק פתח בירי, והצוות זקף לזכותו ארבעה טנקים ונגמ"ש. השמחה היתה גדולה. "אתה מותק, אני מנשק אותך", קרא שרגא לתותחן שלו, חיים קליין. אבל מיד אחר כך התחילו הבעיות. עממי דיווח על פציעתו של זכריה, ועמנואל קהלני, הטען של שרגא, מסר על תקלה במיקלע. שרגא אמר לחיים התותחן להעלות לו רימונים, והחל זורק אותם על חיילי החי"ר. חייל אחד רץ עם בזוקה לפני הטנק וכיוון אותה כלפיו, שרגא רץ אחריו, פתח עליו באש תותח, והחייל נעלם. שרגא המשיך לרדוף אחרי חייל אחר שנשא בזוקה, ואז חטף הטנק פגיעה, ושרגא עצמו נפצע. הוא הספיק לומר לעמנואל שינסה לפגוע בטנק שנמצא במרחק חמישים מטר מהם, ואז איבד את ההכרה. עמנואל תפס פיקוד על הטנק, הניח את שרגא על ריצפת הצריח, טען פגז ויצא לצפות את הפגיעה במטרה. בדרך זו הצליחו עמנואל וחיים קליין, התותחן, להדליק שני טנקי אויב. עמנואל טען פגז נוסף, ובאותו רגע חטף הטנק שלו פגיעה בצריח. חיים נפצע, סב על כיסאו כדי לדווח לעמנואל, ואז ראה שעמנואל הרוג. חיים איתר טנק נוסף בעדשת התותחן, שילח בו את הפגז האחרון שעמנואל הספיק לטעון, והטנק הושמד. רק אז הורה חיים לאורי קורניצר הנהג לנוע לאחור. תוך כדי תנועה הוא זרק רימונים על החיילים

המצריים שסבבו על היעד. פגז מרגמה פגע בטנק, והמנוע החל להעלות עשן, אבל חיים הצליח לכבות את הדליקה.

כשהסגן עמיקם מעיין, מפקד מחלקה 1 של פלוגה ז', ראה את הטנקים של האויב, פקד לירות כעשרה פגזים מעיכים בזה אחר זה, והתותחן, יוני פרידמן, דיווח על כמה פגיעות. תוך כך נפלו פגזי אויב במרחק של כחמישה מטרים מן הטנק, ומייד אחר כך חדר טיל מול תא התותחן. עמיקם מעיין ויוני פרידמן נהרגו במקום. הטען, ויקטור גניש, נפצע. אורי רענן, הנהג, שאל מה קרה, אבל התברר לו שמערכת הקשר פסקה לפעול. כשהסתובב לאחור ראה שהטען, ויקטור, נתון בהלם, ועיניו נעוצות בשני ההרוגים שגופותיהם נרכנו קדימה. אורי החל לנסוע לאחור, ואז צעק לו ויקטור שאיננו מסוגל להישאר יותר בצריח. אורי, שהוא גם מפקד טנק, עלה למעלה וכיוון את ויקטור, אשר ירד לתא הנהג, אל טנק אחר, והודיע שם על המצב.

הסגן אמנון, מ"מ 3 בפלוגה ז', אשר פיקד על הטנק המוביל בגיזרתו, זיהה כעשרים טנקים ממולו, חלקם במחפורות. הוא פתח באש, אך נפגע תוך כך בעצמו במזקו"ם, והטנק שלו הושבת. הוא המשיך בירי ופגע בשלושה או ארבעה טנקים, אבל אז פגע טיל בטנק שלו, והכלי לא היה מסוגל יותר לנוע. ארבעת אנשי הצוות נטשו את הטנק כשהם חמושים בעוזים, והחלו לרוץ לעבר הטנקים שלנו, אשר נמצאו אז כ-400 מטר מאחור. בדרכם עברו על החפירות המצריות, שהיו כבר נטושות. אמנון והתותחן שלו, רפי אבורסי, הגיעו לטנק של אבי שאלתיאל, אבל שני אנשי הצוות האחרים, דורל אטינגר הנהג ורפי לוי הטען, רצו לכיוון אחר ועקבותיהם לא נודעו מאז.

הסגן איתמר, סגן מפקד פלוגה ז', העסיק תחילה את חיילי החי"ר במיקלע, אחר כך התקרב והטיל רימונים לתוך שוחותיהם האישיות העגולות, עד שהרימונים שלו אזלו. אז זיהה עמדות נ.ט. במרחק של כ-200 מטר ופגע באחת מהן, אבל כאשר רצה לפגוע בעמדה נוספת התפוצץ פגז לפני הטנק שלו. איתמר פקד על הנהג לנסוע אחורה, מתוך כוונה למצוא מיסתור מאחורי טנק שרוף שנמצא בשטח, אבל תוך כדי הנסיעה חטף הטנק פגיעה בחזית ואדם וודקה התותחן נהרג במקום. ההדף הטיל את איתמר החוצה, אבל רגלו האחת נשארה בפנים, והוא ניסה להיכנס לתוך הצריח. תוך כך נתקל בשייקה שוחמכר הטען, שרצה לצאת דרך פתח המפקד, כי מדף הטען היה סגור. איתמר איפשר לו לצאת, ושייקה, שהיה פצוע, לקח חגור ונשק וקפץ למטה. עכשיו נכנס איתמר לצריח ומצא אותו דולק. רסיסים פגעו בירכיו, הוא ראה כי לא יצליח להוציא את גופתו של אדם, ועל כן יצא למעלה על מנת לקפוץ החוצה. כל אותה עת המשיך דוד בן הרוש הנהג לנסוע אחורה, בהתאם לפקודה האחרונה שניתנה לו, ואיתמר חיפש דרך לחלצו. הוא קפץ אל

מאחורי הטנק, נתן לטנק לעבור מעליו, אחר כך התרומם, נעמד לפני הטנק שנסע אחורה, וסימן לנהג לנטוש אותו. ואכן דוד הנהג פתח מדף וקפץ החוצה. איתמר, שייקה ודוד נאספו על ידי הטנק של אבי שאלתיאל ועמדו על סיפונו, כי בתוך הצריח לא נותר יותר מקום. הטנק הנטוש שלהם חטף פגיעה נוספת והתפוצץ.

אותו רגע הודיע חיים סולומון, נהגו של המג"ד, כי אינו מסוגל יותר לנהוג. ציון אהרן, הטען של המג"ד, נכנס לתא הנהג. חיים הנהג הועבר לצריח, המג"ד החליט לפנות אותו, והעביר את הפיקוד למיקי פעם נוספת. מיקי ניסה לדבר עם הפלוגות ברשתות הפנימיות שלהן, ואז שמע שגם רוני וגם שרגא נפצעו. מיקי עצמו נפצע פעם שניה: מצרי השליך רימון על צריח הטנק, מיקי הדף אותו בכתפו ונפצע מרסיסים.

המג"ד, אשר העביר בינתיים את חיים הנהג לטנק הפגוע של אורי רענן והורה לו לרדת לנקודת פינוי נפגעים, חזר ונטל לידיו את הפיקוד על הגדוד. התברר לו שנפגעו מפקדי הפלוגות, וגם מפקדי מחלקות, ונראה היה כי אין לו יותר עם מי לדבר בקשר. כל זה התרחש במהירות: עברו פחות מחמש דקות בין הודעתו של המג"ד כי היעד בידו לבין השתתקותה של רשת הקשר הגדודית. אז דיווח המג"ד למח"ט כי הוא מצטער, אבל כל המפקדים בגדוד נפגעו, והוא מבקש אישור לנתק מגע. המח"ט אישר, והמג"ד פקד כי כל הכלים שמסוגלים עדיין לנוע יחזרו לציר "פוטון" ומשם לנקודת פינוי נפגעים שעל ציר "טליסמן". היתה זו פקודה בעיתה, כי גם הטנקים הלא-פגועים החלו כבר לסבול מחוסר-תחמושת: ירון קימלמן מפלוגה ז', שהתקדם מערבה יותר מכולם, השתמש כבר בכל התחמושת הכבדה שהיתה בצריח ובכל הרימונים, וגם תחמושת העוזי הלכה ואזלה לו כאשר קיבל את פקודת הנסיגה. אחרי שהמג"ד נתן את הפקודה, הוא שאל את מיקי אם הוא מסוגל להוביל את הגדוד אחורנית, ומיקי השיב בחיוב. המג"ד מסר לו כי הוא עצמו יישאר על "חמוטל" כדי לבדוק אם כל הכלים ירדו, ואכן, כאשר עשה סיבוב גדול על היעד, הוא זיהה טנק שלנו, וסימן לו לנוע אחריו לנקודת הפינוי. תוך כדי התנועה לאחור נפגע הטנק של מיקי פעם נוספת, רסיסים פצעו את מיקי עצמו, ואחד ממיכלי הטנק שלו נדלק. מיקי הזדרז להודיע בכל הרשתות הפלוגתיות: "סעו אחרי, אני הטנק הבוער".

אותה שעה היתה "חמוטל" אפופה עשן כבד. הארטילריה המצרית המשיכה להנחית מטחים. ששה-עשר טנקים מצריים עמדו בוערים, ועשרות חיילי אויב היו מוטלים סביב החפירות. גם טנקים שלנו נשארו על היעד -- הטנקים הנטושים של איתמר, אמנון ומשה שיפמן. עשרים ואחד הטנקים הנותרים של הגדוד ירדו באיטיות מזרחה, על ההרוגים והפצועים שבהם. בצריחו של טנק אחד, זה של אבי שאלתיאל, הצטופפו שמונה אנשים, ועוד

שלושה עמדו על הסיפון. רק טנקים ספורים לא נפגעו, ואלה הוליכו אחריהם את הכלים הפגועים. המג"ד ירד אחרון. הוא לא ידע אותה שעה שהחלק הדרום-מערבי של "חמוטל", זה שהגדוד שלנו לחם עליו, קרוי בערבית "אבו וקפה", כלומר "מקום העצירה".

עוד כשהמג"ד היה על היעד, הוא הורה לסמג"ד לארגן נקודת פינוי נפגעים על ציר "טליסמן", באזור "ציונה". הוא פנה למח"ט וקרא לו לשלוח לשטח את המומחים הטובים ביותר, כדי להציל את חייהם של מפקדי הפלוגות: "הם נלחמו יותר מדי טוב מכדי שנניח להם למות!" הד"ר טואף עלה על הרשת והודיע למג"ד כי הוא נע לקראתו בכל המהירות. ואכן, התאג"ד שלנו כבר היה בתנועה מערבה: הסמג"ד דילג אותו קדימה מיד כששמע בקשר על הנפגעים הראשונים, ואץ אחריו עם שתי מחלקות חרמ"ש. ליד "ציונה" היה פרוס התאג"ד של שמעון, ואנשינו הצטרפו אליו.

התאג"ד היה ממוקם בתחתיתו של ואדי. ממערב החלו להגיע ראשוני הטנקים שלנו, ואילו ממזרח הופיע הקומנדקר של מ"פ המיפקדה וזחלמי החרמ"ש. הפצועים וההרוגים הוצאו מתוך הטנקים, בסיועם של אנשי חרמ"ש, והונחו על הארץ בשורה ארוכה. ההתרוצצות היתה גדולה. הד"ר טואף טיפל בשרגא, הפצוע הקשה ביותר, והשאיר את שאר הפצועים לטיפולם של רופא התאג"ד השני והחובשים. כמחציתם של הפצועים לא קיבלו כל טיפול במקום, אלא הועלו על אלונקות, הועמסו על ג'יפים, זחלמים וכל רכב שנזדמן, והוסעו לטסה. האנשים ניסו לפעול במהירות: אברהם בן-חמו, אחד מחובשי החרמ"ש, נזדרז כל כך עד שכתפו יצאה ממקומה, והיה עליו להתפנות אחורה בעצמו. ממזרח הוסיפו להגיע כלי רכב, הציר הלך ונסתם, הכלים התקשו להסתובב לאחור, והיה צורך למנוע התנגשויות בין רכב המנסה להסתובב לרכב המפנה פצועים.

לצידו של הכביש עמד כל אותה העת טנדר אזרחי ובו שני חיילים שסירטי הכתף שלהם זיהו אותם ככתבים צבאיים. הם ישבו ללא ניע, הרשמקולים לרגליהם, והביטו בנעשה בפנים קפואות. על הכביש עצמו פסע רב-סרן שפוני, מ"פ המיפקדה, כשפניו לא מגולחים ומקלו הצהבהב בידו. הוא עבר לאורכה של שורת הפצועים וההרוגים שבשולי הכביש, וחזר והפטיר בפנים חתומות: "כזאת היא המלחמה, כזאת היא המלחמה". המג"ד עצמו עמד שעון על טנק שניצב בקצה שורת הנפגעים, ועקב אחרי מעשיו של הד"ר טואף. זקנו השחור הארוך היה סתור, ודמעות עמדו בעיניו.

בינתיים מיקד הד"ר טואף את כל מאמציו בהצלת חייו של שרגא, אשר נפגע בחזהו הימני העליון, והתקשה מאד לנשום. גם זרועו הימנית נפגעה, והוא היה נתון בהלם. הד"ר טואף ביצע שני ניקורים בחזה, אבל אלה לא שיפרו את הנשימה במאומה. הוא ניסה כמה פעמים להכניס צינור לקנה הנשימה, אך הפצוע התנגד,

והנסיונות נכשלו. אז ניקר הד"ר טואף את קנה הנשימה עצמו, חיבר צינורית לתוכו, שאב הפרשות מתוך הריאה והנשים את הפצוע בעזרת מכשיר "אמבו". השיפור במצבו של שרגא היה מיידי. לעיני המג"ד, החובשים, והאנשים הרבים שהצטופפו מסביב, החל שרגא לנשום בצורה יותר ויותר מסודרת, כשעם כל שאיפה שלו מזרים הרופא תוספת אויר לריאותיו. אחרי שהד"ר טואף הצליח לבצע פעולת עירוי, נשתפר מצבו של שרגא עוד יותר, והוא התחיל לדבר בקול חנוק. "עוד תרקוד אתנו במסיבת הסיום אחרי המלחמה", הבטיח לו הד"ר טואף.

עתה עלתה השאלה כיצד יפונה שרגא לאחור בכל המהירות. המג"ד פנה לסמח"ט בקשר, וביקש אותו לעשות מיבצע מיוחד ולהשיג מסוק. הסמח"ט ענה שהדבר אינו אפשרי, כי אסור למסוקים להגיע לנקודה קידמית כל כך. ממש באותו רגע חלף מעלינו מסוק עמוס מפקדים. נדב עלה על ערוץ חיל האויר וניסה ליצור קשר, אך ללא הועיל. גם רימון עשן לא עזר: המסוק ריחף מעל לפצועים והמשיך לעבר טסה. "הגרון נחנק מדמעות", יכתוב המג"ד, "מפקדי הגדוד נאבקים על חייהם והמסוק איננו יורד". בלית ברירה הועלה שרגא על נגמ"ש הסיור שלנו, כשדוד אבוחצירא החובש מלווה את הפצוע ושוקד על הנשמתו, והד"ר טואף נוסע מאחור. כעבור כשני קילו-מטרים נחת מסוק על הכביש, העלה את הפצוע והטיס אותו לרפידים.

הסמג"ד בדק בינתיים את היקף הפגיעה באנשים ובטנקים, והחל לארגן מחדש את הפלוגות. ברגר ונדב סייעו לו במלאכה זו. התברר שמתוך הטנקים שעלו על "חמוטל" נשארו שלושה על היעד, ארבעה-עשר חזרו פגועים בדרגות שונות של חומרה, ורק שבעה -רובם מפלוגה ו'- חזרו ללא פגע. קשה יותר היה לקבוע את מספרם של אנשי הצוות שנפגעו, כי פינויים של הפצועים נעשה בצורה מאולתרת וללא רישום. רק אחרי שיאיר השליש עבר בטסה על רישומי כניסת ויציאת נפגעים, התברר שהיו לגדוד חמישה הרוגים: עמיקם מעיין, יוני פרידמן, אדם וודקא, עמנואל קהלני, יגאל הלביץ; שלושה נעדרים: דורל אטינגר, רפי לוי, בנימין רטי; וכן עשרים פצועים.

תחת מפקדי הפלוגות הפצועים מינה המג"ד את הסגן ירון כמ"פ ו', ואת הסגן אמנון כמ"פ ז'. פלוגה ח' אורגנה תחילה על ידי קצין המיבצעים, הסגן יחיאל, אבל מאוחר יותר מונה למפקד הפלוגה הסגן יוחי גלעד, שהיה עד אז מפקד מחלקה בפלוגה ו'. גם הצוותים אורגנו מחדש: כך בנה לעצמו המג"ד, שכל אנשיו נפצעו, צוות חדש שבו שימש רפי אבורסי כתותחן, חיים כהן כטען, ואבנר נגאוקר כנהג.

עתה כינס המג"ד את הטנקיסטים לשיחה. כמה אנשים התלוננו על שהטנקים יצאו למלחמה בלי מיקלעי מפקד, והמג"ד השיב להם:

7 באוקטובר: ילדי באר-שבע מברכים את אנשי הגדוד הי חדדים לחזית

באיזור ציר טליסמן.

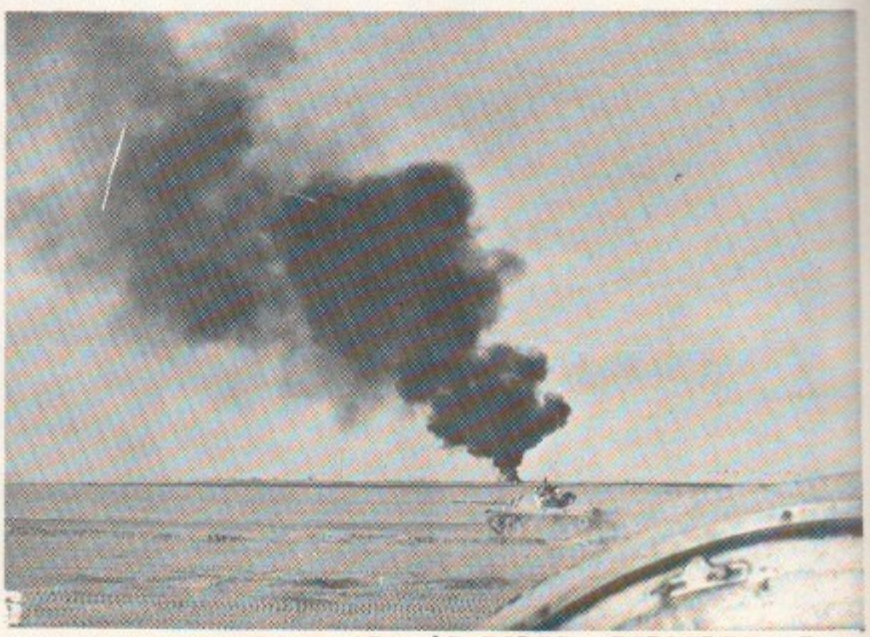
9 באוקטובר: אחרי "חמתשלי", על כביש טסה – איסמעיליה.

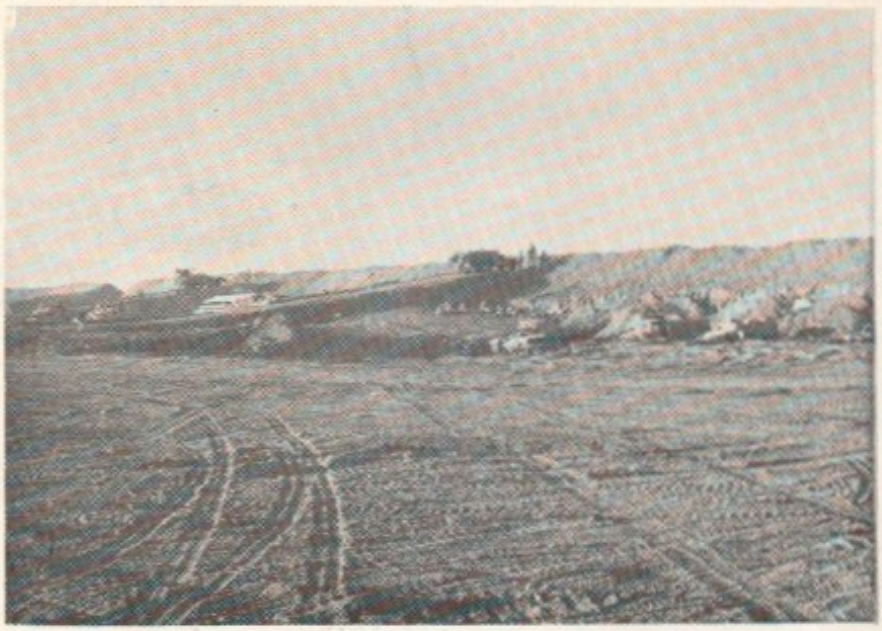

9 בארקטרכר: אחרי "חמרטל", ראשיתה של ההתארגנות מחדש.

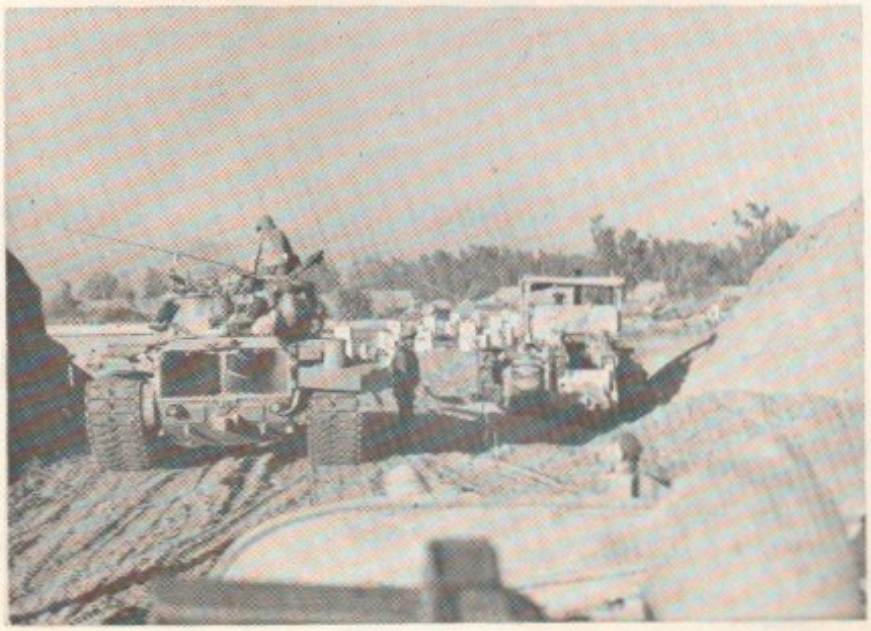

17 בארקטרכר: פלוגה ז' מול החזית הסינית.

כחצר הצלי חה

"זה מה שקיבלנו מצה"ל על מנת להילחם. אם לא נילחם כאן, נצטרך להילחם במבואות אשקלון או תל-אביב. נדפקנו על "חמוטל'", כך הסביר, "כי לא ציפינו מחי"ר מצרי בפרט, ומכל חי"ר אחר בכלל, שכאשר מסתערים עליו טנקים הוא לא בורח אלא משיב באש אנטי-טנקית עזה, וגם כאשר דורסים בהם הם שבים ומתרוממים ומחזירים אש". והוא סיים, כשמשפטיו הולכים ונקטעים: "היו לנו נפגעים, אבל אין לנו ברירה, זו מלחמת קיום שלנו, אנחנו חייבים להתארגן מחדש, אנחנו עוד נדפוק אותם".

הטנקים עלו על הכביש והחלו לנוע באיטיות לעבר טסה, כשהכשירים שבהם גוררים את הפגועים. היתה זו שיירה עגומה, כה שונה משיירת הטנקים שדהרה למיתלה ובחזרה פחות מעשרים-וארבע שעות קודם לכן. אהרן גמליאל, שלא השתתף בקרב ונמצא בטסה כאשר הטנקים הגיעו לשם, רשם כך ביומנו האישי: "הם נראו איום. פגשתי את רוב החבר'ה שהיו כל הזמן בסדיר יחד אתי. הם חזרו עם טנקים ספורים, ובפיהם סיפורי מוות: זה נהרג, זה נפצע, זה נעדר, בטוח כמעט שנהרג. לא יכולתי לשמוע יותר שמות".

שעה שהטנקים חזרו לטסה, הוטל על פלוגת החרמ"ש להיערך, יחד עם שאר כוחות החרמ"ש של החטיבה, לקראת הסתערות מחודשת על "חמוטל". הפקודה נתקבלה בתדהמה: קשה היה להאמין שהזחלמים יצליחו לטפס על היעד, ושהחרמ"ש יוכל לגבור על הטנקים ועל החי"ר המצריים אשר בלמו זה עתה את הטנקים שלנו. הרי נשק אנטי-טנקי לא היה בנמצא כלל, וגם התחמושת הקלה לא נמצאה בשפע (על זחלמו של יונה, מפקד פלוגת החרמ"ש, היו שני ארגזי תחמושת "05 בלבד). החיילים לא ידעו עדיין מהו הנשק שפגע בטנקים, ונפוצה שמועה פראית על מכשיר טלויזיה שמוקם כביכול על "חמוטל" וסייע לכוון את אש האויב. "ההרגשה היתה גרועה ביותר", יכתוב ביומנו זאב ברסלר, חבר קיבוץ גבים. "לפתע חשתי כאילו אני יוצא לקרב שממנו לא אחזור. ברגעים לפני ההתקפה חשבתי קצת על התוכניות אשר נרקמו רק כמה ימים לפני כן, על הלימודים, ובכלל על כל מיני דברים. יותר מאוחר נתברר לי שההרגשה הזאת היתה אצל כולם, אבל כולם שתקו והיו מסוגרים בתוך עצמם". אבל, תוך כדי ההכנות האחרונות, הורה אריק שרון לבטל את התוכנית כולה, והידיעה נפוצה חיש מהר בין החיילים. "היתה הרגשת הקלה בלתי רגילה", יכתוב זאב ברסלר. "הרגשתי כאילו אני חייב את חיי לאריק שרון". הפלוגה סבה לאחור ונעה אף היא לעבר טסה. היא הגיעה לשם אחרי השעה שתיים אחרי הצהרים.

בטסה היתה כבר מלאכת שיקומו של הגדוד בעיצומה. רב-סרן שפוני דאג לאנשים, עבר מצוות לצוות, וחילק אישית מזון ומים. הצוותים שלא היו מאויישים במלואם הושלמו על ידי עשרים אנשי צוות רזרביים, שהסמח"ט הביא אותם למקום. אנשי גדוד החימוש בפיקודו של רב סרן פרסי, ואנשי החוליה הטכנית הגדודית,

בפיקודו של הסגן אבי, טיפלו בטנקים בזריזות, כשהם מרבים לאלתר. למשל, טנק שנפגע בזחל ימין היה מועמד להשבתה, כי לא נמצאו זחלים רזרביים במקום. באו אנשי החוליה -פילדוס, מנטי וליאון- פירקו זחל מטנק מושבת, והרכיבו אותו על הטנק הפגוע. טנק שטיל פגע במיכל הדלק שלו היה צפוי להשבתה אף הוא, כי גם מיכלים רזרביים לא היו במקום. באו אבי פרץ, רחמים ישראליאן, אורי כץ ועמיקם בר-זיו, פירקו מיכל מטנק פגוע, מילאו אותו סולר כדי לבדוק אם אין בו נזילה, והרכיבוהו על הטנק. באופן זה גדל משעה לשעה מספר הטנקים הכשירים. הגדוד הגיע לטסה בצהרים: כעבור שעה עמדו לרשותו תשעה טנקים, וסביב השעה שלוש אחר הצהרים עלה מספרם לשלושה-עשר.

בשעה חמש הורה המח"ט כי הגדוד ינוע מערבה עד טליסמן 42. הטנקים התקינים תיאמו כוונות, תוחמשו, תודלקו, ויצאו עם זחלמי החרמ"ש, המרגמות והמיפקדה העיקרית אל הנקודה האמורה. בטסה נשארו יהודה הסמג"ד ויאיר השליש. השניים נכנסו ויצאו בגדוד החימוש, וארבו לטנקים שתיקונם הושלם. כל טנק שהוכרז כשיר הופנה על ידם מערבה, אל החניון הגדודי. בדרך זו הגיעו אל הגדוד עוד אחד-עשר טנקים (וכן הצוות של שלמה יצחקי, שהשתייך לגדוד אחר). בשעה ארבע לפנות בוקר הגיע הסמג"ד עם הטנק האחרון. שוב היו לגדוד עשרים וארבעה טנקים: שלושה למיפקדת הגדוד, שמונה לפלוגה ו', שבעה לפלוגה ז', וששה לפלוגה ח'.

- - - - - - - - - - -

מערבו של יום ג', התשעה באוקטובר, ועד ליום ב', ה-15 בו, חנה הגדוד באזור "טליסמן" 42. אחרי התנועה הבלתי-פוסקת כמעט שהגדוד היה נתון בה מאז היציאה מן הבסיס, החלו העניינים להתנהל בקצב רגוע יותר. הגדוד נכנס לשיגרה של חניוני יום ולילה קבועים, או כמעט קבועים, כשתשמועים יוצאים מדי לילה אל הגבעות מסביב. הימים לא עברו בלי פעילות מיבצעית, אבל נמצא גם זמן להצטייד, להתרחץ, להחליף בגדים, לכתוב גלויות, ואפילו סתם לנוח. גם אמנים הגיעו לגדוד: כבר למחרת בואנו ל"טליסמן" 42 הגיע אלינו חנן יובל (יאיר השליש ראה אותו בטסה, וחטף אותו עבורנו), ומאוחר יותר הגיע יהורם גאון.

בטנקים ובזחלמים הושלמו זיוודים, עד כמה שהדבר היה אפשרי. הד"ר טואף חילק אלונקות ותחבושות, אודי קציץ הקשר החליף מדי יום את מכשירי הקשר הלא-תקינים, מ"פ המיפקדה

סיפק נעליים, בגדים להחלפה, גרביים, לבנים. ביום ד', העשרה באוקטובר, הגיעו מיקלעים נוספים, ובשבת, ה-13 באוקטובר, הגיעו שבע מישקפות. היו אלו מישקפות אזרחיות, 7×50, והסמג"ד חילק אותן למפקדים. אילתורים מילאו מקומו של ציוד חסר. עממי, שהחליט להתקין לעצמו מיקלע-מפקד ויהי מה, הרכיב כנת-מיקלע מגביע-חליצת-פגז, אשר שימש כבסיס, ומבורג "אלן" שתיפקד בתור ציר. שאר הצוותים אימצו לעצמם את אילתורו של עממי, אבל התברר שלא היה בו יותר צורך, כי אנשי החימוש הצליחו להלחים לטנקים כנות-קבע, ומעתה ואילך היה לכל טנק מיקלע-מפקד. גם רב-סרן שפוני הגה אילתור משלו: כשנגמר מלאי הגלויות, הוא יעץ לאנשים לכתוב הביתה על גבי בדלי קרטונים. ואכן הקרטונים נשלחו, גם הגיעו לתעודתם.

במשך הימים האלה תוגבר הגדוד במפקדים ובטנקים. פלוגה ז' קיבלה שלושה טנקים נוספים, שעמהם באו הסגנים תלמי ומסנברג. פלוגה ח' קיבלה את הסגנים דוד (חיג'ו), שנתמנה מ"מ 1, ויוסי ויינברג, שהיה למ"מ 2 (עממי נתמנה עתה לסגן מפקד הפלוגה). עזרא מנספלד, שהצליח לחטוף לו בטסה טנק פחות או יותר כשיר, הגיע לחניון הגדודי וצורף לפלוגה ח'. גם הסגן שלמה הגיע למקום והקל על עומס העבודה של יחיאל הקמב"ץ.

ונלמדו לקחים ראשונים מן הקרב על "חמוטל". המג"ד קבע שמעתה ואילך יפנו הטנקים את אנשי הצוות הפגועים שלהם עד לתאג"ד עצמו, וכי רק הד"ר טואף וחובשיו יתנו טיפול ראשוני לפצועי הגדוד. הסמג"ד לא יימצא יותר עם המיפקדה העורפית, אלא יעלה על טנק ויסייע למג"ד לנהל את הקרב. הסמג"ד בחר לו כתותחן את משיח, משווק מערכות האזעקה מחולון, את אמנון עזוז, הסטודנט להנדסת ייצור, כטען, ואת אהרן גמליאל, בעל היומן האישי, כנהג. סרן צביקה, אשר הצטרף לגדוד אחרי "חמוטל", קיבל על עצמו את הטיפול בענייני מינהלה, מהשגת סרבלים ועד עריכת ציוותים, ויחיאל הקמב"ץ החל להוביל כוחות עורפיים, לכנס את הכלים לחניון לילה ולפזרם עם שחר. על כן יכול היה הסמג"ד להתפנות באופן כלעדי כמעט לפעילות המיבצעית.

- - - - - - - - - - - -

יום ד', העשרה באוקטובר, עבר כולו בהתארגנות. היה זה ערב חג הסוכות, והרב האוגדתי בא לברך אותנו לקראת החג ולומר כמה דברי עידוד. חוליית ה"פסיכולוגים" האוגדתית -דן ביתן, אמנון כספי, גבי סולומון- נסתפחה לפלוגה ו' על מנת להתחקות

אחרי מצב הרוח, והביאה עמה יין. משה פוגל -בחור מאמין, שנראה כל בוקר על סיפון הטנק כשהוא עטוף טלית- עשה קידוש פלוגתי בנוכחותו של המג"ד, וברגר אף תלה פנס על תותחו כדי לפאר ולהאדיר את החג.

אבל המלחמה חזרה להזכיר את קיומה. בשעה שתיים בלילה הגיעה הודעה כי אנשי קומנדו מצריים הוצנחו באזור טסה. המג"ד ופלוגה ו' נעו במהירות מזרחה וערכו שם סריקות לאורך צירים אחדים, כשפלוגת הנגמ"שים "מכנס" מסייעת להם והשטח מואר בפצצות תאורה. אבל הסריקה לא העלתה דבר, והטנקים חזרו לחניון הגדודי.

למחרת בבוקר, 11 באוקטובר, יצאה החטיבה לתפוס עמדות בקו "ציונה" - "חגית". הגדוד של שמעון תפס את אזור "ציונה", והגדוד שלנו נע לעבר "חגית". שעה שהגדוד עבר באזור מגדל האו"ם שעל "טליסמן" 34, איזור שהיה מוכה ארטילריה, הורה המג"ד לסגור מדפים ולנוע במהירות צפונה. יוסי דהאן, מפקד טנק 2א בפלוגה ז', לא הספיק לסגור את המדף וחטף רסיס בעינו. ירמי עמיר התותחן תפס פיקוד על הטנק, החזירו אחורה ופינה את יוסי לתאג"ד. גם שלושה מפקדי טנקים אחרים בפלוגה ז' לא הורגלו עדיין ליציאה משטח מוכה, ונשארו עומדים בו כשמדפיהם סגורים. הסמג"ד, אשר נע עם פלוגה ח', עלה על הרשת הפלוגתית של ז', ומשך אחריו את שלושת הטנקים הללו.

שלוש פלוגות הטנקים שלנו הגיעו ל"חגית" כשפניהן צפונה. כחמישה-ששה קילומטר צפונה יותר נערך כוח מן האוגדה של ברן כשפניו דרומה. לאחר שהתברר כי שני הכוחות ערוכים זה מול זה, הגיעה ידיעה כי 40 טנקים מצריים החלו לנוע ממערב למזרח בדיונות הנמצאות במרכז השטח שבינינו לבין הכוח של ברן. לא אנשינו ולא אנשיו של ברן הצליחו לזהות בשטח כוח-אויב זה. אז עלה דוביק, סגנו של ברן, על מסוק, ותוך טיסה נמוכה מאד הצליח לאתר בין הדיונות חמישה טנקים ומספר נגמ"שים מצריים. אחרי שיחה קצרה עם המח"ט, התקשר המג"ד עם דוביק, וזה החל לכוון את הכוח שלנו לעבר הכלים המצריים. המג"ד יצא צפונה כשרק פלוגה ו' עמו ודוביק מנווט אותו מלמעלה בין דיונות בלתי עבירות. אחרי שהטנקים שלנו התקרבו אל כלי האויב, מסר דוביק תיאור קצר של השטח ואת מיקומם המדוייק של הכלים המצריים. פני השטח לא איפשרו לפרוס את כל הטנקים שלנו, ולכן עלו רק חלק מהם לעמדות. אלה איתרו את האויב ופתחו באש מטווחים של 1800-2200 מטר. משה אדלשטיין, התותחן של ברגר, זיהה נגמ"ש והדליק אותו בפגז ראשון. המג"ד, אשר תפס עמדה מימין לברגר, הרים ידיו מעל לראשו בשמחה: היתה זו ההצלחה הראשונה אחרי "חמוטל". יותר מאוחר זיהה ברגר נגמ"ש נושא טילי סאגר, ואדלשטיין פגע גם בו בפגז ראשון. משה ביבי,

הטען של הצוות, עבד ללא הפסק: למרות שהטנק ירה מספר רב של פגזים, לא נראה אף תרמיל ריק על רצפת הצריח.

בסך הכל השמידו אנשינו, תוך דקות אחדות, ארבעה טנקים. ה"אוזניים" של טנק נוסף נראו מאחורי קפל קרקע, אבל הטנקים שלנו לא הצליחו לפגוע בו. ירון, מ"פ ו', יצא עם מחלקה 2 שלו לאגוף את הטנק משמאל ולפגוע בו מן הצד, אבל הדיונות הגדולות לא איפשרו לו להתקדם. הכוח שלנו כבר נואש מטנק זה ונערך לתנועה לאחור, והנה התחיל הטנק לנוע לרוחב החזית מצפון לדרום. אנשינו נתנו לו לעלות לשטח גבוה יותר, ואז ירו בו שלושה טנקים בבת אחת, והטנק התפוצץ כזיקוקין די-נור. בכך הסתיים הקרב, והטנקים שלנו חזרו לחניון כשמצב-הרוח מרומם: בקרב הושמדו חמישה טנקים מצריים, ולנו לא היו נפגעים. אנשי החרמ"ש והמיפקדה העיקרית, אשר עקבו אחרי הקרב באמצעות מכשירי הקשר, קידמו את הטנקים בתרועות צהלה, ואהרן גמליאל רשם ביומנו: "זה נראה כמו תרגיל גדודי בימי שלום. המצרים נדפקו יופי".

אותו ערב חלפו מעלינו כמה גופים זוהרים שנעו באיטיות ממערב למזרח. מאוחר יותר התברר כי היו אלה טילי "קלט" מצריים, אבל אותה שעה לא ידענו זאת. מסתבר שגם המצרים לא ידעו מה מרחף מעליהם, כי הם התחילו לירות לעבר הגופים, והשמים מלאו כדורים נותבים, תחילה מצריים אחר כך ישראליים. אהרן גמליאל ירשום: "היה זה משהו לא רגיל ודי נחמד".

ביום ו', 12 באוקטובר, קרא המח"ט לקבוצת פקודות חטיבתית, לקראת כיבושו של המיתחם "חלוץ". הוכנה תוכנית, אבל הגיע ביטול, והמג"דים התפזרו לגדודיהם. המג"ד שלנו כינס בכל זאת את מפקדי הפלוגות ועידכן אותם בנושא "חלוץ", מתוך מחשבה שמא נקבל בעתיד פקודה לתקוף את "חלוץ", ולא יהיה יותר סיפק לקיים קבוצת פקודות.

מאוחר יותר כונסו כל אנשי הגדוד לשיחה. קצין המודיעין החטיבתי תאר בקצרה את המצב בחזיתות, בני קדר, מש"ק הקשר בפלוגת החרמ"ש, ניסה לתאר את המצב הבינלאומי, והמח"ט סקר בקצרה את קרבות החטיבה ובישר שתוך ימים אחדים עומד צה"ל לעבור אל הגדה המערבית של התעלה. "החטיבה שלנו תזכה להיות חטיבת השריון הראשונה אשר תצלח את התעלה", אמר, "ובידיכם יפול כנראה הכבוד להיות הגדוד המוביל". הוא הוסיף שלפנינו מלחמה שונה מזאת שהתנהלה מאז הששה באוקטובר, מלחמה שבמהלכה נשמיד כל מי שמסוגל להילחם בנו, כך שהמצרים לא יחשבו יותר על מלחמות במשך דורות. למישמע הדברים האלה הרים רב-סרן שפוני את מקלו הצהבהב, וביקש, לקול צחוקם של הנוכחים, להתמנות למושלה הצבאי של קהיר.

ההודעה על הצליחה ההולכת וקריבה חוללה שינוי ניכר במצב הרוח. רוב האנשים יצאו למלחמה מתוך אמונה שתהיה זאת מלחמה קצרה, אולי אף קצרה ממלחמת ששת הימים. ארועי שבוע הלחימה הראשון נתקבלו בהפתעה ובתמיהה, ואנשים רבים פשוט סרבו להאמין שצה"ל לא עבר עדיין ממיגננה למיתקפה. על קרקע זו נפוצו שמועות כאילו כבר צלחו כוחותינו את התעלה בגיזרה אחרת (כבר ביום שני, השמונה באוקטובר, פשטה שמועה כי כוחותיו של המח"ט השכן גבי צלחו את התעלה מצפון לנו). המח"ט מסר אפוא מידע שרבים מאנשינו ציפו לו זה ימים אחדים.

הגדוד שלנו החל ליטול חלק בהכנות לקראת הצליחה כבר למחרת היום, 13 באוקטובר, שהיה יום שבת. לפי התיכנון המקורי צריך היה הגדוד של גיורא לגרור דוברות מרפידים מערבה, אבל מכיוון שהטנקים של גיורא נמצאו בקו החזית, הוטלה משימת הגרירה על הגדוד שלנו. הסמג"ד יצא מזרחה בג'יפ, כשהוא מוליך אחריו את שבעת הטנקים של פלוגה ו' ועוד ארבעה טנקים של פלוגה ח'. הטנקים הגיעו לרפידים בשעה שלוש אחרי הצהרים, ושם נתברר כי שניים מהם -זה של מנספלד וזה של עממי- אינם במצב תקין. הטנקים הנותרים נרתמו לדוברות והחלו לגרור אותן מערבה. התנועה התנהלה במהירות של 15 קמ"ש בלבד, גם משום שהחשיכה החלה לרדת וגם משום שלצוותים לא היה נסיון בגרירת הדוברות, אשר נראו בעיניהם כמיפלצות. הסיבובים בכביש היוו את הקושי העיקרי, כי נהגי הטנקים חייבים היו להימנע מפניות חדות. כבר עם העלייה על הכביש נשברה אוזן הגרירה בטנק של שרעבי, ולא היתה ברירה אלא לרתום במקומו את הטנק של מנספלד, למרות שזה האחרון לא היה במצב תקין. הכוח המשיך לעשות דרכו על ציר "פדוי", זה הכביש המקביל מצד דרום לכביש טסה-רפידים. שוטרים צבאיים פינו את הציר, ג'יפ הסמג"ד נע בראש השיירה, אחריו הטנקים עם הדוברות, ולבסוף זחלמים ואוטובוס עם חיילי ההנדסה. בשעה אחת בלילה נכנס הכוח לחניון בכניסה לציר "ערבסקה", כ-15 ק"מ מכביש הרוחב, כשהטנקים נשארים רתומים לדוברות. עם שחר יום א', 14 באוקטובר, התפרסו הטנקים עם דוברותיהם ונכנסו תחת רשתות הסוואה. האנשים ניסו לשוב ולהירדם, אבל סביב השעה שש בבוקר התקשר המג"ד עם הסמג"ד וקרא לו להינתק מן הדוברות, ולחזור לגדוד בדחיפות, כדי ליטול חלק בקרב. עברה מחצית השעה עד שהסמג"ד קיבל אישור תנועה מן החטיבה, ואז ניתקו עצמם הטנקים מן הדוברות, יצאו אל כביש הרוחב ותודלקו עליו, והמשיכו לעבר הגדוד.

אותו בוקר יצאו המצרים להתקפתם הגדולה. בגיזרתנו נפתחה ההתקפה עם הזריחה, כשרביעיית מיגים ירדה על מחנה טסה. זמן לא רב לפני כן קם סרן צביקה ואמר לקציני המיפקדה העורפית שלנו שהיו אתו: "מוכרחים להוציא את האנשים כדי שיחפרו לעצמם שוחות". הוא הקים את מרבית האנשים, הראה להם היכן לחפור,

וכך קרה שכאשר הגיעו המיגים היתה כבר לכל חופר מחציתה של שוחה אישית. המיגים ריקטו את השטח, ופגעו במספר חיילים, בהם שלושה מאנשינו: יוסף דגני, רב-סמל פלוגת המיפקדה, אשר נפצע בשוק, יאיר השליש ויאיר שטיינמץ, הקשר של החולייה הטכנית. (בזמן ההתקפה התבונן גדי חובר הרס"ג כיצד האנשים משתטחים על החול. יאיר השליש קרא לו: "קפוץ לחול, אבל גדי המשיך להסתכל והפטיר: "רק לטובים זה קורה, לרעים לא קורה כלום").

זמן קצר אחרי התקיפה האוירית פתחו המצרים בהרעשה ארטילרית מסיבית לכל רוחב החזית, מצפון עד דרום. בגיזרה שלנו ירדה הרעשה זו על הגדודים של גיורא ושמעון, אשר חשו לאזור "ציונה". מתוך מסך הארטילריה והעשן הגיחו עשרות רבות של טנקים מצריים, והטנקיסטים של גיורא ושמעון פגעו בשלושים מהם מטווחים קצרים מאד. אחרי הצהריים, כאשר גיורא דיווח שהתחמושת נגמרת לו, תפסו המג"ד ופלוגה ז' את עמדותיו, ואיפשרו לו לחזור לאחור ולהתמלא מחדש. הכוח שלנו גילה לפניו כלי רכב מצריים -טנקים, נגמ"שים, משאיות- ופגע בחלק מהם, אולם לא היה ברור כמה מבין כלים אלה נפגעו כבר קודם לכן על ידי אנשיו של גיורא. מאוחר יותר דיווח גם שמעון שהוא "קצר" בתחמושת, ופלוגות ו' וח' שלנו, אשר הספיקו עוד בבוקר להתארגן מחדש לאחר גרירת הדוברות, תפסו את עמדותיו. עכשיו היה הגדוד שלנו פרוס לכל רוחב הגיזרה החטיבתית, כשהסמג"ד ופלוגה ח' ממוקמים מצפון לציר "טליסמן", המג"ד ופלוגה ו' מדרום לו, וכשפלוגה ז' תופסת עמדות על הדיונה הגבוהה של עיגול-203. המצרים המשיכו להרעיש את האזור, אף כי לא בצפיפות, ועל כן נשארו רוב הטנקים שלנו בעמדות המתנה, ורק מיעוטם עלו לעמדות תצפית. השמש היתה כבר נמוכה והיכתה בעיניים, אך למרות זאת היו לפלוגה ו' כמה פגיעות מדוייקות בחי"ר שעל "חמוטל"; דני דבח, התותחן של ברגר, איתר טנק במרחק של 3500 מטר, בצפון "חמוטל", ופגע בו, אחרי תיקון עצמי, בפגז שני.

עם דימדומים הבחין ירון, מפקד פלוגה ו', בכוח של כ-20 טנקים ונגמ"שים מצריים שנע על ציר "פוטון" מדרום לצפון. המג"ד ופלוגה ו' פתחו בירי מהיר מטווח של 2400 מטר. הטנק של המג"ד עצמו השמיד שלושה טנקים, הטנק של ירון פגע בחמישה כלים, והטנק של יעקובוביץ בשלושה. החשיכה ירדה, ועל אף התאורות שהורמו אי-אפשר היה לאתר את שיירת האויב, וזו נעלמה מעבר לדיונות. אף טנק משלנו לא נפגע לאורכו של קרב זה, אבל אריה לוי, אחד ממפקדי הטנקים של פלוגה ח', נפצע בידו מן הארטילריה, והטנק שלו פינה אותו לאחור.

עתה נכנס הגדוד לחניון לילה קרבי. יוחי, עם מחלקה אחת מפלוגה ח', נערך לחסימה על ציר "טליסמן", כשמחלקה 1 של החרמ"ש בפיקודו של שליין מצטרפת אליו. המג"ד התמקם כקילומטר

אחד מזרחה על הציר, כששני זחלמי חרמ"ש עמו. פלוגה ו' נשארה בחלקה בעמדותיה, ובחלקה נעה כשני ק"מ אחורה להתמלא מחדש. פלוגה ז' נשארה על עיגול-203, ירדה עשרים מטר אחורה, והתפרסה תוך שמירה לאחור ולאגפים. המצרים הרימו תאורה מדוייקת על הפלוגה, והיה חשש שהם ינסו לתקוף אותה על ידי כוח חי"ר. על כן הורה אמנון המ"פ שאיש לא יישן כל אותו הלילה, ויחד עם זאת ביקש מן המג"ד שישלח לו יחידת חרמ"ש לאבטחתם של הטנקים. השטח לא איפשר תנועת זחלמים, ועל כן שלח המג"ד את נגמ"ש הסיור בפיקודו של הסגן פורטנוי, וכן נגמ"ש של החטיבה אשר הביא לפלוגה מזון ומים. אמנון מיקם את הנגמ"ש הראשון בעמדת תצפית על הרכס, ואת הנגמ"ש השני הציב באגף שמאל.

שעה שהסמג"ד תידרך את יוחי בקשר להצבת החסימה, הבחין באדם שהלך על הכביש. הסמג"ד רצה לירות בו, אבל יוחי עצר אותו וקרא לאיש בערבית להרים את ידיו. האיש ציית. היה זה השבוי הראשון שנפל בידי הגדוד, וההתרגשות היתה רבה: ויקטור אשכנזי החל צועק "אני יודע ערבית מצרית", וכמעט ונורה בטעות על ידי אנשינו.

התברר שהשבוי היה תותחן טנק שנפצע בידו ואיבד את דרכו. הוא סיפר שיומיים קודם לכן נאמר לו ולחבריו כי הם יוצאים לתרגיל גדול, והבוקר נאמר להם שהם עולים לעמדות כדי לפגוע במטרות דוממות, וכל מי שיפגע במטרה כזאת יזכה ב-50 לירות מצריות. הצוות עלה לעמדה וזיהה מטרה, אבל לפני שהספיק לפתוח באש ירתה המטרה הזאת בטנק ופגעה בו. המפקד והטען נהרגו כנראה, הנהג קפץ וברח, והתותחן -הוא השבוי שלנו- נפצע ונמלט מן הטנק. "לא הרגשתי אליו שנאה", כתב אהרן גמליאל ביומנו, "אולם הוא היה אויב. העלינו אותו לטנק הסמג"ד, חבשתי לו את היד, וקשרנו אותו לסיפון". באופן זה הגיע השבוי למיפקדה העיקרית, שהתמקמה מאחור על "טליסמן" 39, ומשם העביר אותו שלמה הקמ"ן אל מיפקדת האוגדה.

עם שחר יום ב', 15 באוקטובר, חזר הגדוד והתפרס לאורך הקו, מתוך ציפייה להתקפת טנקים נוספת. אבל הפעם לא נראו כוחות אויב בשטח. המג"ד החליט אפוא לנצל את שעות הבוקר כדי לחפש מכשיר קשר מצרי עבור קצין המודיעין החטיבתי. ואמנם הוא מצא טי-55 פגוע אשר לא עלה באש, ואמנון, משיח ואהרן מצוות הסמג"ד ניסו לעזור לו לפרק את מכשיר הקשר שנמצא בתוכו (טנק המג"ד נמצא אותה שעה בתיקון בטסה). כשנתמשכה מלאכת הפירוק, החליט המג"ד לגרור את הטנק כולו אל החניון הגדודי. ואכן, חייליו של הקמ"ן החטיבתי הצליחו לפרק שם את המכשיר, גם מצאו בטנק מפות והוראות קשר.

- - - - - - - - - - - - -

בצהריים נקרא המג"ד לטסה, לקבוצת-פקודות חפוזה שנערכה ליד הנגמ"ש של המח"ט. כאן נודע לו לראשונה שהגדוד עומד כנראה לצלוח את התעלה בו בלילה. רכב המיפקדה העורפית יחזור אחורה לרפידים כדי למנוע עומס על הצירים המוליכים לתעלה, ואילו פלוגות הטנקים והחרמ"ש ינועו לשטח ההיערכות "יוקון" שעל ציר "עכביש", זה הכביש היורד מטסה אל האגם המר הגדול. ב"יוקון" תתקיים קבוצת-פקודות אחרונה בשעה חמש אחרי-הצהריים.

הדברים החלו להתגלגל במהירות. מפקדו של הגדוד שנועד להחליף אותנו בקו, תודרך על ידי המג"ד ויצא אל הסמג"ד ואל ירון אשר ישבו באזור "ציונה". בשעה שתיים אחרי-הצהריים הגיע הגדוד המחליף, הטנקים שלנו חזרו לחניון שעל "טליסמן" 42, והחלו בהכנות אחרונות. לחרמ"ש ולמיפקדה העיקרית נאמר להיכון למזוזה כבר בשעה שתים-עשרה, והאנשים חזרו והתאימו חגורים, ניקו נשק, ערכו ניסוי כלים, ומילאו מים, דלק ומזון, כשמדי פעם ניתנת התראה על תקיפת מטוסי אויב. כל אלה לא הפריעו לג'וני רוזנבלום, טכנאי הקשר של פלוגת החרמ"ש, לנצל רגעים של פנאי על מנת לקרוא עוד כמה עמודים על תורתו הלינגוויסטית של נועם חומסקי.

רב-סרן שפוני ואנשיו הצטרפו לשיירת דרגים חטיבתית ונעו מזרחה לרפידים. הסמג"ד יצא לטסה כדי להביא משם שלושה טנקי גישור. פלוגות הטנקים והחרמ"ש החלו בתזוזה בשעה ארבע: הטנקים נעו ל"יוקון" דרך השטח, ואילו זחלמי החרמ"ש, התאג"ד והמיפקדה העיקרית נעו על "טליסמן" עד טסה, עלו שם על ציר "עכביש" והמשיכו עליו עד "יוקון".

"עכביש" רחש טנקים, זחלמים, תותחים, קומנדקרים, משאיות, ג'יפים. ארמדה שלמה נעה באיטיות דרומה מערבה. בשעת חנייה קצרה הופיע הרב גורן ליד זחלמי התאג"ד שלנו וחילק ספרי תהלים לכל דכפין. הד"ר טואף ירשום בנימה של סיפוק: "כל החובשים ללא יוצא מן הכלל לקחו ספרי תהלים, כולל השמוצניקים שבינינו". גם אלה שלא ניחשו עד כה לאן פנינו מועדות, הבינו עתה לקראת מה אנו נערכים. סירות הגומי השחורות שמצפון לכביש, הדוברות הנגררות על הכביש או מדרומו, הכתובות "אקספרס קהיר", "אקספרס קהיר-דמשק", האנשים המברכים זה את זה תוך סימון "וי" באצבעותיהם, כל אלה לא השאירו ספק לגבי יעדה של הארמדה. האנשים היו נרגשים: אחרי ששת הימים על ציר "טליסמן", שבהם ישבנו כמעט ללא מגע עם יחידות אחרות כשמסביבנו גבעות החול ההולכות ומשתפלות לעבר התעלה שאיננה נצפית, היינו עכשיו חלק מצבא גדול שיצא לצלוח את התעלה ולחדור למצרים גופא. המהלך שכה רבים מאתנו ציפו לו מאז תחילת המלחמה, עמד על סף הביצוע.

הגדוד עמד בלוח הזמנים והגיע ל"יוקון" סמוך לשעה חמש, כשהוא נערך בשלוש שדרות טנקים ושדרת זחלמים אחת. גם הסמג"ד הגיע, וצירף לכל פלוגת טנקים טנק גישור אחד. אבל קבוצת הפקודות החטיבתית נתאחרה, כי הדוברות לא הצליחו להבקיע לעצמן דרך בציר "עכביש" העמוס. רק בשעה שבע בערב נתקיימה קבוצת הפקודות. המח"ט קבע שהגדוד של גיורא ינוע על "עכביש" ו"טרטור", כשהוא גורר עמו את התמסחים, הגדוד של שמעון יגרור את גשר הגלילים, ואילו הגדוד שלנו ינוע מצפון לגשר הגלילים ויאבטח אותו. חטיבתו של אלוף-משנה אמנון היתה אמורה לפרוץ פרוזדור עד קו המים; סירות הצנחנים צריכות היו להיות במי התעלה בשעה 02.00; גשר הגלילים תוכנן להיות במים זמן קצר לאחר מכן; הגדוד שלנו אמור היה להיות גדוד הטנקים הראשון שיעבור על הגשר, יגיע לגדה המערבית בשעה 03.00, יחצה את תעלת המים המתוקים ויתמקם ממערב לה.

המג"ד חזר לגדוד בהרגשה שמיבצע הצליחה המסובך תוכנן בחופזה, וכינס את האנשים לקבוצת פקודות מאולתרת. מפת האזור נתלתה על דופן של טנק, והמהלכים הותוו לאור פנסים. כל אחד מן המפקדים קיבל מפות ענק -אפשר היה להסוות בהן טנק, כדבריו של ברגר- ומפקדי הפלוגות והמחלקות נתבקשו ללמוד את האיזור שממערב לתעלה. ברגר היה נרגש במיוחד: הרי לפי הפקודה עמד הגדוד שלנו לצלוח ראשון, הפלוגה המובילה בגדוד עמדה להיות פלוגה ו', המחלקה הראשונה בפלוגה שתצלח תהיה מחלקה 1, והטנק הישראלי הראשון שיגיע לגדה המערבית יהיה הטנק של מ"מ 1, הוא ברגר.

בשעת ערב מאוחרת הורה המח"ט כי אחת מפלוגות הטנקים שלנו תקדים לצאת מערבה כדי לשמש ליווי לחטיבת הצנחנים של דני, אשר עמדה לתפוס את אתר הצליחה ב"מצמד" ולעבור את התעלה. המג"ד הטיל משימה זו על פלוגה ח', פלוגתו של יוחי. איש לא ציפה שהפרידה בין הפלוגה לגדוד תהיה ממושכת - הרי הגדוד כולו עמד לנוע אל התעלה תוך שעות ספורות. אולם, הפרידה שנועדה להימשך שעות אחדות בלבד נתארכה ליממה ומעלה.

שבעת הטנקים של הפלוגה יצאו מ"יוקון" סביב השעה תשע וחצי, והחלו להתקדם לעבר אתר הצליחה, כשהצנחנים נוסעים אחריהם על גבי זחלמים. התנועה היתה אטית, כי הלילה היה חשוך, הטור נע ללא אורות כלשהם, ומדי פעם עלה הצורך להתעכב ולאמת את זהותם של כוחות אחרים משלנו אשר נמצאו בשטח. הכוח ירד על ציר "עכביש" עד למעוז ההרוס שלנו "לקקן", אשר נמצא על שפת האגם המר הגדול, ושם פנה צפונה על ציר "לכסיקון", הוא הכביש הנמשך לאורכה של תעלת סואץ. פלוגה ח' היתה אפוא הראשונה מבין יחידות הגדוד שהגיעה עד לקירבתו המיידית של קו המים. היא המשיכה להוביל את הצנחנים עד למיסעף "לכסיקון"-

"נחלה", ושם נפרדה מהם. הצנחנים פנו מערבה לעבר אתר הצליחה, ואילו הפלוגה שלנו המשיכה צפונה לצומת "לכסיקון"-"טרטור", כנראה כדי לסמן את מסלולו של גשר-הגלילים.

עד כה התנהלו הדברים על מי מנוחות. הפלוגה עברה מרחק של כעשרים קילומטר בלי יריה אחת, וביצעה את משימת הליווי במלואה. אולם, עכשיו נכנסה הפלוגה לאיזור שקרבות התנהלו בו זה מקרוב. עוד לפני מיסעף "לכסיקון"-"נחלה" פגשה הפלוגה בכוח שלנו אשר ניסה להתקדם צפונה לעבר צומת "לכסיקון"-"טרטור", אך נתקל במארב מצרי ושב אחורה. במיסעף עצמו עמד כלי רכב שלנו, כנראה זחלם, ועלה באש. הפלוגה עברה גם על פני ריכוז של כלים אשר עלו על מוקשים. יוחי ערך את הפלוגה בשדרה המובלת על ידי שלישיית טנקים. הוא עצמו הוליך בראש על הציר כשהטנקים של שלמה יצחקי וחיג'ו פרוסים משני צידיו, והטנקים של יוסי ויינברג, עזרא מנספלד, שרעבי ועממי נעים על הציר מאחור בזה אחר זה. סגן יהושע כץ, מפקד פלוגת סיור, ישב בתוך הטנק של יוחי וסייע לו לנווט את הכוח.

ברגע שהטנק של יוחי עבר את צומת "לכסיקון"-"טרטור", נפתחה אש אנטי-טנקית חזקה מכיוון צפון-מזרח: חיילים ירו מחעלה שנתמשכה כעשרים מטר מן הכביש ובמקביל לו, וטנקים ירו מאותו כיוון ממרחק מאתיים מטר. מיד עם היפתח האש נפגע הטנק של שרעבי באופן שטחי בפלטת המנוע האחורית שלו. הטנק של מנספלד נפגע בחזיתו, אבל הצוות פתח בירי והשמיד לפחות מטרה אחת. פצצת-בזוקה נוספת נחתה על הפלוגה, ואז נשמע בקשר קולו של יוחי: "משנה, נפגעתי". הוא הורה לסגת אחורה, ונראה יורד פנימה. יהושע כץ, שהיה בצריח, הצליח לחלץ החוצה את יוסף (סמי) נאדל הטען. עוד הטנק נע אחורה, וכץ יורד פנימה כדי לחלץ פצוע נוסף, פגעה פצצת-בזוקה שניה בצריח. יוחי, אריה פרקש התותחן, קרלוס בן טולילה הנהג, ואיש הסיירת כץ נהרגו, והטנק החל לבעור. איש הצוות היחידי שניצל, סמי נאדל, נאסף מאוחר יותר על ידי הטנק של יצחקי.

מיד אחר כך נפגע הטנק של יוסי ויינברג, מפקד מחלקה 2, שהיה הראשון מבין ארבעת הטנקים אשר נעו על הכביש אחרי יוחי. יוסי ויינברג, יחזקאל בגרד וחנן סרי נהרגו והטנק עלה באש. רק אלי בוגנים התותחן הצליח להיחלץ. טנק נוסף, זה של חיג'ו אשר נע משמאל לטנק של יוחי, ספג כמה פגיעות ומערכות הירי והקשר שלו פסקו לפעול. אבל הטנק לא נדלק והיה מסוגל להמשיך ולנסוע.

עממי, סגן מפקד הפלוגה, קיבל עליו עכשיו את הפיקוד, והורה לחיג'ו לסגת לכיוון "לקקן". הוא עצמו נחלץ כמה מאות מטרים אחורה עם ארבעת הטנקים הכשירים שנותרו בפלוגה, תפס עמדות והורה להשיב אש. תוך תפיסת עמדה לצידו של הכביש עלה הטנק של עזרא מנספלד על מוקש. כשעממי ראה שהטנק אינו מסוגל

לנוע אחורה, הורה לצוות לנוטשו ולהיכנס לטנק שלו. זמן קצר אחרי הנטישה פגעו פגזים בטנק והוא עלה באש. מנספלד נשלח להפעיל טנק נטוש של יחידה אחרת, אבל הכלי לא היה כשיר. בינתיים הגיע לשטח כוח צנחנים מגדודו של נתן. עממי העלה על אחד מזחלמיהם את ציוותו של מנספלד, וכן את שני אנשי הצוות שניצלו משני הטנקים שעלו באש ראשונים, והם פונו לטסה.

בשלב זה התקרבה לצומת פלוגת טנקים שהכינוי שלה היה "בסין". עממי, עם שלושת הטנקים שנותרו לו, החל לסייע לכוח זה, ושני הכוחות התקדמו לצומת ונסוגו ממנו פעמים אחדות. כאשר הצליח "בסין" לבסוף לפרוץ מזרחה על ציר "טרטור", נפגע הטנק של שרעבי פעם שניה, ועממי לא ראה לאפשרי להמשיך ולהתקדם עם "בסין". (רק מאוחר יותר התברר שהפגיעה בטנק של שרעבי לא היתה חמורה). אותה שעה החלו כוחות שלנו לנוע על ציר "נחלה", והתפתחו חילופי אש בינם לבין כוח האויב שמצפון-מזרח לצומת "לכסיקון"-"טרטור", כך ששלושת הטנקים של פלוגה ח' מצאו עצמם בתוך אש צולבת. עממי, שאיבד בינתיים את הקשר עם פלוגת "בסין", ושזחלמי הצנחנים הפריעו לו לתמרן בשטח, החליט לצאת מאיזור האש. הוא אסף על הטנקים מספר פצועים אשר נפגעו כנראה עוד בשעת הנסיון הקודם לתפוס את הצומת. מאוחר יותר, עם אור ראשון של ה-16 באוקטובר, אסף שבעה צנחנים, חלקם פצועים קל, שבאו מכיוון ציר "טרטור". שלושת הטנקים של הפלוגה הסיעו את כל אלה אל נקודת פינוי הפצועים ב"לקקן". מכאן דיווח עממי למג"ד על קורותיה של הפלוגה במשך הלילה, והמתין לבואו של הגדוד. תוך כדי ההמתנה נתברר שלטנק של יצחקי אין צידוד הידראולי, ואילו בטנק של שרעבי נתגלתה נזילת דלק חמורה. כך קרה שמכל פלוגה ח' נותר טנק כשיר אחד, הוא הטנק של עממי.

רק אחרי המלחמה נתברר עד כמה חשובה היתה לחימתה של פלוגה ח' בצומת "לכסיקון"-"טרטור". הצנחנים, אשר לוו על ידי הפלוגה עד ציר "נחלה", סיפרו כי הם הצליחו להתקדם אל אתר הצליחה "מצמד" הודות לאנשיו של יוחי. אחרי שהפלוגה עזבה אותם במיסעף "לכסיקון"-"נחלה", הם התחילו לחטוף אש טנקים והתקשו להתקדם. כשהפלוגה הגיעה לצומת "לכסיקון"-"טרטור", היא החלה להעסיק את הכוח המצרי, והצנחנים יכלו להמשיך בדרכם ללא הפרעה, לתפוס את "מצמד" ולהתכונן לצליחה. תוך כדי תנועה הם ראו שאנשינו נכנסים אל הצומת ונסוגים ממנו פעמים מספר, וטנקים מצריים אחדים עולים באש.

- - - - - - - - - - - -

בשעה אחת-עשרה בלילה, שעה וחצי אחרי שפלוגה ח' יצאה עם הצנחנים לעבר התעלה, פתח הגדוד כולו בתנועה מערבה, כשהוא מאבטח את גשר הגלילים מצד צפון. שתי פלוגות הטנקים נעו ראשונות, אחריהן החרמ"ש, והסמג"ד סגף את השדרה. התנועה היתה אטית מאד. הגשר -"מיפלצת נוראית", כדברי המג"ד- נתקע מדי פעם, שילדות רכב היו מוטלות על ציר התקדמותו, וכן היו תקלות בגרירה עצמה, כך שהגשר נעצר כל מאה-מאתיים מטר ובמקביל לו עצר גם הגדוד שלנו. "הקצב היה אטי ומעצבן להחריד", ירשום המג"ד. בסביבות השעה שלוש וחצי, כשהיינו עדיין כשני קילומטר ממזרח לצומת הצירים "עכביש", "פוטון", ו"כספי", נתקע הגשר ונעצר סופית. היה ברור שתיקונו יצריך שעות רבות.

תוך כדי תנועה לצידו של הגשר נשמעו התפוצצויות קרובות ורחוקות. התברר שהמצרים מנסים לשוב ולהשתלט על חלקו המערבי של "עכביש", ושהחטיבה של אל"מ אמנון, אשר נועדה לפרוץ פרוזדור אל התעלה, נתקלת בבעיות באיזור החווה הסינית וזקוקה לעזרה. הגדוד של שמעון היה עדיין רתום בחלקו לגשר הגלילים; הגדוד של גיורא חלף על "עכביש" בחסות החשיכה, הגיע לתעלה ופתח בעבודות הכנה לקראת הצליחה; הגדוד שלנו היה היחידי שהטנקים שלו היו חופשיים. המח"ט הטיל אפוא על הגדוד שלנו לעבור תחת פיקודו של אל"מ אמנון, ולסייע לו בטיהור השטח שבינינו לבין התעלה.

בשעת בוקר מוקדמת של יום ג', 16 באוקטובר, החלו פלוגות הטנקים ופלוגת החרמ"ש לנוע מערבה. היה זה בוקר ערפילי, והראות היתה מוגבלת מאד. זמן קצר לאחר התזוזה פקד המג"ד על יונה, מפקד החרמ"ש, לעצור במקומו, מעט מערבה לצומת "עכביש", "פוטון" ו"כספי". זחלמי החרמ"ש, עם טנקי הגישור והתאג"ד, התפרסו במידרון אחורי, וכעבור זמן קצר התחילו לחטוף הפגזה וסילי נ.ט. גם טיל אויר-אויר מצא דרכו לשטח, ונחת בין זחלמיהם של יונה ושל נמרוד. יונה דילג את הפלוגה לאחור פעמים מספר, אבל ההפגזה, שהיתה לעיתים צפופה למדי, המשיכה לרדוף אחרי הזחלמים רוב שעות הבוקר והצהריים. הצנחנים, אשר חפרו לעצמם שוחות לצידי "עכביש", באו אל הזחלמים וביקשו, לא בלי היסוס, כמה קופסאות שימורים ולחם.

המג"ד המשיך מערבה עם פלוגות ו' וז' (שרידיה של פלוגה ח' נמצאו אותה שעה ב"לקקן"). אל"מ אמנון הורה לו להגיע למיסעף "עכביש"-"טרטור", לעלות שם על ציר "טרטור" ולנוע עליו עד ציר "לכסיקון". בדרך, כך נאמר לו, הוא יפגוש את כוח הצנחנים של נתן אשר עלה בלילה על קצהו המערבי של "טרטור" ונע עליו מזרחה. המג"ד התרשם מדבריו של אל"מ אמנון כי צפויה לו היתקלות עם כוחות אויב לא-רבים.

כשהכוח שלנו הגיע למיסעף "עכביש"-"טרטור", נפגש המג"ד עם מפקד הצנחנים נתן, וזה ביקש ממנו לחלץ כשלושים פצועים והרוגים מצומת "לכסיקון"-"טרטור". נתן עלה על הטנק והמג"ד יצא לדרך, כשפתאום התעופפו עשרות טילי סאגר לעבר הטנקים שלנו. המג"ד צעק ברשת הקשר הגדודית: "טילים!", ונחלץ עם פלוגה ז' קדימה, לשקע קטן שהסתיר את הטנקים מן האויב. הוא הבחין שהמצרים מכוונים את טיליהם לעבר אנטנות הטנקים, ועל כן פקד להנמיך אותן מיד.

פלוגה ו', שנעה מאחור עם הסמג"ד, היתה בעיצומה של התפרסות כאשר החלו הטילים להתעופף. מוטי אללו, הנהג של שלמה מסטבאום, ראה טיל בא מולו והסתובב להזהיר את הצוות, אבל הצוות כבר לא היה בטנק: אנשי הצריח, שראו את הטיל מתקרב, קפצו החוצה. מוטי נכנס להילוך אחורי כדי להתחמק מן הטיל, אבל הטיל חדר לתא הנהג וחולל בו שריפה. מוטי נהדף אחורה, נפצע בידו הימנית וברגליו, ופסק לראות. הטנק התחיל להידרדר אחורה, מוטי לא הצליח להפעיל את הבלמים כי רגליו היו פצועות, ואז הכניס את ידו הפגועה לתוך האש ודומם את הטנק. הוא ניסה לצאת החוצה, אבל הדבר לא עלה בידו כי צירו של המדף נשבר. בינתיים נכנס לפעולה אריה אשרוביץ, שהטנק שלו היה הקרוב ביותר, ושלח את מסטבאום, אף שהיה פצוע, ואת אהוד הקטין, לחלץ את מוטי מתוך הטנק. הם הצליחו להוציאו שניות אחדות לפני שהטנק נפגע בצריח והחל עולה בלהבות. אשרוביץ פינה את הפצועים אל התאג"ד, ואילו הטנקים הנותרים של פלוגה ו' נחלצו לאחור, לנקודה שבין "עכביש" 52 ו-53, ונשארו שם רוב היום. גם עליהם, כמו על החרמ"ש שהיה ממוקם כשלושה ק"מ מצפון-מזרח להם, ירדה ארטילריה, אבל גם להם לא היו נפגעים.

הסמג"ד וירון, מפקדה של פלוגה ו', עלו לעמדות תצפית. הם ראו את הגדוד של שמעון יורד על "עכביש" בכיוון לקו המים, ושמעו את המג"ד שלנו מזהיר את שמעון מפני הטילים המצריים. שמעון הספיק לענות: "תודה, אני רואה", ומיד נפגע הטנק שלו, וכן טנק נוסף, אבל הגדוד המשיך לרוץ לעבר "לקקן". הסמג"ד ראה כי נגמ"שים מוסיפים לנוע במורד ה"עכביש" ולהיפגע, ועל כן שלח את הטנק של אורי לוי לחסום את הציר. כמו כן קיימו הסמג"ד וירון תצפית מתמדת על המג"ד ועל פלוגה ז', שנמצאו עדיין בשקע שלתוכו נחלצו. לתצפית זו תהיה חשיבות מכרעת שעות אחדות מאוחר יותר.

המג"ד ניסה לאתר את מקור הטילים, ועל כן עלה מן השקע לעמדת תצפית. הטנקים שהיו אתו פתחו באש על מספר מטרות חשודות באיזור החווה הסינית, והמצרים השיבו מיד במטחי טילים אשר חלפו מעל לטנקים שלנו ברביעיות ובחמישיות. הטנקים ירדו לשקע, כשמדי פעם עולה טנק אחד למעלה, יורה,

וירד מיד למטה. המג"ד ניסה לפרוץ על ציר "טרטור", אבל מיד עם עלותו על הציר נורו לעברו מספר טילים והוא הצליח להיחלץ לאחור רק על ידי תימרון זריז. עתה הוא ביקש מאל"מ אמנון שייכתן לו חיפוי של ארטילריה וטנקים לשם פריצה על הציר, ובקשתו נענתה בחיוב. אולם, הארטילריה לא ירדה על השטח שהמג"ד היה מעוניין לכסותו, הטנקים שנועדו לחפות התחילו לירות לעבר הטנקים שלנו, גם המצרים המשיכו בירי, ועל כן חזר המג"ד אל השקע פעם נוספת. "היתה זו הרגשה איומה לשבת בתוך כור", יספר המג"ד, "כל פעם שרצינו לעלות, ירדו עלינו מטחי טילים".

אל"מ אמנון הודיע שהוא מזמין שוב ארטילריה, ותחת חיפוייה יהיה על אנשינו לעלות מן השקע ולפרוץ את הציר. המג"ד חשב שזו משימת התאבדות, וגם הסמג"ד ניסה להרתיע אותו, משום שראה כי השטח עודנו מלא עמדות טילים. אבל המג"ד לא שמע אותו, והורה לאמנון, מ"פ ז', להשאיר בשקע שלושה טנקים לשם חיפוי, ולפרוץ אחריו על הציר בכל מחיר, כשהירי מהיר ורצוף. ואכן, המג"ד, נדב, וארבעה טנקים של פלוגה ז' עלו על הציר ופרצו קדימה כשטילי האויב יורדים מסביבם והם יורים לכל עבר. מיד עם העלייה על הציר פגע טיל בטנק של מסנברג ופצע את מסנברג עצמו, ועל כן חזר הטנק לשקע. גם אריאל מגנזי, הטען של אמנון המ"פ, נפצע: מנגנון הרתיעה פגע בו וידו נשברה, אבל הוא לא הודיע על כך והמשיך למלא את תפקידו. חמשת הטנקים המשיכו לדהור אחרי המג"ד, עברו על פני תעלות שהיו מלאות חיילי אויב, וירו בתותחים ובמיקלעים כל העת. "לא בררנו כתחמושת, כל פגז היה טוב כדי להיחלץ מן הגיהינום הזה", יכתוב המג"ד. "בנסיעה של שניים וחצי קילומטר גמרתי כמעט את כל הפגזים שלי, ועוד חמישה סירטי "03; עד שקיבלתי ארגזי פעולה נוספים, יריתי בעוזי. לאן שיריתי, פגעתי: הכל היה מלא בחי"ר שעמד ממש בקצה הקנה של התותח".

תוך כדי תנועה נפגע עוד טנק שלנו, זה של תלמי, סגן מפקד פלוגה ז'. רוני בר הנהג נפצע ברגלו, הצוות חילץ אותו החוצה ונשא אותו כמה מאות מטרים עד לגבעונת שהעניקה מידה של מיסתור. כשהצוות התחיל לטפל בפצוע, הגיע אליהם נגמ"ש ואסף אותם. רק הסתובב הנגמ"ש, והנה פגע בו טיל, ומפקדו של הרכב נפצע קשה. הנגמ"ש הצליח בכל זאת להגיע לתעלה עמוקה, שנמצא בה רופא אשר טיפל בשני הפצועים, רוני בר ומפקד הנגמ"ש. הפצועים חולצו על ידי רכב, ואילו תלמי ואנשיו נחלצו רגלית, יחד עם צנחנים שהיו במקום.

המג"ד לא הצליח להגיע לציר "לכסיקון". כשהגיע ל"טרטור" 43, מצא כי הציר חסום על ידי שילדות טנקים וזחלמים, ואי אפשר להמשיך עליו הלאה. ירידה מן הציר לא באה בחשבון: הטנקים היו נתקעים בתעלה עמוקה שנתמשכה בניצב לציר. הטילים המצריים המשיכו לרדת בצפיפות הן מאיזור החווה הסינית והן מן השטח שבין "טרטור" ו"עכביש", ועל כן מיהר הכוח שלנו להיחלץ דרומה-מזרחה, אל מאחורי תלולית קטנה שהעלימה אותו מעיני האויב. האנשים היו סחוטים, וירדו מן הטנקים להשתין דקה ארוכה.

אחרי כמה ריגעי מנוחה הודיע המג"ד לאל"מ אמנון שהשטח עודנו מלא כוחות אויב, ה"בטנים" של הטנקים שלנו כבר ריקים, ועל כן הוא מבקש לחזור לאחור ולהתמלא מחדש. הסמג"ד, שנשאר כל הזמן בתצפית על השטח, כיוון את המג"ד דרך דיונות אל עיגול-188 ומשם לעיגול-187, ובאמצעות איגוף עמוק זה הצליח המג"ד לצאת מן השטח בהסתר ולהגיע ל"עכביש" 53. תוך כדי האיגוף אספו המג"ד, והטנקים אשר אתו, כעשרים צנחנים, מהם פצועים, והובילו אותם אל התאג"ד שלנו. (מגנזי, שהודיע רק עכשיו על פציעתו, הורד בתאג"ד אף הוא). מאוחר יותר תקפו מטוסים שלנו את איזור "טרטור" 42, והסמג"ד ניצל זאת כדי לחלץ את שאריתה של פלוגה ז' מן השקע בו נמצאה כל אותה העת.

המג"ד ופלוגה ז' נחלצו סביב השעה שלוש אחרי הצהריים ונעו במעלה "עכביש" כשהם אוספים אחריהם את פלוגה ו' והחרמ"ש. הציר "היה עמוס בצורה בלתי-נורמלית עם כמויות עצומות של רכב", כפי שיכתוב ירון, ועל כן אי-אפשר היה לנוע על הציר עצמו. בעוד הטנקים והזחלמים נעים בחולות העמוקים שלצידי הכביש ומתמרנים דרכם בין כלי הרכב וחלקיו של גשר הגלילים, ירד מטח נוסף של ארטילריה מצרית וקלוד סינגו הרגם ודני ברקאי החובש נפצעו; הם פונו מיד אחר כך. הגדוד הגיע לסיבוב הגדול של "עכביש" 55. המקום נראה אותה שעה כשוק ירקות בעיצומו של יום עבודה. מאזת ארגזים וזבילים ריקים היו מושלכים בערימות משני צידיו של הכביש, כשמשאיות ורכב קרבי נעים אילך ואילך, רעמי הארטילריה נשמעים במרחק לא רב וגם מטוסי אויב חולפים פעמים אחדות מעל לאיזור. בסיבוב הכביש המתין רב-סרן שפוני עם משאיות תחמושת ומזון, ומיכליות דלק ומים. (משאיות תיספוקת נוספות נשארו בטסה, תחת פיקודו של הסרן מנחם). הטנקיסטים היו סחוטים, ואנשי החרמ"ש פרקו עבורם את הפגזים והעלום אל הטנקים.

בעלי הטרנזיסטורים שבינינו שמעו בשעה ארבע את ראש הממשלה מודיעה בכנסת כי כוח משימה של צה"ל פועל בגדה המערבית של תעלת סואץ. הכוונה היתה לצנחנים, שפלוגה ח' שלנו הוליכה אותם אל התעלה, לגדוד של גיורא ולטנקים מן הגדוד של שמעון אשר צלחו את התעלה עם המח"ט בשעות הבוקר.

טנקים אלה ירו את רוב הפגזים שהיו בבטניהם, והצטרכו באופן דחוף להתמלא מחדש. "עכביש" ו"טרטור", הצירים המוליכים אל אזור הצליחה, נשלטו עדיין על ידי האויב, ולכן לא ניתן לשלוח משאיות תחמושת אל הטנקים של "כוח המשימה". תפקיד זה הוטל על זחלמי החרמ"ש שלנו, כששלושים פגזים ומעלה מועמסים על כל זחלם. כדי לחסוך מקום הוצאו הפגזים מארגזי העץ והושארו בזבילים בלבד; כדי להבטיח במידת האפשר את שלמות המרעומים, הועמסו הפגזים בניצב לכיוון הנסיעה. הכוונה הראשונית היתה שהזחלמים לבדם ינועו אל התעלה, כשג'יפי סיור מראים להם את הדרך, אבל מאוחר יותר הוחלט שהגדוד כולו ייצא מערבה.

בשעה שש וחצי בערב נתארגנו פלוגות הטנקים והחרמ"ש לתנועה, כשרס"ן שפוני ואנשיו נשארים מאחור. הגדוד התחיל לנוע במורד "עכביש", פנה שמאלה לציר "כספי", עבר את התעוז שלנו "כשוף", ועצר על "כספי" 55. כאן נתארגנה שיירה אשר כללה, בנוסף לגדוד שלנו, ג'יפי סיור, גדוד צנחנים, מיכליות דלק, ומכונית הגלדיאטור של אריק שרון. כל הכוח הזה נועד להסתנן בין הכוחות המצריים ולהגיע, דרך החולות, אל המעוז שלנו "לקקן". בשעה אחת אחרי חצות יצאה השיירה מערבה במספר שדרות מקבילות. הנסיעה היתה אטית, כי מדי פעם היה הכרח לעצור את הכלים כדי לרכז את הכוח. מיכלית אחת נתקעה, והיה צורך לגרור אותה. המתח היה רב, כי המצרים הרימו תאורות בצפוננו ומדרומנו, וקשה היה להאמין שנצליח לעבור את כל מאות הקילומטרים שבין ציר "כספי" ל"לקקן" מבלי שיעלה בידם לגלות אותנו. בעיקר לא היתה נוחה הרגשתם של אנשי החרמ"ש, שרובם ישבו על פגזים. סגן שליין יכתוב בהומור האופייני לו כי "הנסיעה הלילית עם זחלמים המלאים בפגזים, בקירבת מיתחמים מצריים, לא שימחה במיוחד, והיו לנו חששות די כבדים, שכן היינו במצב בו די בכדור אחד כדי לשלוח זחלם עם אנשים אל הענינים". אבל הכוח המשיך בדרכו ללא הפרעה, כשאורותיה של אחת האוניות התקועות באגם המר הגדול משמשים לו נקודת ציון. ממש לפני "לקקן" היה על הכוח לעבור כמה תעלות עמוקות, אבל הסיירים מצאו מעברים פחות או יותר נוחים, וזמן קצר לאחר מכן מצא עצמו הגדוד על ציר "לכסיקון", הוא כביש התעלה. עממי המתין כאן עם הטנק הכשיר היחיד של פלוגה ח', והמג"ד צירפו לפלוגה ו' בתור מפקד מחלקה 2.

זמן לא רב אחרי שהשיירה עזבה את "כספי" 55, הודיע קציין המודיעין שהוא מביא מיכלית נוספת. הטנקים של הסמג"ד ושל אבי זינו מפלוגה ז' חזרו אחורה והמתינו למיכלית למעלה משעה. כאשר זו הגיעה, נתברר שהכרחי לגרור אותה, וכך נוצרה שיירה קטנה שבראשה הסמג"ד, אחריו נגמ"ש שגורר את המיכלית, ובסופה הטנק של זינו. שיירה זו נעה באופן עצמאי כשמהירותה אינה עולה על 15 קמ"ש. כאשר הגיע הסמג"ד אל כביש התעלה, הוא ראה שהמג"ד, פלוגה ו' והחרמ"ש כבר עלו צפונה אל אתר הצליחה, ואילו הטנקים של פלוגה ז' ממתינים לו במקום.

בשעה חמש וחצי של בוקר יום ד', 17 באוקטובר, הגיע המג"ד לחצר הצליחה עם שמונה טנקים: טנק המג"ד, והטנקים של ירון המ"פ, ברגר, עממי, יעקובוביץ, אורי לוי, משיח ואשרוביץ. אחריהם באו זחלמי החרמ"ש, התאג"ד, והמיבצעים. עבר זמן מה עד שנמצאו מפעילי התמסחים ועד שהכלים שלנו נערכו מול הפרצות שבסוללה המערבית של החצר. במחפורותיה של החצר המלבנית עמדו כלי רכב, וכמה שבויים רוכזו במורד הסוללה כשצנחנים שומרים עליהם. אחד הצנחנים ניגש בריצה לזחלם התאג"ד שלנו וביקש מאנשינו לטפל בפצוע שנפגע בהפגזה. הד"ר טואף וחובשיו טיפלו באיש, גם נתנו חומרי חבישה ונוזלים לאנשיו התשושים של תאג"ד הצנחנים אשר היה פרוס במקום זה שעות ארוכות.

בשעה 05.45 עלו הטנקים הראשונים שלנו על התמסחים, טנק המג"ד על תמסח אחד והטנק של ברגר על התמסח המקביל. תוך דקות ספורות צלחו הטנקים והזחלמים שלנו את התעלה, כשהתמסחים נעים מגדה לגדה הלוך ושוב. הטנקים עברו ללא פגע, אבל שעה שאחרוני הזחלמים נמצאו באמצע התעלה, ירדו מסביבם פגזים ונדי מים התרוממו כלפי מעלה. (כשהפגזים התחילו לרדת, ניגש אחד החיילים אל יוסי יוסיפוף, מפקד כיתת חרמ"ש, משך בשרוולו ואמר: "תחזיר את הסירה!"). אחד התמסחים נפגע, והגיע אך בקושי לגדה המערבית, כשאחד ממפעיליו פצוע. מיד נכנס לפעולה תמסח אחר, והעביר מערבה את זחלמיו של הד"ר טואף. הסמג"ד ופלוגה ז' התקרבו בינתיים לאיזור הצליחה, והמג"ד קרא להם בקשר שיעברו מערבה מיד, כי יותר מאוחר ייתכן ולא יוכלו לעבור. ואכן, כשהסמג"ד התקרב לפירצת הסוללה, עיכב אותו קצין האג"ם של האוגדה, והורה לו להישאר בגדה המזרחית של התעלה ולהצטרף לחטיבתו של אל"מ אמנון, אשר נערכה אותה שעה להגן על אתר הצליחה מפני התקפה אפשרית מכיוון החווה הסינית. הסמג"ד ניהל ויכוח קצר, אבל אחרי שקיבל הוראה ישירה מן המח"ט שלנו, עבר תחת פיקודו של אל"מ אמנון ונשאר בגדה המזרחית.

ברגע שהטנקים של המג"ד ושל פלוגה ו', וזחלמי החרמ"ש והתאג"ד, עלו אל הגדה המערבית, נתגלה לפניהם עולם חדש: עצי אקליפטוס גבוהים, דקלים, ציפורים, עשבייה ירוקה, אדמה כהה. אחרי הימים הארוכים בסיני נדמה היה כאילו הגענו לג'ונגל של ממש, שצמרות עציו מסתירים את עין השמש. המג"ד ניגש למח"ט ולגיורא אדומי העיניים, והמח"ט הורה שהטנקים ינועו מיד לעבר מחנה דוורסואר הנמצא כקילומטר אחד מדרום-מערב למקום הצליחה. אנשי החרמ"ש החלו בינתיים לפרוק את הפגזים בתוך חורשת האקליפטוס הנמשכת לאורך התעלה, והטנקיסטים של גיורא עטו-התנפלו עליהם והכניסום לתוך "בטניהם" המרוקנות. ראש הגשר שלנו נתון היה עתה תחת הפגזה, אבל הפגזים נתפוצצו במרחק ניכר מן הדרך שחצתה את החורשה ושלאורכה התמקמו הזחלמים. "אווירת החורשה וקולות המלחמה הרחוקים", כך יכתוב הד"ר טואף, "הזכירו סרטים ממלחמת העולם השניה באיזור האוקיינוס השקט".

מהלכי גדוד "מחץ"
במלחמת יום הכיפורים
אוקטובר 73
מצבה
חליל
זנגביל
ציזפי
מצת פורקן
חמוסל
מכשיר
מפרש
סרנ
מצמך
לקקן
אוקלהומה
שוויה
נגב
19-20.10.73
18.10.73
17.10.73
16.10.73
20-24.10.73

רק נסתיימה פריקתם של פגזי הטנקים, וההפגזה החלה יורדת על הדרך שהזחלמים עמדו לצידיה. להתפוצצויות היה צליל חדש, לא מוכר: לא הרעם העמום של פגז הנוחת על חולות, אלא קול פיצפוץ חד של פגז המרסק גזעים וענפים, ומתיז את שבביהם הארמדמים. יונה, מ"פ החרמ"ש, נפצע בביטנו מיד עם המטח הראשון. איציק דדוש המיקלען ויענקלה אזרזר חבשו אותו, ומיד אחר כך הגיעו הרופא וחובשיו, העלו את יונה על אלונקה ונשאו אותו אל זחלם התאג"ד. "יונה הזכיר בחיוך מר", -כך יכתוב הד"ר טואף- "שמתחילת המלחמה הוא נוסע על יד הרופא ושומר עליו, על מנת שברגע המכריע יוכל הרופא לטפל בו. היה ברור ליונה שהוא עתיד להיפצע. לידינו נפלו פגזים רבים והיה חשש ציני שניפגע כולנו. התחלתי לנתח את יונה, אך בשל ההפגזה הבוראית העברנו אותו לתוך מחפורת עלובה המכוסה חול וזרדים. כה כלובה היתה עד כי חייל פצוע שמצאנו בתוכה -היה זה שלום מלול מן החרמ"ש- סיפר כי נפגע באותה מחפורת עצמה. השתדלנו להסתיר את יונה בצורה הטובה ביותר בתנאים הנתונים, אך היתה צפיפות רבה, חושך ולחות ותנאי עבודה קשים". (הד"ר טואף לא רשם בסיפורו כי במהלך הטיפול ירדה הפגזה, והוא זינק ונשכב על יונה. כשיונה שאל אותו מה הוא עושה, השיב הדוקטור: "אם אתה תחטוף -לא תהיה לי עבודה, אם נחטוף כשאני עליך- יהיו לנו שני פצועים קל"). "תוך כדי טיפולנו ביונה", ממשיך הד"ר טואף לספר, "עסקו שני חובשים בטיפול בפצוע השני. ריצפת המחפורת היתה בוצית. המרחק בין שתי האלונקות לא עלה על עשרים סנטימטר, כך שהיה צורך באקרובטיקה כדי שאחד לא יפריע לעבודת חברו. מצבו של יונה היה קשה למדי, הוא היה בהלם והחלונן על כאבים קשים. לאחר מספר נסיונות לבצע עירוי, ביצענו לאור פנס כיס ויניסקציה בקרסול השמאלי, והזרקנו לו מורפיום לוריד. לאחר דקות אחדות ציין יונה כי הרגשתו השתפרה במרכה, ושאל אותי מה סיכוייו לחיות, מפני שאשתו מצפה ללידה בעוד חודשיים. הרגענו אותו, ובינתיים יצאנו לחפש זחלם שיפנה אותו לכיוון התעלה".

"העלו אותי על הזחלם של אורי הרמן", יספר יונה לימים. "שכבתי על אלונקה למעלה, המורפיום התחיל לפעול והרגשתי יופי בבת אחת, עליז כזה, ראיתי שמים כחולים, עצים, הרחתי את המים. הגענו לשפת התעלה. הם מצאו סירה והשכיבו אותי עליה. אורי הרמן אמר למפעילים: 'חבר'ה, תשמרו עליו טוב, זה המ"פ שלנו, שלא יפול למים'. נסענו, והתחילו ליפול פגזים במים. חשבתי לעצמי מה יקרה אם עכשיו אתחלק למים, גם ככה אני ירושלמי, עוד לשחות עם אינפוזיה, זה לא נעים. הגעתי לצד השני, הביאו אותי לתאג"ד של הצנחנים, הדוקטור בדק אותי ואמר שאין מה לעשות עכשיו, שאשב פה. שכבתי שם בחצר, פתאום התחילה הפגזה, בבת אחת מטחים של פגזים, קטיושות, הכל. מישהו הרים לי את היד, תקע לי את האינפוזיה להחזיק ביד, ואז כולם עזבו אותי.

נופל פגז מפה, פגז משם, ואני חושב מה יקרה אם רסיס ינקב לי את האינפוזיה. (לא חשבתי שהוא יכול לנקב אותי). זהו, אחרי דקה או שתיים הורידו אותי למחפורת".

"אחרי שעה לקחו אותנו על נגמ"ש, השכיבו אותנו, צנחן פצוע ישב והחזיק לי את האינפוזיה. ב"נחלה"-"לכסיקון" היה תאג"ד, הכניסו אותי עם ארבעה אנשים לתוך אוהל, וכל השאר היו בחוץ. הכניסו אותי פנימה, אני שומע את הרופא קורא בקשר ומבקש הליקופטר מיידית: 'יש לי פה חמישה חבר'ה שאם לא מגיע הליקופטר מיד, אין צורך לפנות אותם'. אני מסתכל ואני סופר ואני רואה רק ארבעה. אני מחפש את החמישי, ואז אני תופס פתאום שהחמישי זה אני".

"בצהריים החליטו לחלץ אותנו, אמרו לנו למשוך דרומה ל'לקקן', משם דרך הדיונות לציר 'כספי', ומשם ל'עכביש' 55. היו שם שני נגמ"שים, ועליהם העמיסו אותנו. (נדמה לי שנשארתי היחידי מבין החמישה שהיו באוהל). שכבתי בנגמ"ש למטה, ליד מכשיר הקשר, ושמעתי את כל המלחמה. מה היה, הם לקחו שלושה טנקים ורצו אתם קדימה ואמרו, במיקרה של היתקלות, הטנקים יפרצו, ואתם תרוצו עם הנגמ"שים לציר 'כספי'. כל זמן שהטנקים נסעו, היה בסדר. פתאום אני שומע בקשר שטנקים שלהם מנסים לסגור אותנו מדרום ומצפון, ואז שלושת הטנקים שלנו פנו דרומה והתחילו לנהל קרב עם הטנקים שלהם. אז יורד לי פתאום המס-כף למטה ואומר לחובש: 'אני לא יודע לאיפה נוסעים'. שאלתי אותו מה השעה, אמר לי 'אחת', אמרתי לו: 'כיוון דרום זה כיוון השמש, אתה תיסע לכיוון מזרח עד דרך עפר, תפנה שמאלה, תגיע לכביש, אל תפנה שמאלה, תפנה ימינה'. נסע נסע נסע, הדבר האחרון שאני זוכר, שמעתי את הצעקה שלו: 'מצאתי את הדרך עפר!'".

- - - - - - - - - - - -

אחרי שיונה פונה אל התעלה, חזר הד"ר טואף אל זחלמי התאג"ד. "היתה הפגזה נוראית בקצב ובצפיפות רבה", הוא יכתוב. "ירדנו לתוך תעלות ורק הקשר דוד ברזניצקי נשאר על גבי הזחלם. בעת שהיינו בתעלה נפלו פגזים בקירבתנו המיידית, ושני עצי תומר, אחד מימין ואחד משמאל, במרחק של מטר מהתעלה, נגדעו וכיסו אותנו חול. יוסי החובש רץ לכיוון הזחלם ונעמד מאחורי עץ. אותו רגע פגע פגז בעץ ורסיסים ממנו פצעו את יוסי בכתפו ובזרועו הימנית, ודוד ברזניצקי קיבל רסיס בגבו. אותו זמן נשמע ידידיה הטנקיסט (שהיה מפקדו של אחד מזחלמי התאג"ד):

"בואו חבר'ה, יש פה בונקר!'. יצאנו בריצה ולאחר שמסעוד בר-
שמת סיהר את הבונקר, נכנסנו לתוכו. היינו סחוטים כמו אנשים
שעבדו קשה שעות רבות, כולם נשמו והתנשפו והחליפו חוויות.
אין ספק כי היו אלה השעות הקשות ביותר הזכורות לנו. דקות
אחדות לאחר שהתמקמנו החלו להגיע פצועים, תחילה הגיעו שני
מבקרסטים. את הראשון טרחנו והכנסנו כשהוא מכופף והולך על
ידיו בתוך הבונקר, אך מיד התברר שלא בא בחשבון להמשיך בכך,
ואת הטיפולים האחרים ביצענו מחוץ לבונקר, עם פינוי מיידי
לכיוון התעלה על גבי הכלים שהביאו את הפצועים. אז לא ידענו
שהפצועים יישארו באש תופת שעות רבות. עד שעות אחר-הצהריים
טיפלנו בשמונה פצועים לערך. מכיוון שהתברר שהארטילריה תימשך
שעות רבות, שהבונקר שבו היינו היה עלוב, ושאין סיכוי להאטה
בזרם הפצועים, עברנו לבונקר גדול וחזק שנמצא קרוב יותר לתעלה
ושאר מיד היה לאפשר טיפול טוב ונוח בפצועים וגם להשהות אותם
בשדות הצורך".

הפגז שרסיסיו פצעו את יונה, מ"פ החרמ"ש, בישר את תחילתה
של הפגזה צפופה וממושכת על חורשת ראש הגשר שהזחלמים שלנו עמדו
בה. אנשי החרמ"ש מיהרו לחפש לעצמם מיסתור. חלקם חפרו לעצמם
שוחות, אבל הרוב מצאו מחסה בבונקרים המצריים שהחורשה מלאה
אותם, ושאחדים מהם היו מצויידים במיטות שדה. צונץ קיבל על
עצמו את הפיקוד על הפלוגה, התמקם עם שני מכשירי קשר ניידים
באחד הבונקרים, וקיים באמצעותם קשר עם הפלוגה ועם המג"ד.
המג"ד הורה לו להשאיר את הפלוגה בבונקרים, והאנשים, אשר היו
ערים רוב שעות הלילה, שקעו מיד בשינה, כשההפגזה נמשכת מבחוץ.
רק מדי פעם עלה אחד הצוותים על הרכב, כדי להוביל פצוע לכיוון
התעלה.

זחלם אחד בלבד לא נשאר בחורשה בזמן ההפגזה. היה זה זחלם
המיבצעים בפיקודם של יחיאל הקמב"ץ ואודי קצין הקשר. כשהחלה
ההפגזה, הם חצו את החורשה הצרה לרוחבה, והגיעו לשדות הפתוחים
שמעבר לה. היו אלה השדות של החייץ החקלאי, המושקים במי הנילוס
אשר זורמים בתעלת המים המתוקים. בין החלקות המרובעות, המושקות
על ידי הצפה, נראו עצי דקל ובתי חימר, ומעט מערבה משם עמדו
בניני הלבינים של מחנה דוורסואר ושני מיגדלי המים שלו. כל
השטח הזה לא הופגז כלל: מסתבר שקציני-תצפית-קידמיים מצריים
ראו את ריכוז הכלים בחורשה וכיוונו את האש לשם. חלק ממרגמות
האויב היו כנראה בשדה התירס שזחלם המיבצעים הגיע לשוליו, כי
כל פעם שיחיאל ירה צרור לתוך התירס, חלה הפסקה ביציאת הפגזים.

בעוד שהזחלמים נשארו בחורשה המופגזת כל שעות הבוקר
והצהריים, נלחמו הטנקים שלנו בשוליו המערביים של החייץ החקלאי.
מיד אחרי שצלחו את התעלה שלח אותם המח"ט למחנה הצבאי של
דוורסואר, כדי לקדם פניה של התקפת-נגד משוריינת. שמונת הטנקים

שלנו תוגברו על ידי כוח של צנחנים שהיה רכוב על גבי זחלמים, ועל ידי שלושה טנקים מפלוגה ל' של הגדוד של שמעון: היו אלה הטנקים של הסגן רפי, כנצי לוי וזלמן קנטור, אשר חצו את התעלה יום אחד קודם לכן. הכוח הגיע למחנה דוורסואר, ומכיוון שהיתה צפויה התקפה אווירית, הורה המג"ד להסתוות. הצוותים ירדו עם גרזיניהם אל בין העצים, כרתו ענפים והיסוו את הטנקים, אשר נערכו להגנה היקפית כלפי צפון, מערב ודרום. אז נמסרה ברשת הקשר הודעה על שני גדודי שריון מצריים העולים על ראש הגשר לאורך הצירים "טסט" ו"סקרנות", והמח"ט הורה לכוח שלנו לרוץ מערבה עד לקצה מסלול ההמראה של שדה-התעופה דוורסואר, להגיע לתעלת המים המתוקים ולתפוס את גשר הביילי שמעליה. הכוח מיהר מערבה כשהמג"ד שולח את הטנקים של פלוגה ל' ואת הצנחנים בראש: הרי אלה הגיעו ל"אפריקה" עשרים שעות לפנינו, ועל כן יכלו להיחשב לוותיקי המקום. גשר הביילי נתפס ללא התנגדות, הכוח שלנו נע מעט קדימה והתפרס מאחורי סוללת הרכבת סואץ-איסמעיליה, תפס עמדות וניהל אש לכיוון אזור "כר". חיילים מצריים נראו בורחים מערבה. אחד מהם יצא מתוך שדה-תירס ונורה על ידי הצנחנים.

כל אותה שעה ירדה ארטילריה צפופה על חורשת ראש הגשר, שהזחלמים שלנו המשיכו להימצא בה. סוללות האויב ירו ממחנות אבו-סולטן שמצפון-מערב לגשר הביילי, והטנקים שלנו קיבלו פקודה להתקדם לעבר מחנות אלה. המג"ד שלח כוח בפיקודו של רפי לחפש דרך לשם. הכוח ניסה לנוע צפונה במקביל למסילת הברזל, אבל השטח היה בוצי ואחד מזחלמי הצנחנים שקע בו מיד. כיוון שכך, בחר המג"ד בדרך עפר הנמשכת דרומה-מערבה, במקביל לתעלת המים המתוקים, ומתחברת לכביש-הגישה המוליך אל מחנות אבו-סולטן.

סמוך לשעה עשר יצא הכוח לדרכו. ליד גשר הביילי נשארו לאבטחה הטנקים של עממי, משיח ואשרוביץ. כוח קטן זה עמד בליבו של החייץ החקלאי, כשהשטח סביבו מאפשר מיסתור ותצפית לחיילי האויב. בשדות התירס שממערב לסוללת הרכבת עמדו בתי חווה, בתוך השדות התרוממו, אי פה אי שם, עצי דקל גבוהים, ושטחי סוף השתרעו לאורכה של תעלת המים המתוקים וסביב הביצות הסמוכות לה. הגיזרה הבעייתית היתה באיזור "כר" שממערב ומצפון, שבו נמצאו חורשות ובוסתנים לרוב. הכוח שלנו אכן הבחין בכלי רכב מצריים שנעו ממזרח למערב באיזור הצפוני של "כר" ופתח עליהם באש, אבל כלי הרכב הללו היו מוסתרים לאורך מרבית של הדרך, ועל כן אי-אפשר היה לזהות פגיעות בטוחות.

שאר ארבעת הטנקים של פלוגה ו' יצאו דרומה, כששלושת הטנקים מפלוגה ל', המג"ד וזחלמי הצנחנים נעים לפניהם. הדרך עברה בחורשות שהיו מלאות מחפורות וציוד צליחה של הצבא המצרי, ואנשינו ירו במיקלעיהם לשני האגפים. אנשי פלוגה ו' הבחינו בתנועת כלי רכב על הכביש שממערב להם, תפסו עמדות והשמידו טנק

משאית. רפי, אשר הוביל בראש, הגיע בינתיים לצומת "אורי", שבו מצטלב ציר "סקרנות" עם כביש הגישה למחנות אבו-סולטן, והמשיך לרוץ מערבה עד שהמג"ד עצר בעדו והחזירו לאחור. שלושת הטנקים מפלוגה ל' והמג"ד התפרסו באיזור הצומת, זיהו מטרות באיזורי "אורי" ו"צח", והשמידו שני טנקים, מספר עמדות נ.ט., וכמה משאיות. הם גם ניסו להוריד הליקופטר בפגזים חודרי-שריון ובאש מיקלעים, אך ללא הצלחה. על-פי פקודת המג"ד יצאו הצנחנים לסהר את החושות והבתים של כפר קטן שנמצא ליד הצומת, אבל היו להם מספר נפגעים ועל כן הוציא אותם המג"ד מן הכפר והורה לטנקים להרוס את החושות באש תותחים.

בינתיים הגיעו למקום ארבעת הטנקים של פלוגה ו', כשירון סג"ם מוביל ואחריו הטנקים של ברגר, מאיר יעקובוביץ ואורי לוי. חוליית נ.ט. מצרית חיכתה להם באחד מבתי הכפר. ירון חטף פצצת ר.פ.ג'. בהנע הסופי; ברגר ראה מצרי עם בזוקה עומד לפני בית ויריה בו, אך מיד אחר כך נפגע הטנק שלו בתמסורות; הטנק של יעקובוביץ נפגע בג'ריקן השמן שלו; והטנק של אורי לוי חטף פגיעה בצריח. הפגיעה בטנק של יעקובוביץ היתה שטחית, והטנקים של ירון ושל ברגר היו מסוגלים להמשיך ולנוע עוד מרחק מה, אבל הפגיעה בטנק של אורי לוי היתה קטלנית. משה פוגל התותחן ומאיר אברהם הטען נהרגו, הטנק נדלק, ומפקדו אורי לוי עף ממנו כשפניו ורגליו כוויים. כאן נכנס לפעולה מאיר יעקובוביץ. "ראיתי את אורי רץ לקראתי כאשר רגליו שרופות", הוא יכתוב. "אספתי אותו ונתתי לכלי הפגוע שלו. הנהג, אוריאל חורש, לא הצליח לפתוח מדף בשום שהמדף התעקם. נסיתי לפתוח את המדף בעזרת לום, אך לא הצלחתי. צעקתי לו לפתוח פתח הצלה, אך משום מה הוא לא פתח אותו. נזר לידי הטען שלי, משה ביבי. רציתי להיכנס לתוך הצריח אך רשת המסוואה בערה. על הרשת היה ארגז פעולה "03, והכדורים התפוצצו. רציתי לזרוק את הרשת יחד עם הכדורים, לא עלה בידי, חזרתי לטנק שלי והוצאתי מטף כיבוי מתוך מטרה לכבות את השריפה בסל הצריח. להפתעתי גיליתי שהמטף ריק, למרות שהיה נעול בפלומבה. ברגע זה התעצבנתי מאד. נסיתי מטף שני, אף הוא היה ריק. עקב כך לא כיביתי את השריפה בסל הצריח. ברגע זה אף התחילה הפגזה על האיזור, חיכיתי שניות מעטות לראות אם ההפגזה נפסקת, ומכיוון שלא נפסקה, קפצתי במהירות על הצריח וניסיתי לצודד עם בקר המפקד. לשמחתי הצריח אמנם צידד, צידדתי לאחור ואיפשרתי לאוריאל לצאת דרך הצריח". יעקובוביץ ניסה לחלץ גם את שני הנהגים, אבל כשהוא נכנס לצריח החלו להתפוצץ כדורי "03 שבתוכם והוא יצא החוצה. אורי לוי ואוריאל חורש, ששניהם סבלו משבויות, כבר נמצאו בתוך הטנק שלו; משה ביבי דאג להשקותם, ואחר והגיש להם מימיות. יעקובוביץ יצא לפנות את הפצועים לאחורה, כשהוא יורה על החושות במיקלע המפקד. כשאזלה תחמושת המ"ג, התחילו יעקובוביץ וביבי לירות בעוזים, זה לצד ימין וזה לצד שמאל. גם זחלם עם צנחנים פצועים נע אתם אל התאג"ד שלנו. "נשארנו במקום הפינוי לפי הוראת המג"ד וחיכינו לפקודות",

מסיים יעקובוביץ את סיפורו. "אין לומר שהרגשנו טוב. אני כנראה הייתי מזועזע בצורה רצינית ולא יכולתי להירגע ממראות עיני בטנק העולה בלהבות, עד אשר פרצתי בבכי. ישבתי שם כשעתיים המום ומנסה בצורה כלשהי להתגבר. הצורה הטובה ביותר היתה שיחה על כל מיני נושאים, וביניהם בעיקר על המאורעות שעברנו עם אנשי הצוות".

בעוד יעקובוביץ וביבי מחלצים את אוריאל חורש, הורה ירון לברגר לנוע קדימה, כי המצרים התחילו לירות ממגדל מים שנמצא מאחורי הטנקים שלנו. הטנק של ברגר לא זז ממקומו, וירון ניסה לגרור אותו, אבל אחרי כחמישים מטר הושבת גם הטנק של ירון ולא היה מסוגל יותר לנוע. שמונת אנשי הצוות של הטנק הגורר והטנק הנגרר חולצו על ידי הטנקים של המג"ד ושל רפי. כדי לאפשר לשני הטנקים הכשירים להמשיך וללחום, הועברו השמונה לאחד מזחלמי הצנחנים, וזה העבירם לבניין גדול שטוהר בידיהם. ברגר היה פצוע אותה שעה: רגלו נפגעה כאשר קפץ מן הטנק שלו.

תוך כך נמשכה ההפגזה המצרית. "בטן" הטנק של בנצי לוי היתה ריקה, והוא ביקש רשות מן המג"ד לגשת לטנקים הנטושים של ברגר וירון ולהוציא מתוכם פגזים. המג"ד היסס, אבל נתן בסופו של דבר את אישורו, ובנצי לוי התקרב לטנקים והתחיל להעביר מהם תחמושת אל הטנק שלו, כל זה תחת הפגזה וירי נ.ט. הוא המשיך לירות, וכעבור זמן לא רב נשאר שוב עם "בטן" ריקה. אז הורה לו המג"ד להירתם לטנק של ברגר ולגרור אותו לאחור. אנשי הצוות קפצו מן הטנק על אף ההפגזה שמסביב, נרתמו במהירות לטנק הפגוע וחזרו עמו לראש הגשר. ירון ניסה לחלץ את הטנק שלו בעזרת הצוות של רפי, אבל הנסיון לא הצליח כי בלמיו של הטנק הפגוע היו תפוסים. תוך כדי נסיון החילוץ פגע רסיס בראשו של ירון, ומשה שלום הטען חבש את הפצע, שנתברר כי היה קל. ארבעת אנשי הצוות חזרו בריצה אל הבניין הגדול, ופונו אחר כך לאחור על זחלמי הצנחנים. המג"ד דיווח למח"ט כי בצומת נשארו שני טנקים, אחד שבוער ואחד שאין אפשרות לגרור אותו, וכי הוא עצמו נע חזרה אל גשר הביילי כדי להתמלא מחדש. שני הטנקים הכשירים שנשארו עמו, אלה של רפי ושל זלמן קנטור, נסעו בעקבותיו, וכן הצנחנים. לידי הגשר המתין עממי עם שלושת הטנקים שלו.

ה"בטנים" של שלושת הטנקים שחזרו מצומת "אורי" היו ריקים, ועל כן הורה המג"ד לצונץ, מפקדו החדש של החרמ"ש, להוציא את אנשיו מן הבונקרים, להעמיס פגזים על זחלמיהן של שתי מחלקות, ולנוע עמהם אל הגשר. הטנקים של מאיר יעקובוביץ ושל בנצי לוי, אשר חזרו לחורשת ראש הגשר כשהם כשירים, היו אמורים להראות לזחלמים את הדרך. השעה היתה שתיים אחרי הצהריים. המצרים הפסיקו לזמן-מה את הפגזתם, ועבודת ההעמסה התנהלה ללא הפרעות.

הזחלמים חצו את החורשה והתחילו להיערך על הדרך המקבילה לה מצד מערב. שם כבר המתין להם הטנק של יעקובוביץ כשפניו דרומה. מצב רוחו של יעקובוביץ השתפר במקצת: דקות אחדות לפני כן עבר לידו קציין פצוע שמישקפת היתה תלויה על צווארו. יעקובוביץ ביקש אותה ממנו, וכך עלה בידו לרכוש מישקפת עבור הטנק שלו. והנה נשמעה יריה ומשה ביבי, הטען המסור של הצוות, נפצע קשה. הצוות החיש אותו אל התאג"ד הסמוך, אבל משה נפטר זמן קצר לאחר מכן. יחיאל הקמב"ץ הביא במקומו את יורי דבורק הטען, אשר חזר לראש הגשר זמן קצר קודם לכן בתוך הטנק הפגוע של ברגר. "כולנו היינו בדפרסיה כמה שעות", ירשום יורי. "התחלנו כל אחד לבד לחשוב מה עבר עלינו באותו בוקר".

הזחלמים נתארגנו על הדרך, והטנקים של בנצי לוי ושל יעקובוביץ הוליכו אותם דרך מחנה דוורסואר ושדה התעופה עד לגשר הביילי. צוות המג"ד ושני הצוותים מפלוגה ל' מילאו את "בטני" הטנקים שלהם, וזחלמי החרמ"ש נערכו לאבטחתו של הגשר. כמאה מטר ממערב לו, מאחורי סוללת הרכבת סואץ-איסמעיליה, התמקם הזחלם של צונץ, כשהזחלמים של שלום, מ"מ 2, נערכים משני צידיו. מחלקתו של שליין תפסה עמדות ממזרח לגשר, לאורכה של חומת חימר נמוכה, ומרגמת 81 מ"מ בפיקודו של עמי התמקמה מעט יותר מאחור. כחמש מאות מטר מערבה מפסי הרכבת, ליד בתי חווה לבנים שאחד מהם העלה להבות, נראו חיילים מצריים רצים בשדות. הטנקים והזחלמים פתחו עליהם באש מיקלעים, והשיגו פגיעות מספר. הירי נמשך זמן לא מועט, כי קשה היה לזהות את חיילי האויב אשר מצאו מיסתור בשדות התירס הבשלים.

כשהחרמ"ש הגיע אל הגשר, שיחרר המג"ד את הצנחנים שהיו תחת פיקודו מאז הבוקר. עממי ושלושת הטנקים עזבו את הגשר עוד קודם לכן. כוח צנחנים וטנקים שהתקדם צפונה לאיזור סירפיאום, נלכד על ציר "מסכה" 31 וספג אבידות רבות. סמח"ט הצנחנים אירגן כוח חילוץ, והמג"ד שלנו צירף אליו את שלושת הטנקים של עממי. "אנחנו נסענו בראש", יספר עממי, "כשמאחורינו הצנחנים על זחלמים. המפקד שלהם אמר לי שאפשר לנוע ממערב לפסי הרכבת, וכך עשינו. הגענו לאיזור "מסכה" 31, אני רואה שם קצת זחלמים עומדים על המסילת-ברזל, אני מתקרב אליהם, פתאום נ.ט. נופל, ככה קרוב מאד לטנק. הסתכלנו שמאלה וראינו שם על הגבעה מיגנן נ.ט. רציני. תפסנו עמדות עד כמה שהיו שם, התחלנו לירות לכיוון, היה שם יעד רציני מאד. התחלנו לירות, תוך כדי ירי הבנתי מה קורה שם. הזחלמים האלה היו של הצנחנים, הם עלו על יעד הנ.ט., ואז הצנחנים עזבו אותם ונכנסו לאיזור הבתים כמה מאות מטרים צפונה, היה שם כפר עם בתים, שם היה הכוח הנצור הזה".

"בבית על ידינו היה עוד כוח של הצנחנים, כמו כן היו אתם שם שני טנקים, המ"מ שלהם נפצע. אמרתי להם לחפות על הגבעה, העסק קצת צלע, היו בעיות בקשר, על ידי סימני ידיים הסברתי להם מה לעשות. מה שעשינו, התחלנו להתקדם לכיוון הבית הראשון של הכפר, התקדמנו תוך כדי ירי, יריתי בקצב אש תופת. הגענו לשם, והתחלנו לנוע יחד עם הצנחנים במקביל צפונה, באופן שהבתים יהיו בינינו ובין המיתחם. דילגנו טנק טנק בין קבוצת בתים אחת לשניה, כשכל הזמן טנק אחד או שניים יורים אש חיפוי לכיוון המיתחם. היו שם הרבה מאד צלפים על העצים, ומצד ימין בתוך הסוף, מהצד השני של הסוללה. המיקלע ירה לעצים אש תופת, בלי אבחנה כמעט; לבתים, אם הצנחנים כיוונו אותי בטלפון האחורי, יריתי פגזים, והצנחנים פרצו פנימה. לאט לאט התקדמנו. באחת הפעמים שהייתי במקום פתוח, פגע פגז נ.ט. קרוב מאד לטנק, מיד תפסתי עמדה, וכשכיוונתי את התותח על הנ.ט. - אין ירי. אחרי כל הנסיונות הרגילים ראיתי שזה לא עוזר, הכנסתי את הטנק של משיח שיתקדם ראשון, ויכניס פגזים בבית שאחד ממפקדי הצנחנים דיווח שיש שם חיילי אויב, וכך עשה. בשלב זה כבר הגענו לבית האחרון ושם נאמר לי לירות רק ימינה, כי שמאלה יש כוחות שלנו. הגענו לכוח המכותר, היו להם הרבה הרוגים ופצועים, הרוב מצלפים. נתנו להם אלונקות, העלינו את הפצועים ואת ההרוגים על הטנקים, ויחד עם כל הכוח חזרנו חזרה כמה מאות מטרים לבית הראשון -זאת היתה תחנת רכבת- שם כבר היינו בהסתר. העלינו את הפצועים וההרוגים על הזחלמים, ושלחתי אותם עם שלושה טנקי ליווי בחזרה. נשארנו שם עם עוד שני טנקים כדי לחפות על היציאה שלהם. גם חלק מהצנחנים נשאר שם".

זחלם פגוע נשאר עומד בשטח חשוף, ואחד ממפקדי הצנחנים ביקש מעממי לגרור אותו לאחור. עממי חשב שמיגנן הנ.ט. המצרי חוסל או הושבת זמנית, אם על ידי ירי הטנקים, אם על ידי הארטילריה שירדה עליו בינתיים, ויצא לחלץ את הזחלם. אבל עוד לפני שהטנק הגיע אל הזחלם, נפל פגז נ.ט. במרחק של מטר אחד מן הטנק. הפגז נורה מאותו מיגנן שנחשב למחוסל, "מה שהראה", כך ירשום נוח שחם, "על רמת לחימה גבוהה של החי"ר המצרי". עממי החליט לוותר על נסיון הגרירה, ונע דרומה אל גשר הבירלי, כשמספר צנחנים יושבים על סיפון הטנק. בדרך עוד נרתם לזחלם של סמח"ט הצנחנים וגרר אותו לגשר. השעה היתה שבע בערב, ועממי המשיך עם הטנקים שלו למחנה דוורסואר, ונשאר בו למשך הלילה. שם גילה הצוות של משיח תקלה בדינמו, והטנק שלהם יצא מכלל פעולה למשך יומיים.

כשעה לפני שעממי חזר ממשימת החילוץ שלו, מסר המח"ט למג"ד כי אש טנקים עזה יורדת על אנשיו של גיורא בצומת "אורי", ופקד עליו למהר לעזרתו. המג"ד השאיר ליד גשר הבירלי את החרמ"ש ואת הטנקים של רפי ובנצי לוי, ורץ לאיזור "אורי" זו הפעם השנייה באותו היום, כשהוא לוקח עמו את הטנקים של יעקובוביץ

ושל זלמן קנטור. כשהטנקים עברו ליד החושות שמתוכן נורו אותו בוקר ארבעת הטנקים של פלוגה ו', חיפה יעקובוביץ מן האגף וירה במיקלעיו עשרה עד שנים עשר סירטי "03; "חושבני", הוא יכתוב, "שאם נשארו שם חיילים מצריים, להרים את ראשם הם לא הצליחו". המג"ד לא זיהה טנקים בשטח, אבל נורו עליו שניים-שלושה פגזי נ.ט., הוא השיב אש לעבר ההבהקים, וייתכן שהשיג כמה פגיעות. בגלל החשיכה אי אפשר היה לצפות את האש, ועל כן פסקו הטנקים לירות. כעבור כחצי שעה דיווח גיורא שהאש פסקה לרדת עליו, ואז חזרו שלושת הטנקים שלנו לגשר הביילי והצטרפו לחרמ"ש ולשני הטנקים אשר היו ערוכים להגנתו.

היה ברור שהמצרים ינסו לפגוע בגשר הביילי, אשר מאפשר מעבר נוח על פני מכשול המים היחידי שבין תעלת סואץ לפנימה של מצרים. אחרי רדת החשיכה נעשו ההכנות האחרונות. הטנקים והזחלמים שממערב לגשר טיפסו במעלה סוללת הרכבת ותפסו עמדות ירי. העמדות היו תלולות, ואנשי החרמ"ש התקשו בהתחלה לשמור על עמידה יציבה בתוך הכלים שעמדו בשיפוע. יצחק אלקיים, נהגו של אחד הזחלמים, עשה הכנות מקוריות משלו: הוא רשם "אחמד", "פואד", "מוחמד", וכיוצא באלה שמות, על גבי סרט "03.

ההתקפה לא איחרה לבוא. עם רדת הלילה -היה זה ליל שמחת תורה, אבל רק מעטים נתנו דעתם על כך- החלו המצרים להפגיז את איזור שדה-התעופה של דוורסואר שממזרח לגשר. סמוך לשעה תשע וחצי בערב שמעו אנשי החרמ"ש של שלום קולות רחש בעשביה שלפניהם. הם החליטו להמתין לפני שיפתחו באש, אבל זלמן קנטור, שעמד לידם עם הטנק שלו, שמע קול דריכה, ושטף מיד את השטח שלפניו. חיש מהר התברר שהרעשים נגרמו על ידי חוליית בזוקאים מצרית אשר התקדמה אל הסוללה מתוך החורשה שלמרגלותיה. כשמיקלע הטנק פתח באש, ירתה החוליה ארבע פצצות בזוקה: שלוש החטיאו, הרביעית פגעה בתחתית הטנק, וכמעט שחדרה לתא הנהג. יותר לא הספיקה החוליה לירות.

זמן-מה לפני שהתחילו חילופי-אש אלה, השאיר המג"ד את הפיקוד בידיו של רפי, וחזר אל ראש הגשר כדי לפגוש את המח"ט. בחורשה הוא מצא את יחיאל עם המיפקדה העיקרית, והורה לו לעזוב את השטח, שטווח היטב על ידי הארטילריה המצרית, ולעבור למחנה דוורסואר. זחלמי המיבצעים, התאג"ד ומחלקת החרמ"ש של נמרוד, הטנקים של עממי ונגמ"ש הסיור נעו כמה מאות מטרים לכיוון דרום-מערב והתמקמו במחנה. המג"ד מצא את המח"ט, וקיבל ממנו מחלקת צנחנים מן הגדוד של נתן. המח"ט רצה שהצנחנים יאבטחו את גשר הביילי, ואילו הטנקים והחרמ"ש שלנו יחזרו אחורה להתארגנות, תוך ציפייה להעברת אוגדתו של ברן. המג"ד אמר שהוא מעדיף להישאר ליד הגשר ולקבל את הצנחנים כתגבורת, המח"ט הסכים, והמג"ד יצא עם זחלמי הצנחנים לעבר הגשר. תוך כדי נסיעה הוא חכך בדעתו שמא עדיף בכל זאת להשאיר את אבטחתו

של הגשר בידי הצנחנים, ולהחזיר את הכוח שלנו לאחור. פתאום, כשהמג"ד והצנחנים היו במרחק של מאתיים מטר מן הגשר, נשמעו קולות ירי. היו אלה חילופי האש עם חוליית הבזוקאים שניסתה לפגוע בטנק של קנטור. האש הלכה וגברה, כשהאויב יורה מתוך החורשה ומעל גגות בתי החווה שממערב, ומצידנו יורים המיקלעים, תותחי הטנקים ומרגמת 81 מ"מ. המג"ד השאיר את הצנחנים מאחור, רץ עם הטנק שלו עד לגשר, זיהה את מקורות הירי של האויב, והורה למרגמת 81 המ"מ לירות לסירוגין פצצות זרחן ופצצות חומר-נפץ-מרסק. למרות שהמרגמה חסרה התקן כיוון, הצליחו הרגמים להנחית במדוייק את פצצותיהם אל תוך החורשה ועל בתי החווה. המצרים התנגדו בעקשנות: כל פעם שנחתה עליהם פצצה, פסק הירי מתוך החורשה לדקה או שתיים, ומיד נתחדשה האש מנקודה אחרת בחורשה. רק כעבור כחצי שעה הפסיקו המצרים לירות.

בזמן שהמצרים ירו מתוך החורשה לעבר גשר הביילי, ירדו מטחי ארטילריה צפופים על מחנה דוורסואר. התאג"ד ואנשיו של נמרוד התפזרו תוך חיפוש אחרי מיסתור. אנשי התאג"ד מצאו בסופו של דבר בונקרים קטנים בשטח המחנה, והד"ר טואף שמר על קשר אלחוטי עם זחלם המיבצעים. לעומת זאת חזרו זחלמיו של נמרוד לחורשת ראש הגשר; הזחלם של נמרוד עצמו נתקע בשטח המופגז ונפגע, איתן מנדה המ"כ נפצע קל, ונמרוד איבד את הקשר עם זחלם המיבצעים.

בעקבות ההתקפה המצרית על גשר הביילי החליט המג"ד סופית לשמור עליו באמצעות הטנקים, החרמ"ש והצנחנים גם יחד. הוא הודיע ברשת הקשר הגדודית שהוא עומד לבוא רגלית אל סוללת הרכבת ועמו אנשים: כוונתו היתה למקם במדוייק את הצנחנים. והנה, דקות אחדות אחר-כך -השעה היתה כבר קרוב לאחת-עשרה- הופיע על הסוללה אדם גבה-קומה והתחיל לצעוד לאורכה, כשהוא עובר במרחק מטרים ספורים בלבד מן הזחלמים של פנחס סעדיה ושל צונץ. על פי הכיוון נראה היה שחייל אויב לפנינו, אבל מכיוון שהמג"ד היה אמור להגיע רגלית, לא פתחו אנשינו באש אלא בירור תחילה באמצעות הקשר האם המג"ד יצא כבר לדרכו. כל אותה עת התהלך האיש על הסוללה וחזר וצפה לעברנו. כאשר נתברר בקשר שאין זה המג"ד, פתחו המיקלעים באש, אבל האיש זינק אחורה אל מידרון הסוללה, וגם הרימונים שנזרקו אחריו לא השיגו אותו.

המג"ד הגיע ומיקם את הצנחנים בין כלי הרכב שלאורך הסוללה, ובתוך שדה התירס שבין הסוללה לתעלת המים המתוקים. הצנחנים התחילו להתחפר כשהם נעזרים באתי החפירה שקיבלו מן הזחלמים שלנו. עוד הם מתחפרים, והמצרים פתחו בירי מרגמות: ייתכן שהם נעזרו בטיווחו של אותו מצרי אשר התהלך על הסוללה דקות ספורות קודם לכן. סביב חצות הצטרפו למרגמות המצריות גם המיקלעים שעל גגות בתי החווה, ואולי גם קטיושות. שוב התנהלו חילופי אש במשך כחצי שעה, וגם הפעם נאלצו המצרים להפסיק את האש.

כך נסתיים הקרב על גשר הביילי, כשהגשר בידינו ולכוחותינו אין אף נפגע. למצרים, לעומת זאת, נגרמו אבידות ניכרות. למחרת היום סרקו הצנחנים את החורשה וגילו בה כמה עשרות גוויות. עוד קודם לכן, בשעת בוקר מוקדמת, גילו זלמן שלום, ואנשיהם את גוויותיהם של חמישה חיילים בשטח שבין החורשה לסוללת הרכבת: אחד מהם שכב במרחק של פחות מעשרה מטרים מן הכלים שלנו. חיילים אלה היו מצויידים בשתי בזוקות, האחת עם מגבר-אור-כוכבים והשניה עם טלסקופ לשימוש לילי. זו היתה חוליית הבזוקאים שההיתקלות עמה פתחה את הקרב על הגשר.

- - - - - - - - - - -

כל אותו יום ד' ארוך, שהתחיל בצליחת התעלה ונסתיים בקרב על גשר הביילי, נמצאו הסמג"ד ופלוגה ז' ממזרח לתעלה. כזכור, הם עוכבו ממש לפני העלייה על התמסחים, והועברו תחת פיקודו של אל"מ אמנון. לפני שהספיקו לצאת מחצר הצליחה, ירדה עליהם הפגזה צפופה - היתה זו אותה הפגזה עצמה אשר ירדה, בגדה המערבית, על זחלמי החרמ"ש והתאג"ד. אמנון עזוז, הטען של הסמג"ד, נפצע בידו מרסיס כאשר סגר מדף. הוא הצליח לחבוש את עצמו לבדו אבל נזקק לפינוי, ועל כן הורה הסמג"ד לאמנון, מ"פ ז', לנוע כארבעה קילומטר לאורך סוללת התעלה, עד איזור "סרוק" שממערב לחווה הסינית, ואילו הוא עצמו יצא עם אמנון הפצוע לנקודת הפינוי ב"לקקן". במיסעף "לכסיקון"-"נחלה" עצר הסמג"ד ליד טנק פגוע, הוציא מתוכו מגבר-קשר-פנים תקין והרכיב אותו במקום המגבר המקולקל שלו. בטנק הסמג"ד היתה גם נזילת שמן מימסרת, אבל אהרן גמליאל הנהג לא דיווח על כך כי פחד שהטנק יושבת, והעדיף להוסיף 40 ליטר שמן מדי יום או יומיים.

הסמג"ד הגיע ל"לקקן" ופינה את אמנון עזוז לתאג"ד המקומי. משעות הבוקר המוקדמות עבדה ב"לקקן" החוליה הטכנית שלנו, אשר הגיעה לשם בעקבות הטנקים. כשהסמג"ד בא למקום, הספיקה כבר החוליה לתקן את הטנק של שלמה יצחקי, אחד השרידים של פלוגה ח', וטנק זה הצטרף עכשיו לטנק הסמג"ד. אל"מ אמנון פגש את הסמג"ד והורה לו לנוע אחריו צפונה למיסעף "לכסיקון"-"נחלה" ולתפוס שם עמדות. הסמג"ד הגיע למיסעף, לא זיהה מטרות, אבל פגש שם כעבור זמן מה את מכליס, מ"מ 1 בפלוגה ז'.

פלוגה ז' נמצאה באיזור "סרוק" מאז שעות הבוקר. שוב נפל בגורלה לעמוד מול החווה הסינית: אבל בעוד שיום קודם לכן היא לחמה על ציר "טרטור" שממזרח לחווה, היתה היא עכשיו ממערב לה, ובעוד שיום קודם לכן היא נעה לבדה לעבר החווה, הרי שעכשיו

היא תפסה עמדות יחד עם כוחות רבים אחרים, והצפיפות היתה כה גדולה עד שהטנקים של הפלוגה נתקשו למצוא לעצמם כר פעולה. והעיקר, האויב נמצא עכשיו בנסיגה, כשטנקים, נגמ"שים ומשאיות נעים ממזרח למערב, ככל הנראה מתוך כוונה לעבור לגדה המערבית של התעלה. כוחותינו, ופלוגה ז' שלנו בתוכם, ירו על כלי רכב אלה והעלו באש כמה עשרות מהם. הצוות של מכליס פגע בטנק ובמשאית, הטנק של קימלמן פגע בשני טנקים, נגמ"ש, כלי רכב קלים, וחי"ר. לקראת הצהריים התחילו המצרים לירות על מיסעף "לכסיקון"-"נחלה", ועל חצר הצליחה, מכיוון צומת "לכסיקון"-"טרטור", זה הצומת שפלוגה ח' שלנו לחמה עליו שלושים-ושש שעות קודם לכן. אמנון, מ"פ ז', שלח לשם את מחלקתו של מכליס. רק מכליס עצמו הגיע לצומת: הטנק של יצחק מילמן עלה על מוקש, והצוות נטש את הטנק; הטנק של אבי זינו נשאר בחיפוי ליד מיסעף "לכסיקון"-"נחלה". טילים וארטילריה קידמו את מכליס כאשר הגיע לצומת "לכסיקון"-"טרטור", והוא נחלץ אחורה למיסעף "לכסיקון"-"נחלה". שם פגש את אל"מ אמנון ואת הסמג"ד.

הסמג"ד, מכליס, זינו ויצחקי יצאו עכשיו לתפוס עמדות מצפון לציר "טרטור" וממערב לציר "לכסיקון". הם נערכו מצפון לדרום כשפניהם מזרחה, והחלו לבלום כוחות מצריים שבאו מכיוון החווה הסינית. הכוח פגע בשלושה טנקים ובחיילים רבים, שאחדים מהם נשאו מזוודות עם טילי סאגר. הסמג"ד הורה לאמנון, מ"פ ז', להתפרס מצפון לו, וזה הגיע עם המחלקה של הסגן עלי (אשר החליף את מסנברג הפצוע) והתחיל להעסיק מטרות. "זה היה כמו מיטווח תותחים", יספר ירון קימלמן, "כל מה שראינו בשטח זז, היינו דופקים". בסך הכל השמידה הפלוגה באותו יום כעשרים כלי רכב, מהם שמונה עד עשרה טנקים. אבל העייפות היתה רבה, אחרי שני לילות תנועה ושני ימי קרב. אהרן גמליאל יכתוב ביומנו: "כל היום כמעט ירינו על חי"ר ועל טנקים שהיו כבר במנוסה לעבר המערב. היינו די עייפים. עליתי לעמדת אש והתחלנו לחפש מטרות. נרדמתי בעמדה. פתאום התחילו לירות עלינו שטוח מסלול. הייתי ישן ולא שמעתי את פקודת הנסיגה לאחור. התעוררתי והתחלתי לנסוע בכל המהירות קדימה עד שיצאנו מהטווח של היורים עלינו".

בשעות אחרי-הצהריים, כאשר הגיזרה נרגעה, אישר אל"מ אמנון שהכוח שלנו יחזור ויצטרף לגדוד. הסמג"ד יצא שוב ל"לקקן", וידא בתאג"ד המקומי שאמנון עזוז אמנם פונה, מצא שם את הצוות של מילמן ולקח לו את פנחס טלגאוקר כטען. החוליה הטכנית עלתה על הזחלמים שלה, והסמג"ד הוביל אותה, ואת הטנק של אמתי שרעבי אשר תוקן בינתיים, אל חצר הצליחה. שם כבר המתינה להם פלוגה ז'. הסמג"ד קיווה שהכוח יצלח את התעלה מיד, אבל שוב באה דחייה: סגן מפקד האוגדה שלנו הטיל על הפלוגה להישאר במקום למשך הלילה, ולסייע לצנחנים לאבטח את חצר הצליחה מפני התקפות טנקים וחי"ר. שני טנקים הוצבו בכל אחת מפיתחותיה של החצר, כשאמנון המ"פ מספח לפלוגתו ארבעה טנקים מגדוד הסיור של האוגדה של ברן. היו אלה

הטנקים של הסגנים מוסקוביץ, עופר וקדר, ושל הסמל אילן מטס, אשר נשארו מעתה בגדוד.

המצרים לא תקפו את החצר בטנקים או בחי"ר, אבל הפגיזו אותה במשך הלילה מספר פעמים. היתה זו אותה הפגזה עצמה אשר גרמה, כמה מאות מטרים ממערב לחצר ולתעלה, להתפזרות זחלמיהם של נמרוד והד"ר טואף. כמה מאות מטרים ממזרח לחצר ירדה הפגזה זו על כוח נוסף שלנו, זה של מ"פ המיפקדה שפוני.

רס"נ שפוני יצא מ"עכביש" 55 בצהרי היום, כשכלי הרכב שלו מהווים חלק משיירת דרגים חטיבתית. חלקו המערבי של ציר "עכביש" היה אז פתוח לתנועה למשך שעות אחדות. "ארטילריה", יספר שפוני, "רדפה אחרינו לכל אורך הדרך, מרגע יציאתנו. ישבתי בקומנדקר שלי, שמעתי, ראיתי פגזים מתפוצצים מכל הצדדים, אבל השיירה נעה ללא נפגעים. הגענו בשעה שש בערב, אבל לא נתנו לנו להיכנס לחצר. אינני יודע מה היה הטעם להוראה זו. ישבנו תחת הפגזה רצופה ובלתי פוסקת. משני הצדדים היו ביצות, והפגזים שנפלו שם שקעו בתוך המליחה. בערב שלחתי שתי משאיות סולר לחצר, לתדלק את הטנקים של פלוגה ז'. התידלוק נעשה חצי לילה תחת אש, אבל איש לא נפגע. במשך הלילה שכבנו במרחק 20-30 מטר מן הכביש. אני ישנתי בתוך שוחה מצרית. שני נגמ"שים האירו עלינו בזרקור וירו עלינו. שנים מאנשינו נפצעו: יוסי כץ, שכדור חלף בזרועו, ושני שלא פונה כי נפצע קל".

עם בוקר יום ה', 18 באוקטובר, הגיעה גם תחמושת עבור הטנקים של פלוגה ז', אבל רק שנים או שלושה מהם הספיקו להתחמש, כי שעת צליחתו של הכוח באה סוף סוף. סגן מפקד האוגדה שלנו יצר פתח בשדרת האוגדה של ברן, אשר חצתה את התעלה אותה שעה, והעביר מערבה את הטנקים של הסמג"ד ושל פלוגה ז', ואת הזחלמים של החוליה הטכנית. אלה עברו את התעלה על גבי גשר הדוברות, והגיעו למחנה דוורסואר. יחיאל הקמב"ץ קידם את פניהם, כיוון את הסמג"ד ואת פלוגה ז' אל גשר הביילי, וקבע מקום לחוליה הטכנית בתוך המחנה. אחרי פיצול בן יממה אחת חזרו יחידותיו של הגדוד והתרכזו במסגרת אחת.

פלוגה ו', אשר נידלדלה ביום הקודם בקרב שליד צומת "אורי", נמצאה בהתארגנות במחנה דוורסואר. ירון המ"פ, שהטנק שלו נפגע ושתחבושת לבנה כיסתה את מיצחו, עלה על הטנק של יעקובוביץ; טנק זה חזר לא מכבר מגשר הביילי, ועבר הפגזה קשה בעוברו דרך שדה התעופה. לפלוגה נוספו ארבעה טנקים: שלושת הכלים של עופר, מטס וקדר אשר הסתפחו לגדוד בלילה הקודם, והטנק של אמתי שרעבי, משרידיה של פלוגה ח'. ירון הוליך כוח זה לעבר גשר הביילי, כשעממי נשאר מאחור. מפנה הגזים של הטנק שלו נפגע בהפגזה שירדה על המחנה במשך הלילה, ועד שעממי החליף אותו במפנה של טנק פגוע, יצאה כבר פלוגה ו' לדרכה. עממי הצטרף לכוח אחר והגיע אל הפלוגה בהמשכו של היום.

עברו כבר יותר מארבעים ושמונה שעות מאז פרצו ראשוני "כוח המשימה" אל הגדה המערבית של התעלה, והאיזור החל להתמלא בכוחותינו. האוגדה של ברן זרמה מערבה על פני גשר הדוברות; נתק'ה, אשר תודרך על ידי המג"ד שלנו בשעות המאוחרות של הלילה, עבר עם החטיבה שלו על פני גשר הביילי, חצה את סוללת הרכבת, נע לאורכה צפונה, ופנה מערבה על ציר "חיפה", זה המוליך למחנות אבו-סולטן. החטיבה שלנו נעה אחריו, כשהגדוד שלנו מוביל. המג"ד נע בראש עם שלושת הטנקים מפלוגה ל', אחריהם פלוגה ז' והסמג"ד, אחריהם צונח עם שתי מחלקות החרמ"ש אשר שמרו בלילה על גשר הביילי ואשר בילו את הבוקר בשדה-התעופה תחת הפגזה כבדה. פלוגה ו' הדביקה את זחלמי החרמ"ש, עברה אותם, והצטרפה לשדרת הטנקים.

הכוח כולו נע צפונה, תחילה על סוללת הרכבת ואחר כך על דרך עפר שנמשכה ממערב למסילת הברזל. השדות שמשמאל לדרך היו מוצפים, והכלים שלנו צריכים היו להיזהר שלא לשקוע באדמה הטובענית. צפונה לשדות נמצא כפר קטן ומאובק, ובו ביקתות חימר שחלונות העץ שלהם מוגפים, פרות חומות שצלעותיהן בולטות, כבשים וחמורים, רובם לא קשורים. עוד כמה מאות מטרים צפונה, והכוח פנה שמאלה לציר "חיפה", חצה כמה גדרות תיל, ונכנס למחנות אבו-סולטן. עם העלייה על ציר "חיפה" יצא הכוח מן החייץ החקלאי ונכנס למדבר המזרחי של מצרים.

במחנות אבו-סולטן עלה עשנם של טנקים וכלי רכב מצריים: אלה הודלקו על ידי אנשיו של נתק'ה אשר נעו לפנינו, והתפרסו לאורכם ולרוחבם של המחנות. המג"ד הציע למח"ט לעקוף את המחנות, והמח"ט הסכים. המג"ד קיבל תחת פיקודו את פלוגת הנגמ"שים "מכנס" והוליך את החטיבה צפונה אל איזור "אורחה". תוך כדי תנועה בשוליהם של המחנות איתר אמתי שרעבי משאית מצרית והבעיר אותה בפגז ראשון.

המג"ד נע בראש עם שלושת הטנקים מפלוגה ל', כששאר הגדוד נשאר מעט מאחור. הם זיהו טנקים היורים מתוך החורשות הדרומיות של "אורחה" מטווח של 400 מטר, פתחו בירי תוך כדי תנועה והשמידו טנק, נעמדו מאחורי תלולית, המשיכו בירי, והבעירו כששה טנקים תוך דקות אחדות. המג"ד פקד על הסמג"ד לפרוס את פלוגה ז' בעמדות חיפוי מאחור ומימין, והפלוגה ירתה במספר טנקים שעמדו בחורשה, אבל קשה היה לוודא אם כלים אלה נפגעו כבר קודם לכן או לאו. המג"ד עצמו התקדם עם הטנקים מפלוגה ל' והשמיד עוד שני טנקים מטווח חמישים עד מאה מטר, כשהנגמ"שים של "מכנס" מכוונים אותו אליהם. הנגמ"שים זיהו עוד כמה טנקים בתוך החורשה והמג"ד שלח לקראתם את פלוגה ו', כי לטנקים שהובילו עד כה את הגדוד כבר אזלה התחמושת הכבדה. הטנקים של פלוגה ו' יצאו קדימה והשמידו עוד שלושה טנקים מטווחים קצרים. בסך הכל נשארו בשטח חמישה-עשר טנקים מצריים שרופים, בעוד שלנו לא נפגע אף כלי.

המג"ד הורה לשתי מחלקות החרמ"ש, שהיו עדיין במחנות אבו-סולטן, לחזור למחנה דוורסואר ולהעמיס פגזים עבור הטנקים שתחמושתם אזלה. טנקים אלה תפסו מקום מעט מאחור, ומעכשיו הוליכו בראש הטנקים של פלוגה ו', שה"בטנים" שלהם היו עדיין מלאות יחסית. הם הובילו את הגדוד מערבה, אל איזור צומת "חבית"-"ורדית"; בהיותם בדרך השמיד ירון המ"פ סוללת טילים. הגדוד התפרס על גבעה החולשת על ציר "ורדית", כשפלוגה ו' מאבטחת עם המג"ד כלפי צפון ומזרח, ופלוגה ז' מאבטחת עם הסמג"ד כלפי דרום ומערב. הטנקים החלו לירות על כלי רכב שנעו באיזור. "צצו לנו מדי פעם משאיות מצריות עם חיילים, כשהן מטרות נוחות לפגיעה", ירשום אבי זינו מפלוגה ז'. "הטנק שלנו ירה על מספר משאיות והשמיד מספר חיילים מצריים. לא נעים, אבל מה אפשר לעשות".

אש שטוחת מסלול החלה לרדת על הכוח, ויהודה הסמג"ד, יצא עם מחלקה של פלוגה ז' לאתר את מקור האש. הסמג"ד יכתוב: "אני נעתי לכיוון דרום-מערב כ-500 מטר, כאשר הבחנתי בטנקי אויב שהיו בטווח של כ-3200, ושעלו, ירו, וירדו מיד לעמדת תצפית. היו כארבעה או חמישה כאלה שם. המקום שלהם היה כאלף מטר בערך מדרום-מערב לעיגול-471. נתתי פקודת אש לתותחן, וחכינו שאחד מהם יעלה שנית לעמדת אש. ברגע שהבחנתי בטנק שעלה, ירינו בו חודר-שריון. הטנק נפגע בפגיעה הראשונה ונע מעט קדימה, כאשר הוא מפנה לנו את אגפו. בכדור השני נדלק הטנק. המחלקה של עלי שהיתה משמאלי דיווחה אף היא על פגיעה בטנק נוסף שבער. טנק שלישי נפגע אף הוא, ולפי הרושם שלי, על ידי שלושה טנקים שונים בו זמנית, הטנק שלי, הטנק של עלי, ועוד אחד, שכולם דיווחו על פגיעה נוספת באותו זמן. נשארנו במקום, שמא יעלו גם הכלים הנוספים, אך למצרים לא היה דם יותר, וכנראה בזאת הפסדנו השמדה של עוד שני כלים שעמדו שם".

עכשיו היו כבר כל הטנקים "קצרים" בדלק ובתחמושת, ומאחר שלא נתקבלה אספקה, הורה המח"ט לחזור לדוורסואר, להתמלא מחדש, גם להביא תספוקת עבור הגדוד של גיורא. "היינו עייפים מאד, אך לא היתה ברירה", יכתוב המג"ד. הטנקים סבו לאחור ונעו דרך מחנות אבו-סולטן אל ראש הגשר, כשפלוגה ו' מובילה. הטנק של הסמג"ד, אשר פרס זחל, נשאר מאחור ליד ציר "חבית".

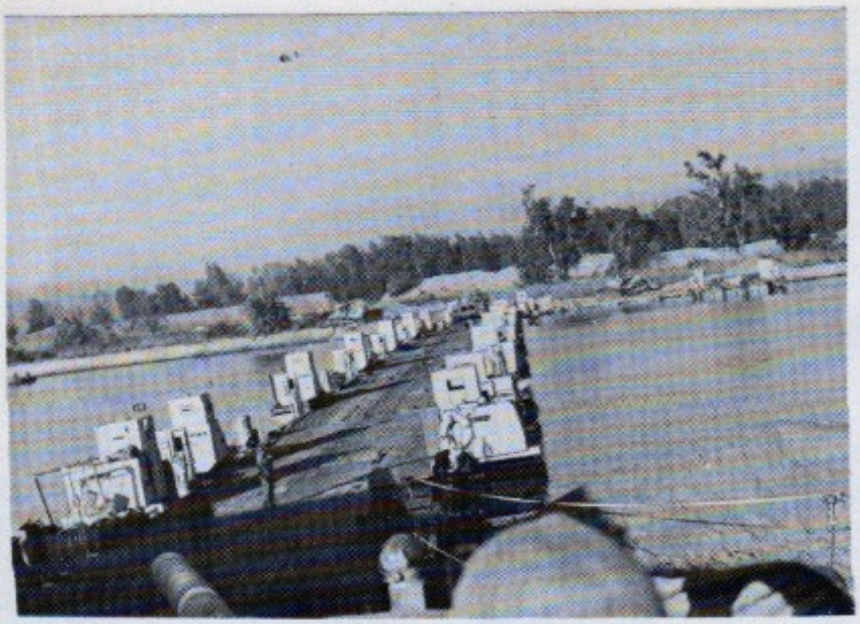
- - - - - - - - - - -

מה קרה בינתיים בדוורסואר? בשעות הבוקר, כאשר המג"ד הודיע מאיזור "אורחה" שכמה מן הטנקים שלו זקוקים לתחמושת, כינס יחיאל הקמב"ץ את שני זחלמיו של נמרוד והעמיס עליהם פגזים. היו אלה הפגזים האחרונים מן המיטען שהובא על ידי פלוגת החרמ"ש בשעת צליחתה. יחיאל יצא לחורשת ראש הגשר כדי לחפש את נמרוד עצמו, שהקשר אתו נותק בעקבות ההפגזה הלילית על דוורסואר. אבל נמרוד התמקם במחפורת עם כיסוי ראש, ויחיאל לא מצא אותו. לעומת זאת גילה יחיאל שיירת משאיות אשר עברה את התעלה ונעצרה מיד ממערב לה, כי השיירה הגיעה ללא ממונים והנהגים לא ידעו לאן לנסוע. יחיאל הוביל את המשאיות למחנה דוורסואר. בינתיים חזר צונץ ממחנות אבו-סולטן עם שתי מחלקות חרמ"ש, והאנשים החלו להעמיד פגזים מן המשאיות אל הזחלמים. העבודה התנהלה תחת הפגזה, וגם מטוסי אויב תקפו את השטח. כשההפגזה החמירה, ירדו האנשים לתוך הבונקרים הקטנים שנמצאו במחנה, והצטרפו לזמן מה אל הצנחנים שישבו בתוכם, אבל כשההפגזה חזרה להיות דלילה יותר שבו האנשים לעבודת ההעמסה. אחרי שכל הזחלמים תודלקו והועמסו, נעה הפלוגה אל גשר הבירלי והתמקמה לאורך חומת החימר שלידו.

בשעת אחר-צהריים מאוחרת הגיע למחנה דוורסואר רס"נ שפוני. משעות הבוקר המוקדמות הוא ניסה לעבור את התעלה ולהגיע אל הגדוד, אך הדבר לא עלה בידו פעם אחר פעם. עוד לפני קו המים שקעו שנים מכלי הרכב שלו בחול, וטרקטורים צריכים היו לחלץ אותם. בשעה אחת-עשרה הוא הצליח לצלוח את התעלה על גבי תמסח, אבל שתי משאיות שעברו את המים לפניו שקעו במקום הנחיתה, ושפוני נצטווה לחזור לגדה המזרחית ולהמתין לפינויו של הציר. הוא נסע אל גשר הדוברות וביקש אישור לעבור על פניו, אבל האישור לא ניתן, כי הממונים חששו שהמיכליות של שפוני תשקענה ביציאה מן הגשר. שפוני המתין בחצר, אשר הופגזה עכשיו בצפיפות, ורק כעבור שעה ארוכה הורשה לעבור מערבה. "עברנו על הגשר", יספר שפוני, "נרטבנו מן הפגזים שנפלו במים לידינו, אבל כלום לא קרה. עברנו כמו על גשר הירקון". הוא מצא דרכו למחנה דוורסואר, פגש את יחיאל, אבי, והד"ר טואף, קיבל יחד עמהם הפגזה כבדה נוספת, והמשיך אל עומק שדה התעופה לקדם את פניו של הגדוד.

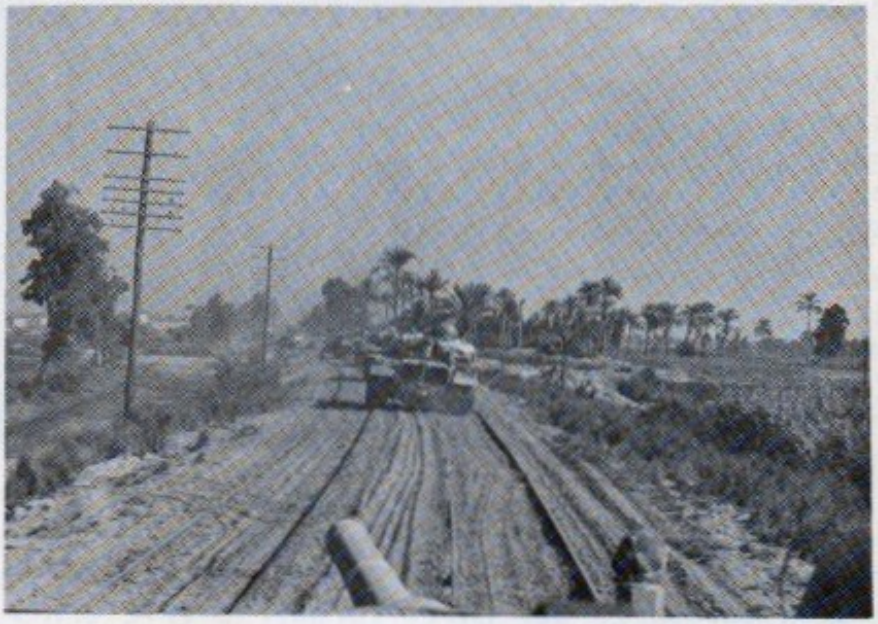
סמוך לאותה שעה הגיע לדוורסואר עזרא מנספלד, משרידיה של פלוגה ח'. הטנק שלו עלה, כזכור, על מוקש בצומת "לכסיקון"-"טרטור" בליל יום ג', ומנספלד פונה לטסה יחד עם אנשי צוותו. יום ג' עבר עליו במנוחה, אבל ביום ד' בבוקר הוא יצא עם הסרן צביקה לחפש לעצמו טנק חדש, וזוהר, עוזר קצין החימוש, מצא עבורו כלי בערבו של אותו יום. הצוות -אריה יורם החליף את אורי רענן כנהג- עבד על הטנק עד שעה מאוחרת בלילה, ובבוקר יום ה' היה הכלי כשיר לתנועה. בציר "עכביש" השיג הצוות מיקלע, ב"לקקן" הצטייד בכנה, כך שבשעות הצהריים יכול היה עזרא לירות

18 בארקטובר: פלוגת ז' צולחת על פני גשר הדובדבן

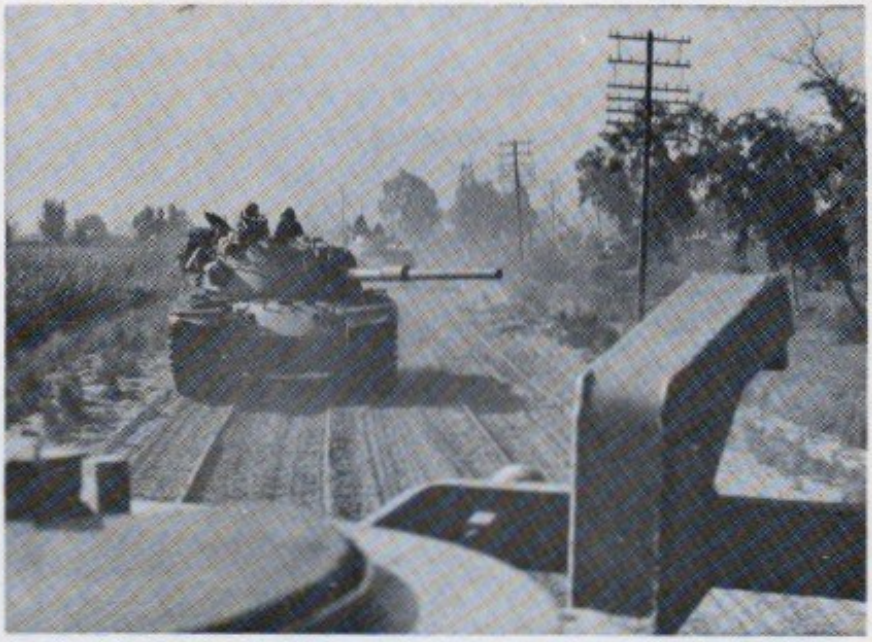

18 בארקטובר: פלוגה ז' ממערב לחורשת ראש הגשר.

באוקטובר: על פני פסי הרכבת סואץ – איסמעיליה בדרך למחנות אבו–סו

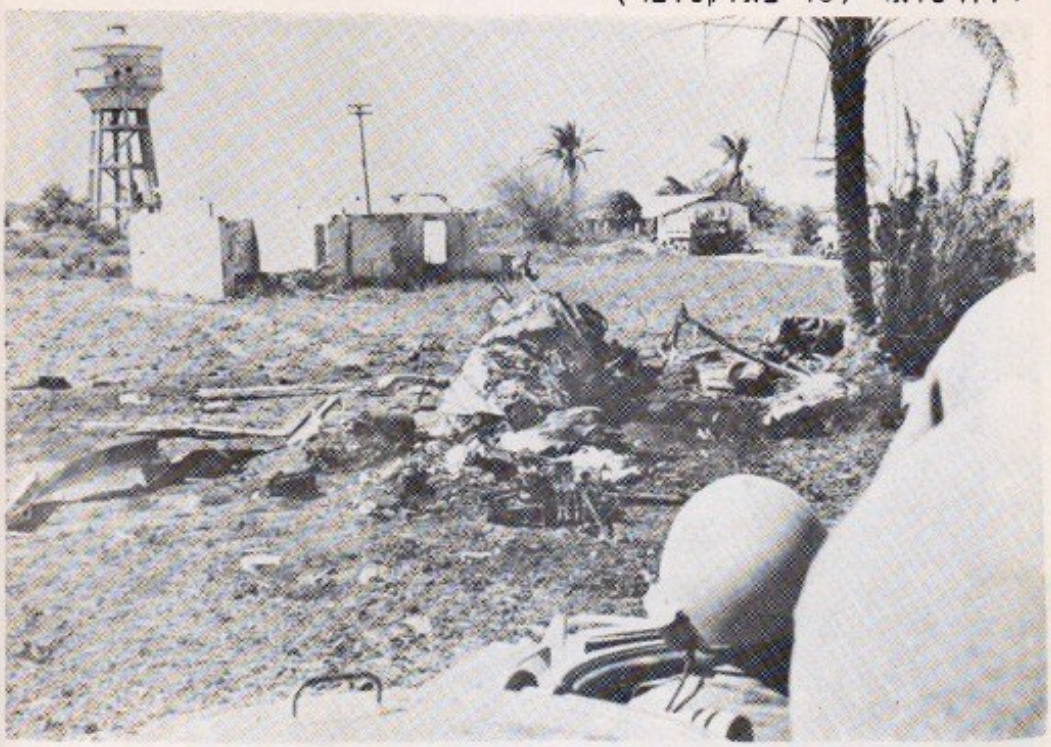
18 באוקטובר: פלוגה ז' בחיפוי לעבר "אורחה"

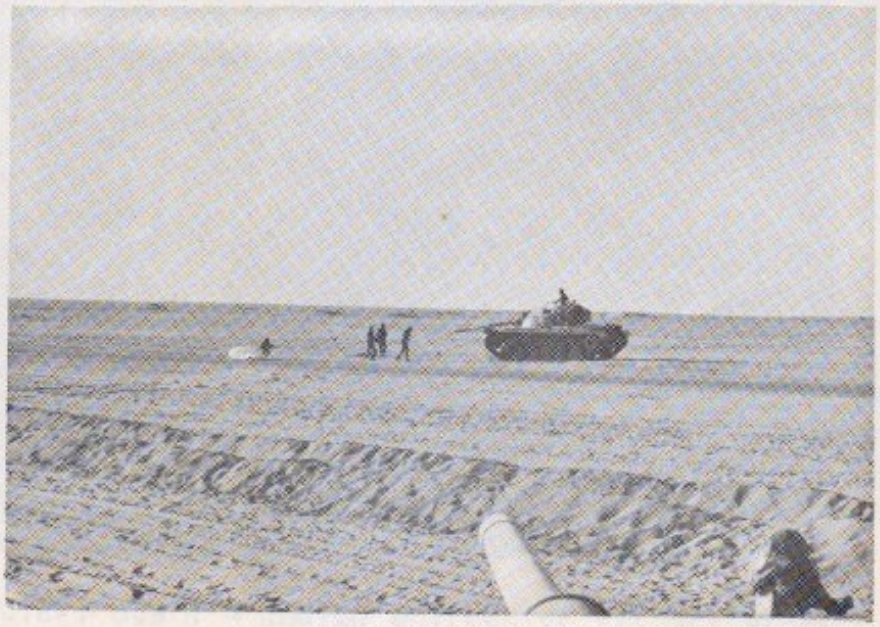

18 באוקטובר: משאית - תחמושת שהרדלקה על ידי אלי אנקרי בוערת.
באיזור "חביתי" - "ורדית".

שרידי ר של ההליקופטר המצרי שהושמד על ידי הטנק של עמי במחנה
דרדסראר (18 באוקטובר)

22 באוקטובר: אמנון מייפ ז' שובה טייס מצרי.

שני סירטי "03 על המטוסים המצריים שתקפו את האיזור. הטנק צלח את התעלה על גבי תמסח, הגיע למחנה דוורסואר והתקבל בשמחה על ידי אנשינו. "זה היה בשביל הצוות שכר נהדר על המאמצים שהוא השקיע לירידה נוספת אל הגדוד", ירשום עזרא בבוא העת.

כוח נוסף שלנו נע באותו הזמן לעבר דוורסואר. היו אלה המשאיות בפיקודו של הדרי, סגן מפקד פלוגת המיפקדה, שעשו דרכן במורד "עכביש" במסגרתה של שיירת דרגים חטיבתית. ביום ג' נשאר, כזכור, הדרי בטסה, בעוד שפוני יורד עם חלק מאנשי המיפקדה ל"עכביש" 55. ביום ד' בערב ניסה הדרי להגיע ל"לקקן", אבל השיירה החטיבתית אליה הצטרף נקלעה, כחמישה ק"מ לפני "לקקן", לקרב-שרירון-בשריון, והדרי חזר לטסה. עתה, ביום ה' אחרי-הצהריים, הוא נע פעם נוספת לעבר "לקקן", אבל ליד צומת "עכביש", "פוטון" ו"כספי" ירדה הפגזה ארטילרית על השיירה. הפגז הראשון פגע במשאית תחמושת שלנו, יעקב אבבי הנהג וטרמפיסט שישב לידו נהרגו, והמשאית עלתה בלהבות. שני כלי רכב נוספים נדלקו, אבל נוסעיהם קפצו החוצה ונשכבו על הדיונות יחד עם שאר אנשי השיירה. מספר אנשים נפגעו; מבין אנשינו נפצע קשה יוסי ונג האפסנאי, דב יוסף וזכריה יחזקאל נפצעו פצעים קלים. הנפגעים פונו לטסה, ואילו השאר המשיכו לנוע מערבה עד שנתקעו בפקק תנועה כעשרה ק"מ לפני "לקקן" ונשארו במקום כל הלילה.

- - - - - - - - - - -

כשהמג"ד הגיע עם הטנקים לדוורסואר, הוא מצא שיחיאל הקמב"ץ העמיד את משאיות התחמושת ליד שני מיגדלי המים של המחנה, וששפוני עומד הכן בעומק שדה התעופה עם מיכליות הדלק והמשאיות עם מנות הקרב והירקות. המג"ד קבע שתחילה תתמלא פלוגה ו', אחר כך פלוגות ז' ו"מכנס", והכוח כולו ינוע מבעוד יום, יחד עם פלוגת החרמ"ש, לכיוון ציר "חבית". הטנקים התחילו להתמלא בנקודות השונות שנקבעו לכך, אבל לפתע הגיחו מטוסים מצריים ותקפו את האיזור. הטנקים התפזרו במקצת והשיבו באש נ"מ מהירה, כשמכיוון גשר הבילי מצטרפים אליהם מיקלעי החרמ"ש. המטוסים הסתלקו, אבל כעבור דקות אחדות הופיעו תחתיהם ארבעה הליקופטרים כרסתניים. נמרוד ואנשיו, אשר נמצאו עדיין בחורשת ראש הגשר, ראו אותם יורדים אליהם עד גובה עשרים מטר, כשהם יורים במיקלעים ומשליכים חביות הצתה. כל כוחות צה"ל באיזור התחילו להשיב אש, וגם אנשינו השתתפו בירי. חיים כהן, הטען של המג"ד, ירה באחד המסוקים הענקיים ופגע בזנבו. המסוק התחיל לאבד גובה, וניסה לנחות בשטח פתוח לא הרחק ממיגדלי המים של דוורסואר, בין עץ דקל לבניין הרוס. המג"ד, אשר עלה בינתיים על הטנק שלו, התקדם עמו כמה עשרות מטרים, וכאשר הגיע המסוק

אל הקרקע, שילח בו פגז מעיך. המסוק התפוצץ ושבריו התפזרו למרגלות הרקל, אנשי הצוות נהרגו, מי בהתפוצצות עצמה ומי באש המיקלעים ששטפו את השטח, ורק הנווט נתפס בשבי כשהוא פצוע. כוחות אחרים הפילו את שלושת המסוקים האחרים, שנים באיזור ראש הגשר והשלישי בעומק החייץ החקלאי. הירי נמשך זמן קצר ביותר: כל ארבעת המסוקים התלקחו תוך דקה או שתיים.

בעקבות הירי על המטוסים והמסוקים הוצרכו הטנקים לחזור ולהתמלא מחדש בתחמושת, וכך קרה שהכוח יצא לדרכו רק עם רדת החשיכה. תחילה יצאו המג"ד, פלוגה ו', החרמ"ש, ושתי מיכליות דלק. הקצב היה אטי ביותר. הטנק של רפי נתקע על פסי הרכבת, ותוך כדי הנסיונות לחלצו נתפס גבו של רפי עצמו. בכניסה למחנות אבו-סולטן הסתבך אחד הזחלמים בגדרות התייל, ועבר זמן עד שהוא השתחרר מהם. המיכליות פתחו רווחים, שקעו בחול מדי פעם, ולבסוף לא היתה ברירה אלא לגרור אותן. שני זחלמים שברו צירים (ירון קימלמן יחלץ אותם למחרת, וכן את הטנק של רפי). שוב ושוב נוצרו נתקים בין חלקי השיירה, ופנסים התחילו לנצנץ קדימה ואחורה עד שהרווחים חזרו ונסגרו. פעם נעצרה השיירה כי מוקש-נגד-רכב נתגלה על אם הדרך; עברו דקות ארוכות עד שהוחלט להעמיד לידו חייל שיאותת לכלי הרכב לעבור משמאל למוקש; הזחלם הבא אכן עבר משמאל למוקש, אבל ירד לשולי הדרך ועמד להתהפך; הזחלם שלפניו ניסה לחלץ אותו, אבל הנסיון נכשל, ורק הטנקים הצליחו להעלותו חזרה על הדרך.

שוב ושוב נעצר הכוח. הטנקים של פלוגה ז' והנגמ"שים של "מכנס", אשר יצאו מדוורסואר זמן רב אחרי המג"ד, הצליחו להדביק את השיירה. התקלות חזרו ונישנו, וכולם היו עייפים ומעוצבנים. החשיכה היתה גמורה. מאחור נראה פס של התלקחויות - זו היתה התעלה, שהאש לא פסקה לאורכה גם בשעת לילה זאת. קרוב יותר, במחנות אבו-סולטן שדרכם עברה השיירה, נראו פה ושם מדורות לוחשות - אלה היו שרידיהם של כלי הרכב המצריים אשר הובערו בשעות הבוקר. אבל אף מצרי לא פתח באש על השיירה, ואחרי מסע של שמונה קילומטר שנמשך כארבע שעות היא עברה את הסוללה שממזרח לציר "חבית", חצתה את הציר עצמו, והצטרפה לחניון הלילה החטיבתי. "הייתי הרוג", יכתוב המג"ד. הסמג"ד הוביל את זחלמי החרמ"ש אל הטנקים של גיורא, שה"בטנים" שלהם היו מרוקנות, ואנשינו הורידו מן הזחלמים את הפגזים אשר נועדו עבורם. השעה היתה קרובה לחצות.

לילה שקט עבר על החניון החטיבתי. האנשים היו עייפים מכדי לעקוב אחרי רעמי הארטילריה שהוסיפה לרדת על ראש הגשר, אשר נמצא כעשרה קילומטר מאחור. אבל על אנשינו אשר נשארו במחנה דוורסואר ירדה פעם נוספת הפגזה עזה. רס"נ שפוני ואנשיו מצאו מחסה בשטח שדה התעופה, שההפגזה עליו היתה לילה יותר, ולנו בתוך תעלות שקירותיהן היו כנויים לביניים.

אנשי התאג"ד והמיבצעים הסתתרו בתוך בונקרים טובים יחסית, כשהם שומרים על קשר עין זה עם זה. (היה זה הד"ר טואף אשר שיכנע את יחיאל הקמב"ץ כי יש לתפוס בונקרים אלה). אבל רוב אנשי החוליה הטכנית נשארו בשטח הפתוח והמשיכו בעבודתם לאור פנסים. העבודה היתה רבה, כי החוליה הוצרכה לתקן לא רק את הטנקים שלנו, אלא גם טנקים של יחידות אחרות.

בוקרו של יום ו', 19 באוקטובר, מצא את הגדוד בחניון החטיבתי שליד ציר "חבית", במרחק של שמונה קילומטר ממערב לתעלה. המצרים התחילו להפגיז את האיזור, אמנם הפגזה דלילה, החרמ"ש מצא תחילה מיסתור בבונקרים ואחר-כך נע חזרה לדוורסואר, ואילו הטנקים התפרסו ונעו צפונה. הסמג"ד ופלוגה ז' נשארו בחיפוי ליד צומת "חבית"-"ורדית", תפסו עמדות מאחורי הסוללה שממזרח ל"חבית", וירו מזרחה לעבר "אורחה". במשך היום הם השמידו כחמש משאיות מצריות, ופגעו בחיילי חי"ר שנסו מ"אורחה" מערבה. המג"ד ופלוגה ו' התקדמו לאורך ציר "חבית" כשלושה קילומטר צפונה, ותפסו עמדות לעבר ציר "נורה" שנמצא צפונית-מזרחית מהם. ירון, מ"פ ו', זיהה בונקרים בטווח 1400 מטר וירה לעברם, ומיד נראו חיילים מצריים רבים נמלטים מן האיזור. (למחרת התברר שהיתה שם סוללה ארטילרית דו-תכליתית, אשר נותרה שלמה). ירון השמיד גם שתי משאיות אשר נעו על ציר "חבית", ואנשי הפלוגה שלו פגעו בבונקר תחמושת ובחיילי חי"ר: הצוותים של עופר ושל אילן מטס, למשל, ירו על כעשרה חיילים שהיו במנוסה מערבה, הרגו ארבעה מהם ולקחו את נשקם. עופר פגע גם במשאית, אבל החיילים שהיו עליה הספיקו לקפוץ ממנה לפני שהיא נפגעה. לקראת חשיכה נראה נגמ"ש אמפיבי נע על ציר "נורה", ירון פגע בו בפגז שני והוא עלה באש. בכך הסתיים יום הירי: הטנקים שלנו ירדו מעמדותיהם ונכנסו לחניון לילה באיזור צומת "חבית"-"ורדית". חיילים מצרים המשיכו במנוסתם ממזרח למערב גם בשעות הלילה, והצוות של מוסקוביץ לקח אחד מהם בשבי.

יום ששי זה, אשר עבר על פלוגות הטנקים תוך ירי רגוע-למדי על צירי האספקה המצריים, צפן בחובו מתח עבור אנשי החרמ"ש והמיפקדה. זחלמי החרמ"ש יצאו בבוקר מן החניון שליד ציר "חבית" ונעו דרך מחנות אבו-סולטן אל דוורסואר כדי לטעון פעם נוספת תחמושת עבור הטנקים. ("להעמיס פגזים בשדה התעופה, זה היה הסיוט שלנו", ירשום יוסי יוסיפוף המ"כ). על סוללת הרכבת שממערב לתעלת המים המתוקים נוצר פקק תנועה, ותוך כדי ההמתנה לפינויו של הציר גילו כמה אנשי חרמ"ש חייל מצרי פצוע שוכב בשדה. צונץ שאל באלחוט מה לעשות באיש, המג"ד הורה לפנותו לתאג"ד שלנו, והאיש הושם על אלונקה והועלה על אחד הזחלמים. כעבור זמן מה נפתח הציר לתנועה והפלוגה עשתה דרכה למחנה דוורסואר, שעדיין הופגז פעם אחר פעם. אנשינו הורידו את האלונקה עם השבוי הפצוע ליד בונקר התאג"ד, והד"ר טואף קידם את פניהם בפישוט זרועות: "השתגעתם? אתם לא מבינים

שהאינפוזיה שאצטרך לתת לו תהיה חסרה לי כשיגיעו הפצועים שלנו?" אבל הוא וחובשיו התחילו לטפל בפצוע, כשאנשיה של יחידה רפואית אחרת, ובראשם הסרן ד"ר גדעון רובינפלד, מסייעים לידם. הפצוע הושכב בצילו של בית, במרחק של מטרים ספורים מפתח בונקר התאג"ד. שבוי פצוע נוסף, איש חיל האויר המצרי, הובא לשם גם כן.

אנשי החרמ"ש לא מצאו בדוורסואר פגזים להעמסה: שיירת הדרגים החטיבתית, ובה הדרי ואנשיו, נפגעה יום קודם לכן על ציר "עכביש", ועל כן לא הגיעו משאיות תחמושת לדוורסואר כל אותו יום ו'. חלק מאנשי החרמ"ש נכנסו לבונקרים שבשטח המחנה, כי ההפגזה המצרית הוסיפה לרדת מפעם לפעם, וחלקם התבוננו ברופאים ובחובשים שטיפלו בשני השבויים, והחלו לנהל ויכוחים קולניים על היחס הנאות כלפי שבויים, וכלפי שבויים פצועים בפרט. תוך כך גברה ההפגזה, הד"ר טואף וחובשיו ירדו לבונקר, ואילו הד"ר רובינפלד ואנשיו המשיכו לטפל בשני השבויים למרות שהד"ר טואף יעץ להם לדחות את הטיפול, ולא לסכן את חייהם-שלהם. לפתע ירדו על האיזור כחמישה-עשר מטוסים מצריים, ותקפו את ראש הגשר ואת מחנה דוורסואר. מטוסים שלנו יצאו לקראתם, וגם כוחות הקרקע שלנו התחילו לירות לעברם. צונץ, מפקד החרמ"ש, עמד על זחלם התאג"ד וירה שני סירטי "05; מזחלמו של צונץ עצמו, שעמד כמה עשרות מטרים משם, ירו עמי, מפקד הרגמים, וירון, סגן-משנה צעיר מן הצנחנים שהצטרף אלינו לכל יחמיץ חלילה את המלחמה; ירון קימלמן, שהטנק שלו שימש אותו יום טנק-חילוץ, כמעט ונפגע מריקוט, אך השתתף בירי הכללי. הירי מן הקרקע וירי המטוסים היו אפקטיביים: "כל רגע", יכתוב הד"ר טואף, "נשמעו צעקות שמחה, 'עוד אחד נפל', 'הנה טייס צונח'. אנחנו ישבנו בבונקר התאג"ד, אבל מסעוד בר-ששת, דוד דביר ומוריס ממן לא יכלו להתאפק ויצאו החוצה לפתח הבונקר, לצפות במאורעות הדרמטיים. בתוך הבונקר הקטן שררה צפיפות עצומה ובפתח עמדו כחמישה-עשר חיילים נוספים שפסחו על שני הסעיפים, הבטחון בבונקר מחד גיסא לעומת החוויה הדרמטית מחוצה לו".

לפתע ירדו שני מטוסי אויב על איזור התאג"ד וריקטו אותו מגובה נמוך. מטוס אחד עבר מעל לזחלם מ"פ החרמ"ש, מיד נתמשכו שני פסי להבה משני צידיו, אבל הזחלם עצמו לא נפגע כלל. המטוס השני ירד על התאג"ד, וירה בו מטח מדוייק. התוצאות היו קטלניות. ד"ר רובינפלד, שני השבויים הפצועים, ג'ילברט עמר איש החרמ"ש, ועוד שני חיילים מיחידה אחרת נהרגו מיד. איש חרמ"ש אחר, צביקה אייזנגרט, נפצע קשה מאד ומת זמן קצר אחר כך. צונץ, אשר עמד על זחלם התאג"ד, נפצע בכתפו. כן נפצעו חמישה אנשי חרמ"ש: דוד אוחיון, חביב בן-שבת, מנשה מור, יהודה קורליקר, ודוד בלכר, ושלושת אנשי התאג"ד, מסעוד בר-ששת, דוד דביר ומוריס ממן. גם שלמה, קצין המודיעין, נפצע במהלכה של ההתקפה האוירית. "בונקר התאג"ד", מספר הד"ר טואף, "חשך לפתע עקב גל של אנשים וחול שעפו על הפתח. בפנים שררה פניקה, הפצועים, החושך, הצפיפות,

הבהלה, כולם יחד יצרו מצב בלתי-נסבל, בר-ששת נכנס בריצה כשהוא מבוהל מאד, פצוע בשתי ידיו ובאשכים. בדקתי אותו והרגעתי אותו כי מצבו קל, הוא התאושש מההלם הראשוני והחל לצעוק על החובשים: 'זונות, מדוע אתם לא מטפלים!' צעקתי בקול חזק שאנשים יסתמו את הפיות, שהבריאים יסתלקו מיד מן הבונקר או יצטופפו לפינה, ואילו החובשים יתחילו לעבוד בצורה מאורגנת, לטפל ולפנות את הפצועים. תוך עשר דקות קיבלו כל הפצועים טיפול מלא ופונו, בכל כלי הרכב שהשגנו, אל הגשר".

"יצאתי מהבונקר בהרגשה איומה", ממשיך ומספר הד"ר טואף. "זה עתה עזב האמבולנס האחרון. בשטח הקרוב לבונקר בוער רכב כמדורה ענקית, ציוד רפואי מלוכלך מפוזר בכל השטח, הציוד בזחלם שלנו הפוך כולו ומלוכלך, קרוע, ומכוסה רסיסים וחול, צונץ שנפגע בכתפו עומד לידי ורוצה להימנע מפינוי. השעה היתה חמש בערך וההפגזה נמשכה. מספרנו היה קטן, והציוד היה במצב גרוע. הבונקר היה כמהפכת סדום, מלא ציוד רפואי מגועל בדם, נשק, רפש וחולצות. לפתע בא טנקיסט אחד בעל זקן בלונדיני והאיץ בנו לטפל בגוויות. קראתי לאנשים בתקיפות והתחלנו לאסוף את הגוויות, לזהות אותן, לכסות אותן, ולרכז אותן. את גופות המצרים קברנו, פרקנו את כל הציוד מהזחלם, ניקינו אותו, חלק ניכר מן הציוד הושחת והיה צורך לזרוק אותו".

בערב -היה זה ערב שבת- הורה יחיאל הקמב"ץ שהתאג"ד, זחלם טכני, וטנק הליווי של קימלמן ייערכו לקראת תנועה לעבר צומת "חבית"-"ורדית", יחד עם שיירת דרגים חטיבתית שהיתה אמורה להגיע מסיני במשך הלילה. האנשים עלו על כלי הרכב וניסו להתמקם במרחק-מה מן המיגדלים של דוורסואר, אשר היו מטווחים היטב על ידי המצרים. "התחלנו לנוע", מספר הד"ר טואף, "אך לאחר כמאתיים מטר נתקע הזחלם של החוליה הטכנית לתוך מערבולת של חוטי תייל, ואילו הטנק נפל לתוך מחפורת ובכדי לחלצו היה צורך לגרור אותו בעזרת טנק. הלילה הזה ייזכר היטב לכולנו כלילה של פחד מוות, פשוטו כמשמעו. אנו ראינו היטב את ההבהקים של יציאות התותחים והמרגמות, והמתנו בכל אותן שעות גורליות בתפילה שהפגז לא ימצא אותנו. בסביבתנו המיידית נפלו פגזים ואנו היינו חשופים לגמרי, כן היתה סכנה מוחשית שנותקף על ידי כוחות קומנדו מצריים, והיה צורך בשמירה קפדנית. חלק מהחברים נכנסו לתוך הטנק שסגר מדפים, וחלק נכנסו לתוך תעלה שהיתה לא רחוק מהזחלם". אבל לא כולם היו פנויים למצוא לעצמם מחסה: החוליה הטכנית של אבנר איקסמיט, שמוליק צולשיין, אורי מור, מוריס בן ברוך, עוזי אברהם ואבשלום עובדיה, המשיכה לעבוד תחת ההפגזה, והצליחה להחליף קפיץ של זחלם.

גם על יחיאל הקמב"ץ עבר לילה קשה. הוא יצא עם זחלם המיבצעים לפנות את הרוגי ההתקפה האוירית, אך תוך כדי התנועה במחנה החשוך נפל הזחלם למחפורת והתהפך, ואודי קציץ הקשר נפצע בעינו. יחיאל הוביל אותו לגשר, וחזר למחנה לפנות את ההרוגים.

פלוגת החרמ"ש מצאה אותו לילה מיסתור בבונקרים הגדולים של בסיס הטילים אשר נמצא ליד מסלול ההמראה של דוורסואר. גם נמרוד, שאיבד את הקשר עם הפלוגה יומיים קודם לכן, הגיע לשם. חלק מן הזחלמים נכנסו לתוך הבונקרים, והאנשים ירדו לישון על ריצפות הבטון (היתה זו הפעם הראשונה מאז תחילת המלחמה שהאנשים לא ישנו על הזחלמים). צונץ העביר את הפיקוד על הפלוגה לידיו של הסגן ברוך, דוקטורנט צעיר לביולוגיה ימית אשר התנדב ובא למלחמה למרות מיחושי הגב העזים שהוא סבל מהם. השניים עלו על זחלם המ"פ כדי לפנות את צונץ לעבר התעלה, ובדרך קיבלו לידיהם איש קומנדו מצרי פצוע שנזקק לפינוי אף הוא. בחורשת ראש הגשר, שרבים מגזעיה לחשו-בערו, נקלע הזחלם לתוך הפגזה כבדה, והאנשים קפצו למטה ומצאו מיסתור בבונקר מצרי קטן. יוסי בטט, רב-סמל הפלוגה, קפץ לתוך שוחה עמוקה וסדק את רגלו, כך שהיה צורך לפנות גם אותו. אמבולנס עמוס שעבר במקום הסכים לדחוס לתוכו גם את צונץ, בטט, והמצרי הפצוע, והזחלם שלנו יכול היה לחזור לבונקר הגדול. הלילה עבר על אנשי החרמ"ש בשינה עמוקה, אף כי פגזים לא מעטים התפוצצו בסביבות הבונקרים. במכשיר הקשר נשמעו דיווחים על התקדמותה של שיירת הדרגים החטיבתית, שהזחלמים שלנו היו אמורים לטעון פגזים מן המשאיות שלה. בשיירת דרגים זו נמצא גם מ"פ המיפקדה שפוני.

- - - - - - - - -

בלילה הקודם ישן כזכור רס"נ שפוני בתעלה בנוית-לבינים בשדה התעופה של דוורסואר. בבוקר יום ו', 19 באוקטובר, הוא יצא חזרה לעבר "לקקן" על מנת להצטייד שם מחדש. התנועה עד לגשר היתה אטית ומייגעת, גם תחת הפגזות, והכוח חצה את הגשר רק בסביבות השעה אחת-עשרה. ב"לקקן" הועמסו המשאיות מחדש, אבל הכוח לא הורשה לנוע לעבר התעלה, כי התעוררו בעיות שונות סביב הגשר. בשעה שלוש אחרי הצהריים, בעוד הכוח ליד מיסעף "לכסיקון"-"נחלה", התחילה הפגזה ושפוני ואנשיו ירדו מכלי הרכב ותפסו מחסה מסביב לתלולית. סמוך לשעה ארבע נחת פגז במרכזה של התלולית שהאנשים שכבו מסביבה. דניאל נוימן הקשר נפצע פצעים אנושים, ומת כעבור זמן קצר; דובי שטרייזר הרץ, גדי חובר הרס"פ, ומשה קלימי הנהג נפצעו, ופונו ל"לקקן". רס"נ שפוני דיווח לסמח"ט על הנפגעים, וזה הורה לו להתארגן מחדש ולשמש מאסף לשיירה החטיבתית.

"התחלנו לנוע בשעה שש בערב", מספר שפוני, "והיו צרות צרורות בדרך. הפגיזו אותנו, יהו עלינו קטיושות מן העבר השני של האגם המר הגדול. כל פעם שראינו הבהקים של קטיושות לעברנו, רצנו בתוך הביצות, ואחרי שהקטיושות ירדו, חזרנו לכביש. הדבר

חזר וקרה פעמים רבות. משאית ליילנד, עמוסה ג'ריקנים של בנזין, ירדה מהכביש לתעלה, והיו בעיות לחלץ אותה - חילצנו אותה לבסוף בעזרת נגמ"ש שעבר שם. כל זה בחושך מוחלט. השעות זחלו, והשיירה לא התקדמה".

הסמח"ט פנה לשפוני באלחוט, וביקש אותו לבדוק מדוע אין השיירה מתקדמת. שפוני שלח קדימה ג'יפ כדי לברר את הדבר, "אבל" -כך ייספר שפוני- "העניין עם הג'יפ דומה לסיפור על נוח והיונה, כמו שהיונה לא חזרה, כך לא חזר גם הג'יפ". שפוני יצא קדימה ברגל, וגילה שהג'יפ החליט משום מה לעבור את הגשר, נתקע על הרמפה ונזקק לחילוץ. תוך כך ירדה הפגזה על החצר, וכל נהגי השיירה, וכן מפעילי הגשר, נמלטו לשוחות. שפוני ראה כי סכנה גדולה צפויה למשאיות שעמדו זו אחר זו בצפיפות: פגיעה באחת מהן עלולה היתה לגרור התלקחות כללית. הוא הסביר לנהגים שהדרך היחידה להיחלץ מן ההפגזה היא לעלות על כלי הרכב ולעבור את הגשר מערבה. באותם מקרים בהם נפלו דבריו על אוזניים אטומות, נזקק שפוני למקלו הצהבהב, וזה הצליח במקום בו הכזיבו ההסברים. אליהו פליקר, נהגו של שפוני, סייע לו לארגן את השיירה ולהעביר אותה על פני הגשר, כל זאת תחת הפגזה. המעבר לא היה קל, כי מספר כלים נתקעו על הרמפה, והמנוע של משאית אחת הושבת תוך כדי נסיונות החילוץ. רק בסביבות השעה אחת בלילה יכול היה שפוני לדווח: "אחרון עבר".

בשעות הלילה המאוחרות נקראו הזחלמים שלנו לצאת מן הבונקרים, למצוא את משאיות התחמושת והמזון שהגיעו עם השיירה, ולהעמיס תיספוקת עבור פלוגות הטנקים. מפקדי השיירה לא התמצאו עדיין בשטח, ועבר זמן מה עד שכיוונו את הזחלמים אל המשאיות שעמדו על מסלולי שדה-התעופה. רק עם אור ראשון -היה זה השחר של יום השבת, 20 באוקטובר- התחילו אנשי החרמ"ש לטעון פגזים ומנות קרב, גם ככרות לחם וירקות, ולתדלק את הזחלמים עצמם. האיזור היה נתון תחת הפגזה, אמנם לא רצופה, ועזריה בן-דוד, הנהג של יוסי יוסיפוף, נפצע מרסיס. אחת ממשאיות התחמושת חטפה פגיעה ישירה, והפגזים שהיו עליה התפזרו. תוך כך השלימו האנשים את התידלוק וההעמסה, והפלוגה נערכה בשדרה ליד גשר הביילי. השיירה החטיבתית כבר יצאה לדרכה, ועל כן הוביל ברוך עצמו את הפלוגה, וכן את התאג"ד וזחלם אחד של החוליה הטכנית, אל מחנות אבו-סולטן. נגמ"ש הסיור בפיקודו של פורטנוי פגש אותם שם והוליכם אל צומת "חבית"-"ורדית". תוך כדי תנועה ראו אנשינו חיילים מצרים הבורחים מערבה, והסיירים שלנו שבו אותם.

כשהכוח הגיע אל הצומת, פרס הד"ר טואף את התאג"ד בצילה של הסוללה שממזרח לציר "חבית", וזחלמי החרמ"ש נערכו לאבטחתו, כשרובם מופנים לעבר החיילים המצרים אשר המשיכו לנוס מערבה קבוצה אחר קבוצה. הטנקים שלנו תפסו עמדות, מאז שעות הבוקר,

בערך באותו מקום בו נמצאו ביום הקודם, ונערכו לכיוון "נורה" 28. גם הפעם הם ירו על מטרות מזדמנות, אבל התנועה בשטח היתה פחות ערה מאשר ביום ו'.

לקראת הצהריים קיבל הגדוד פקודה לנוע דרומה-מערבה לעבר "מקצרה", ולקבל מיתחם זה מידיה של יחידת שריון אחרת. המג"ד נע ראשון עם הטנקים, והסמג"ד הוליך אחריו את החרמ"ש, את התאג"ד ואת הזחלם הטכני. (אחד הזחלמים לא הצליח לצאת מן החולות שליד הסוללה, והסמג"ד נאלץ לגרור אותו). אחרי שהגדוד הגיע ל"מקצרה", התחילו אנשי החרמ"ש לסרוק את הבונקרים הרבים של המיתחם, כשהטנקים מחפים עליהם. הסריקה נמשכה שעה ארוכה, אבל אף מצרי לא נמצא בשטח. נראה היה שהמצרים נסו בבהלה: הבונקרים היו מלאים נשק, ציוד אישי ומיסמכים, אופנוע צ'כי חדש עמד על אחת מדרכי העפר ומשאית "זיל" חנתה על דרך אחרת, סמוך לציר "ודאות" הסלול. אנשי החרמ"ש החרימו את המשאית, והעמיסו עליה את הפגזים שנמצאו עד כה על הזחלמים.

עם חשיכה נכנסו הטנקים והזחלמים לחניון-לילה כמה מאות מטרים צפונית-מערבית לצומת "ודאות"-"סקרנות". במשך הלילה עברו חיילים מצרים בקירבת החניון, והצוותים של הסגן עלי, קימלמן ובנצי לוי הסתערו עליהם והרגו שניים מהם. על שפוני עבר אותו לילה עשרה קילומטר מאחור, ממזרח לצומת "צח". יחיאל הקמב"ץ נמצא עדיין בדוורסואר, עם מספר טנקים לא כשירים, זחלם אחד של התאג"ד, ורוב החוליה הטכנית. הדרי עוד היה בסיני, על ציר "עכביש": הסרן צביקה הביא אליו אותו יום משאית עם מכתבים וחבילות, הדרי שלח אותה קדימה עם אבי, קצין האפסנאות, אבל היא נקלעה בין שתי הפגזות וחזרה לאחור עם חשיכה.

בבוקר יום א', 21 באוקטובר, חזרו ועלו הטנקים של פלוגה ו', וזחלמי החרמ"ש והתאג"ד, אל מיתחם "מקצרה", ואילו פלוגה ז' יצאה מערבה ותפסה את "סקרנות" 46 ואת בסיס הטילים 6115 שמצפון לציר. בבסיס נמצא מכ"ם-דמי, ואנשינו פגעו בו. אחר כך נתקבלה ידיעה על ריכוז אויב ליד בסיס הטילים 6215, כשלושה ק"מ צפונית-מזרחית משם. הפלוגה יצאה לסרוק את השטח, ואכן מצאה במקום חיילים מצרים: הצוות של אבי זינו, למשל, הרג שני חיילים ושבה חייל נוסף. אבל כל פעם שהפלוגה ניסתה להתקדם מערבה מן הקו "סקרנות" 46-בסיס הטילים 6215, נורו לעברה טילי סאגר. הפלוגה הותקפה גם מן האויר. "צלל עלי מטוס מדגם יאק", יכתוב ירון קימלמן. "צעקתי לצוות להיכנס לתאים, ואני יצאתי החוצה. החילותי לירות עליו עם המיקלע העליון, והצלחתי לראות את הכדורים הנותבים עוברים בגוף המטוס. הוא התרומם לאט, ובדיוק מעלי השליך את הפצצות, ואני מיד קפצתי לתוך הטנק ולאחר מכן נשמעה התפוצצות של הפצצות שנפלו מאחורי וליד הטנק של המ"פ. בצהריים שוב צלל עלי ברעם מטוס מאותו סוג.

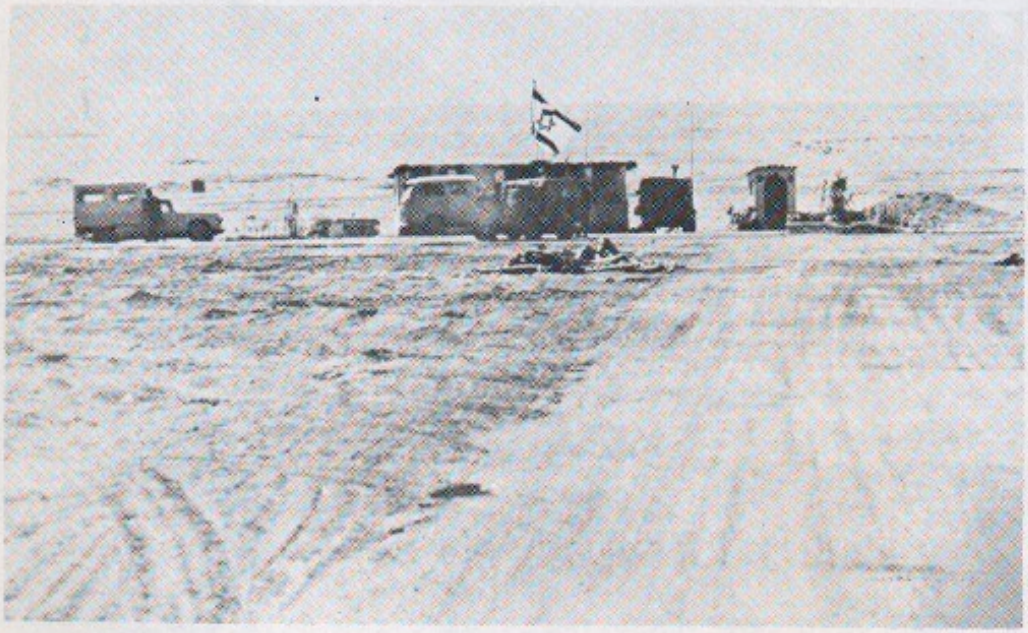

בי רם הנפסקת האש

הבקתה בצומת "רודאות" – "סקרנות".

עם מפקד הארגדה ראשתר במסיבת השחרור.

אני וחנוך נוסו התותחן ירינו במיקלעים והטייס כנראה נבהל, ובמרחק חמישים מטר ממני פנה ימינה וברח, בעוד אני יורה עליו ורואה פגיעות שלי, של הנותבים, בגוף המטוס, ושוב לא הצלחתי להפיל את המטוס (חבל)".

בצהריים יצאה פלוגה ו' מ"מקצרה", ועלתה צפונה לסרוק את ציר "ודאות" עד צומת "ודאות"-"ארזל", זה הנמצא כששה קילומטר מדרום לאבו-צוויר. הסריקה עצמה לא העלתה דבר, אבל באותו הזמן התחוללו מעל לאיזור קרבות אויר -- "ממש אירועים מעניינים ויפים", כדבריו של ירון המ"פ. מיג-21 הופל בצפון ציר "ודאות", וטייסו נראה צונח. הפלוגה נעה לקראתו במהירות, אבל הנגמ"שים של גיורא הקדימו את הטנקים שלנו ולקחו את הטייס בשבי. מעט מאוחר יותר, כשהכוח הסורק כבר היה בדרכו חזרה ל"מקצרה", הפילו המצרים מטוס מיראז' שלנו, וטייסו צנח כשלושה ק"מ ממערב לציר "ודאות" בשטח שלא היה בידינו. המג"ד הורה לירון לנוע לשם במהירות ולחלץ אותו. הטנקים שלנו יצאו מערבה, ממולם הגיחו כלי-רכב מצריים, והצדדים התחרו ביניהם מי יגיע ראשון אל הטייס. המצרים פתחו באש מכיוון בסיס הטילים 6214, ירון ועממי נעו קדימה כששאר הטנקים מחפים עליהם מאחור, ומצאו את הטייס במרחק כמה מאות מטרים מן המטוס. הטייס עלה על הטנק של עממי, הכוח יצא בתנועה מהירה אחורה והגיע לאיזור צומת "ודאות"-"סקרנות". כעבור חמש דקות נחת במקום הליקופטר, כשמטוסים שלנו מחפים עליו, ולקח עמו את טייס המיראז', וכן את טייסו של המיג.

גם על מ"פ המיפקדה שפוני עבר יום של מתח. בשעות המאוחרות של הלילה הוא הכין שיירת אספקה, ועם שחר יצא עמה מערבה על ציר "סקרנות". בצומת "צח" ירד על השיירה מטח של קטיושות, השיירה סבה לאחור, ונעה מערבה רק כעבור זמן. הפעם היא עשתה דרכה ללא פגע, הגיעה לצומת "ודאות"-"סקרנות", ושם תידלקה ותיחמשה את הגדוד. השיירה עוד זכתה לטעום טעמה של התקפה אוירית -אחד הרסיסים פגע במיכלית מים- ושבה אחורה ל"חבית" 36 על מנת להתמלא מחדש. אחרי הצהריים הגיעו לגדוד גם מכתבים וחבילות, זו הפעם הראשונה מאז החלה ההיערכות לקראת הצליחה ששה ימים קודם לכן. אבי קצין האפסנאות ורמי הפקיד ירדו אותו בוקר ל"לקקן" עם משאית דברי הדואר, חטפו שם הפגזה, צלחו את התעלה וחטפו קטיושות, מצאו את יחיאל הקמב"ץ בדוורסואר והגיעו עם נגמ"ש הסיור לצומת "ודאות"-"סקרנות".

לקראת ערב יצא הקמב"ץ מדוורסואר עם אחרוני אנשינו והתמקם למשך הלילה ליד צומת "צח", במרחק של קילומטר מאנשי המיפקדה של שפוני אשר התמקמו בבסיס הטילים 6120. פיזור הכלים הוכיח את עצמו: האיזור הופגז במשך הלילה, אבל אף כלי לא נפגע. החוליה הטכנית של אבנר, ושני הזחלמים אשר תוקנו על

ידה עוד בדוורסואר, יצאה מערבה עד צומת "ודאות"-"סקרנות": השיירה הקטנה עשתה דרכה בפיקודו של צונץ, אשר החליט לחזור אל הפלוגה מיד אחרי שפיצעו טופל בבית החולים ברפידים. הטנקים והזחלמים נכנסו שוב לחניון בקירבת הצומת, להוציא את הטנקים של עממי, אשר ירדו דרומה לאורך חלקו הבלתי-סלול של ציר "ודאות" ותפסו עמדות, יחד עם נגמ"ש הסיור ושני ג'יפים, באיזור "ודאות" 45. הלילה עבר על כולם ללא ארועים מיוחדים. רק הכלבים הרבים שהצבא המצרי השאיר מאחוריו, הפרו את השקט בנביחותיהם.

בשעות הבוקר של יום ב', 22 באוקטובר, נודע כי הפסקת-אש עומדת להיכנס לתוקפה בשעה 18.52 בערב, והגדוד שלנו קיבל הוראה לייצב קו כמה קילומטרים ממערב לציר "ודאות". אמנון, מ"פ ז', יצא מערבה לאיזור "סקרנות" 46. סמוך לשעה ארבע אחרי-הצהריים פגעו מטוסינו במיג-21, וזה נפל מעל בסיס הטילים 6115, כקילומטר אחד צפונית-מזרחית ל"סקרנות" 46. הטייס צנח בשטח, נגמ"שים מצריים יצאו מיד לחלצו, אבל הם נעצרו במרחק של כמה מאות מטרים ממנו כאשר ראו את הטנקים של פלוגה ז' יוצאים לקראתם. אמנון המ"פ השאיר ארבעה טנקים מעט מאחור; הוא עצמו התקדם לעבר הטייס ולקח אותו בשבי. בינתיים יצאו ירון, מ"פ ו', ומחלקת החרמ"ש של שלום, לכיוון צפון-מערב ותפסו את עיגול-456, ואילו עממי ומחלקת החרמ"ש של שליין עלו לנ.ג. 106 שממערב ל"ודאות" 45. לקראת ערב תפסו יחידות אלו עמדות במקומות האמורים, שאר הטנקים והזחלמים נכנסו לחניון ליד צומת "ודאות"-"סקרנות", והכל ציפו לראות האם אמנם תיפסק האש בשעה היעודה. ב-1845 ירדה הפגזה כבדה לאורכו של הקו, וזו נמשכה ברציפות קרוב לרבע שעה. הקו שקט סביב השעה 20.30, אבל היחידות העורפיות הופגזו רוב שעות הלילה. בגלל הפיזור הרב של כלי הרכב, לא נפגעו אנשיו של שפוני, גם לא אנשיו של הדרי אשר הצטרפו אליהם מבעוד יום, ורק מיכלית סולר אחת נוקבה ברסיסים.

למחרת בבוקר -היה זה יום ג', 23 באוקטובר- שרר שקט גמור בגיזרה כולה, ונדמה היה שהפסקת-האש אכן נכנסה לתוקפה. החלו פעולות שיגרה: מ"פ המיפקדה הביא אספקה, רמי הפקיד חילק דואר בביקתת-המישמר שבצומת "ודאות"-"סקרנות", הד"ר טואף טיפל בחיילים שסבלו מפריחה שמקורה בקרציות, הגיעה מיכלית מים וחלק מן האנשים הצליח להתקלח. אנשי החרמ"ש חזרו לסרוק את הבונקרים של "מקצרה" וגילו בתוכם כמה חיילים מצריים שהגיעו מאיזור התעלה: שמעון סרוסי, הכלכלן יליד אלכסנדריה, ושלמה אלימלך, הרצף מצפת, הוליכו אותם למיפקדת החטיבה. בחלק אחר של "מקצרה" מצאו אנשינו מיצבור דלק מצרי, והחלו לתדלק כלי רכב בעזרת משפכים מאולתרים.

אבל במרוצת היום התברר שהמלחמה נמשכת באיזור סואץ, ולקראת הצהריים נתחדשה האש גם בגיזרתנו. מכיוון התעלה נשמעו רעמי ארטילריה, מעלינו התחוללו קרבות אויר, טילים נורו לעבר פלוגה ז' שלנו כאשר היא נעה על ציר "ודאות". תוך כך הופיעה ממערב משאית מצרית ובה כשלושים חיילים, ועשתה את דרכה לעבר הטנקים של עממי, שנמצאו עדיין באיזור נ.ג. 106. הטנקים יצאו לקראת המשאית, והגיעו עד למרחק של חמישים מטר ממנה. רק אז נוכחו המצרים לדעת כי הם עומדים מול טנקים ישראליים, קפצו מן המשאית וניסו להימלט מערבה. אנשינו פתחו באש, הרגו שבעה-עשר איש, ולקחו את הנותרים בשבי.

עתה הוטל על הגדוד לנצל את חידושה של המלחמה וליישר את הקו שלנו. ירון ושלום נעו מערבה ותפסו את בסיס הטילים 6214, ועממי עלה, יחד עם מחלקת החרמ"ש של שליין, אל בסיס הטילים 5914, ושבה בו ששה חיילים מצרים. אותה שעה נמצאו הטנקים של פלוגה ז' בחיפוי, חלקם על ציר "עובדה" 48, וחלקם בבסיס הטילים 6115. הגדוד ייצב עתה קו שנמשך מבסיס הטילים 6214 בצפון, דרך "סקרנות" 46 במרכז, עד "עובדה" 48 בדרום. במצב זה מצאה אותנו הפסקת האש השניה כאשר נכנסה לתוקפה ב-24 באוקטובר. משקיפי האו"ם הראשונים עמדו להגיע עוד באותו היום, ואנשיו של נמרוד החלו לסמן את הגבול החדש על הכביש הסלול היחידי בגיזרתנו אשר הוליך לעבר המצרים, הוא הציר "סקרנות".

- - - - - - - - - -

בבוקר יום ה', 25 באוקטובר 1973, נערך הגדוד למיסדר בצומת "ודאות"-"סקרנות". טנק המג"ד עמד ליד ביקתת המישמר המצרית, במקום בו פוסק ציר "ודאות" להיות כביש סלול, והטנקים והזחלמים נערכו ממולו בצורת חי"ת. מעל לביקתה הונף דגל-לאום אשר היה שמור עד אז בידי הסגן עופר: הוא אסף אותו, בתחילתה של המלחמה, בתעוז עזוב בגיזרה הצפונית. היה זה דגל ענק, שרוחבו השתווה כמעט לגובהה של הביקתה עצמה. הגדוד עמד דום לזיכרם של הנופלים, והמג"ד נשא דברו. הוא עמד בתוך הטנק ודיבר אל תוך המיקרופון, וקולו בקע מתוך מכשירי הקשר של הכלים שעמדו ממולו, ושל הטנקים והזחלמים ששמרו על הקו החדש ב"עובדה" 48, בבסיס הטילים 5914, ב"סקרנות" 46, בבסיס הטילים 6115, בבסיס הטילים 6214. הוא אמר כי אנו מניפים היום את דגל ישראל ביבשת חדשה, הוא הדגיש שלא באנו ליבשת זאת כדי לכבוש, אלא כדי להגן על אשקלון ועל תל-אביב, הוא דיבר על דרכו של הגדוד מ"ספונטני" ו"חמוטל" עד "ודאות"-"סקרנות", הוא העלה את זיכרם של אלה שלא זכו להגיע לסופה של הדרך, הוא אמר כי הוא גאה על שנפלה בידו הזכות לפקד על האנשים העומדים לפניו.

במקום שבו "ודאות" פוסקת להיות סלולה, המשיך להתנופף הדגל הגדול.

לזכרם

"החילים הצעירים שמתו לא ידברו ובכל זאת ישמע קולם"...
(ארצ'יבלד מקליש)

החילים הצעירים שמתו לא ידברו ובכל זאת ישמע קולם. והקול הוא חזק וקשה והוא פונה אלי ואליך - אל כלם. והוא זועק את פצעי מכאוביו ואת ערפל החושים - ואת אפס הדם. והוא זועק את הספרים שלא יקרא, את הסרטים שלא יראה ואת האהבה שלא ידע עוד לעולם. והוא זועק את אחיו ואת בניו ואת אשתו ואת אמו שלא ישוב להיות עמם. ואת הריח ההוא ואת הצבע ההוא ואת הטעם ההוא שלא טעם. והוא הקול העונה את התשובות לדברים כפשוטם. והוא קול היודע יותר טוב מאתנו מה זאת מולדת וארץ ועם. ומה זאת חרות ועצמאות וחפש ומשפטים רבים שלפתע התבהר מובנם. כי הם הם הדברים אשר החילים נתנו לנו לעת סוף, בהמוג נשימתם..

בבתי הקברות הארעיים אנחנו מהלכים בין התלוליות. בין הזרים והבכי, בין ההספד והיריות. ומשפחה נופלת על צוארי משפחה - והגברים - אחים והנשים - אחיות. והם כלם יודעים כי המיתות של בניהם אינן ארעיות. והם מביטים סביבם - עם שלם אשר חזר להיות שוב משפחה. במבטי האלם וההלם, במבטי הכאב והמבוכה. והם נוטשים במבט אבל אחרון את קברו של האיש אשר לא יחיה. ושואלים את עצמם: מה היה, ושואלים את עצמם: מה יהיה..

ואז החילים הצעירים שמתו אומרים מתוך האדמה: נערו את האבל מעל בגדיכם קרעו את הדממה. תלו על גגות בתיכם את הדגל שהפך קרעים. הניפו את המלים שמתנו עבורן על כל בתי המתים והחיים. תנו לתמונותינו האחרונות לפרוץ מתוך המסגרות. ולמלא בפנינו את החללים הלבנים בין השורות. פתחו את כל החלונות לרוחות החרף שלנו הסוערות. כי הנה אנחנו באים אליכם בקריאה רמה מאלף חצוצרות. ואנחנו שרים לכם: חיו כפי שמתנו - באמץ, בתם, בהקרבה. חיו כפי שמתנו - במסירות נפש, באהבה. חיו כפי שמתנו - באמונה, ברעות, בטהר. חיו כפי שמתנו - בנעורים היפים מכל שם תאר. קוו אל קץ המלחמות - אמיצים וחזקים היו. וחיו, למעננו המתים - חיו! ..

החילים הצעירים שמתו לא ידברו ובכל זאת ישמע קולם. ואנחנו העומדים מול שמותיהם ואומרים שלום לעפרם. מכרחים להשבע כי יש אמת בצואתם. וכי נחיה את החיים כאשר צוינו לחיות במותם. למען המתים האלה, למען אלה החיים. למען החלומות היפים שיגרשו את החלומות הרעים. למען ימי המחר הבאים צלולים ומפלאים ונקיים. למען השם הסופי, בשורה הסופית בבתי הקברות הארעיים..

חיים חפר

סרן הלל מעוז

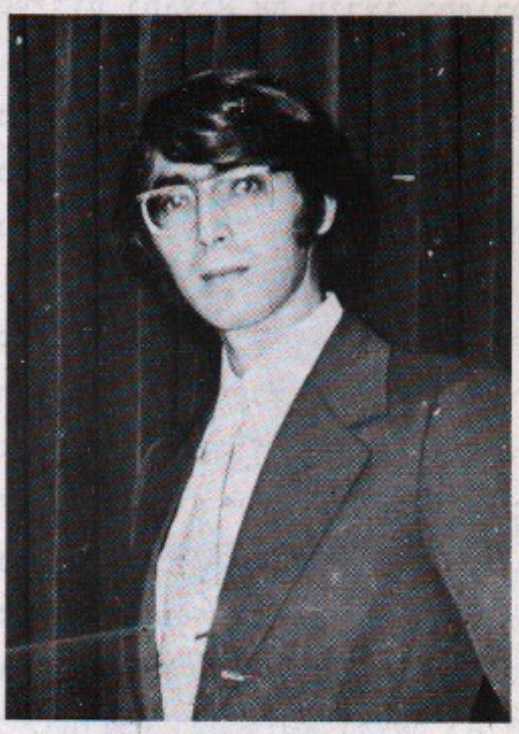
19 באוגוסט 1950 - 8 באוקטובר 1973

הלל, בנם של יונה וד"ר אליהו מעוז, נולד וגדל בקיבוץ הזורע, שבעמק יזרעאל המערבי, ושם למד בבית הספר היסודי. את לימודי ההמשך עשה, בשנים 1964-1967, במוסד החינוכי במשמר העמק, במגמה המזרחנית. באוקטובר 1968 התגייס לצבא, השתתף במלחמת ההתשה, עבר קורסים -אחד מהם כחניך מצטיין- וסיים את שירותו הסדיר כסגן מפקד פלוגת טנקים. אחרי שחרורו, בתחילת 1972, נשלח על ידי תנועתו לשמש ראש קן "השומר הצעיר" בחולון. הוא הצליח מאד בתפקידו, היה לרכז כל תנועות הנוער בעיר, וצורף למזכירות ההנהלה הראשית של תנועתו. בתחילת ספטמבר 1973 חזר להזורע, ועמד לעבוד במפעלי הפלסטיק של המשק.

הוא תיכנן להשלים את ידיעותיו באנגלית, כי התנועה רצתה לשלוח אותו לארצות-הברית, לארגן ולהדריך במחנות הקייץ של "השומר הצעיר" שם.

הלל לא היה תוקפני מעודו ("מה שלא טוב בקיבוץ", אמר בגיל שש, "זה שילדים יורים בגומיות"). עם זאת, היה בעל אופי חזק: בטירונות ניצחה קבוצתו בתחרות, והוא עצמו זכה בהגרלה לצאת הביתה לחופשה, "אבל", כך כתב לאמו, "היו לנו בקבוצה שני חבר'ה מקיבוץ אילון שיש להם היום חג הקיבוץ, לכן החלטתי לתת להם לצאת על חשבוני. וזו כמובן החלטה לא קלה". הוא לא אהב חיי צבא, אך תמיד מילא במסירות מירבית את שהוטל עליו.

הלל אהב טבע, צמחים, טיולים ברגל, אירגן כייפות בכנרת, עשה סקי בחרמון. את לב חניכיו בחולון קנה מן הרגע הראשון. "הגיע אלינו", כותבת אחת מחניכותיו, "איזה בחור מתולתל, נמוך, עם עיניים מקסימות וצוחקות. הלל לא היה מדריך; הכל -- חוץ ממדריך: ידיד, חבר, אדם היודע קצת יותר מאתנו, המספר והעוזר". וכותב אסף נהיר, הרכז הארצי של התנועה: "הכרתי את הלל בשעותיו הקשות והיפות יותר. הלל כראש הקן השומרי הגדול ביותר על פני כדור הארץ, כפי שהיית אומר לו מדי היפגשנו. הלל בעל המרץ הבלתי-נידלה, החרוץ והמסור עד אין קץ. הלל שאינו עושה חשבונות אישיים ומוכן לתת מעצמו עוד ועוד. הלל המארגן והמפעיל המצליח, שכל מפעל בקן וכל פעולה שעלתה יפה, גרמו לו קורת רוח בל-תשוער. ידע שיש להעיז ולעשות, והיה נכון להוציא מסקנות אמת מהצלחות ובעיקר מכשלונות, שגם הם היו מנת חלקו... היה שכר לעמלם של הלל וחבריו, הקן הורחב וגדל בלמעלה ממאתיים חניכים, עד למעלה משבע מאות חניכים הגיע !".

רב-טוראי דורי (פרדי) אטינגר

9 ביוני 1949 - 9 באוקטובר 1973

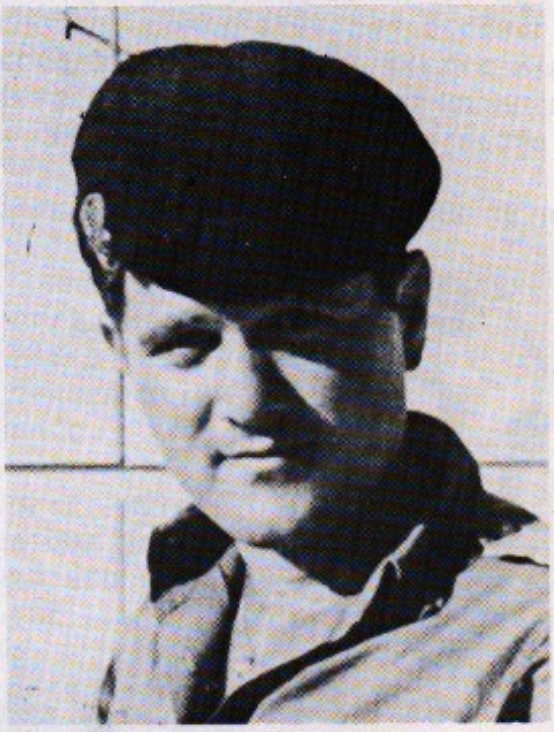
דורי נולד ברומניה, והוריו העלו אותו עמהם ארצה בשנת 1950, בהיותו כן שנה. המשפחה ישבה תחילה בפרדס-כץ, והשתקעה אחר כך ביפו. דורי סיים את לימודיו היסודיים בבית הספר הצרפתי ביפו, למד שתי כיתות תיכון, ואז התחיל לעבוד בחברת "אמפא". הוא התגייס בגיל 17, הספיק להשתתף במלחמת ששת הימים כנהג טנק בחזית המצרית, אחר כך נטל חלק בקרבות ההתשה. בשנת 1971 השתחרר מן הצבא, עבד תחילה כחרט בתעשייה האווירית, אחר כך כקצין בטחון בשדה התעופה לוד, אחר כך כמתווך דירות. ב-16 ביולי 1973 נשא לאשה את עדנה מרקוביץ, ירד עמה לגור באילת, ומצא לו תפקיד אחזקה באחד מבתי המלון. עם זאת התחיל ללמוד אלקטרוניקה: הוא רצה להיות חשמלאי עצמאי עם עסק פרטי משלו.

דורי אהב פעילות והוציא את מירצו בספורט, במיוחד שחייה וכדורגל (באילת הצטרף לקבוצת "הפועל" המקומית, ושיחק בה כשוער). הוא אהב סרטי קרטה, גם למד קרטה בעצמו, ויצא לטיולים לעתים קרובות. במסיבות הירבה לרקוד, בעיקר ריקודים של השתוללות: בחתונתו-שלו היה הרקדן הראשי, וסחף אחריו את הכל.

"בשעה שהציב לעצמו מטרה כלשהי", כותבת עדנה אשתו, "דבק בה עד לסיום המוצלח או עד לכשלון. הוא לא התייאש מכשלונות ואהב להתמודד עם אתגרים, אפילו היו קשים ומסובכים ביותר. הוא היה קר רוח, היה קשה להוציא אותו משלוותו, אבל אם כבר הגיע לידי כעס, הרי עשה זאת מכל הלב, ואז קשה היה להרגיעו. בחברה היה מקובל ואהוב, ידע להתלוצץ ולהיות רציני לפי הצורך. יצר קשר מהיר עם אנשים והיה הרוח החיה בכל מאורע. היה לו גם רוח שיכנוע רב, ואהב להתווכח בכל נושא ולצאת כשידו על העליונה, וכמעט תמיד עשה זאת בהצלחה".

"חלומו הגדול היה בית בסביבה כפרית שליווה ושקטה. משהו פסטורלי עם הרבה ילדים מסביבו. הוא אהב מאוד ילדים ורצה שיהיו לו הרבה משלו. כשנודע לו שהוא עומד להיות אב לא היה מאושר ממנו".

בנו גלעד נולד ב-5 במרס 1974.

סרן יגאל הלביץ

14 בספטמבר 1949 - 9 באוקטובר 1973

שני הוריו של יגאל לחמו במלחמת העצמאות: אמו אסתר בירושלים, אביו מאיר בסדום. יגאל עצמו נולד ביפו ושם גדל ולמד, תחילה בבית-הספר העממי "יונה הנביא", אחר כך בבית-הספר התיכון עירוני ז', במגמה ההומניסטית. הוא לא היה תלמיד מצטיין, אבל מוריו מיטיבים לזכור אותו בזכות אופיו, כנותו, עזרתו לזולת. הוא התבלט גם בפעילות ספורטיבית: בסוף לימודיו בבית הספר העממי השתתף במכביה, בשנות התיכון צלח את הכנרת פעמים מספר. הוא אהב את הגימנסיה בה למד, ובגילוי לב אופייני כתב על כך, כבר מן הצבא, למנהל בית הספר.

יגאל התגייס באוגוסט 1967 ועבר את כל מלחמת ההתשה, תחילה כטוראי, אחר כך כמפקד טנק, לבסוף כקצין שריון. טרקטורסיטים שעבדו במחיצתו באותה תקופה מספרים על העזתו היתירה. הוא דאג לפיקודיו, התמיד לבקר את חייליו הפצועים, שמר מדי שנה על יום הזכרון של חייל שנפל תחת פיקודו. הוא

השתחרר בסוף 1970 ועבד כמה חדשים במוסך של אביו, כשהוא לומד תוך כך אנגלית במכינה. בסתיו 1971 התחיל ללמוד סוציולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים. מוריו זוכרים אותו כתלמיד מצטיין, ובאי קפטריית הסטודנטים זוכרים את ההומור שלו. תוך כדי לימודיו נשא לאשה את חברתו ורדה, סטודנטית אף היא.

יגאל אהב שירה, גם כתב מדי פעם. בזמן מלחמת ההתשה רשם:

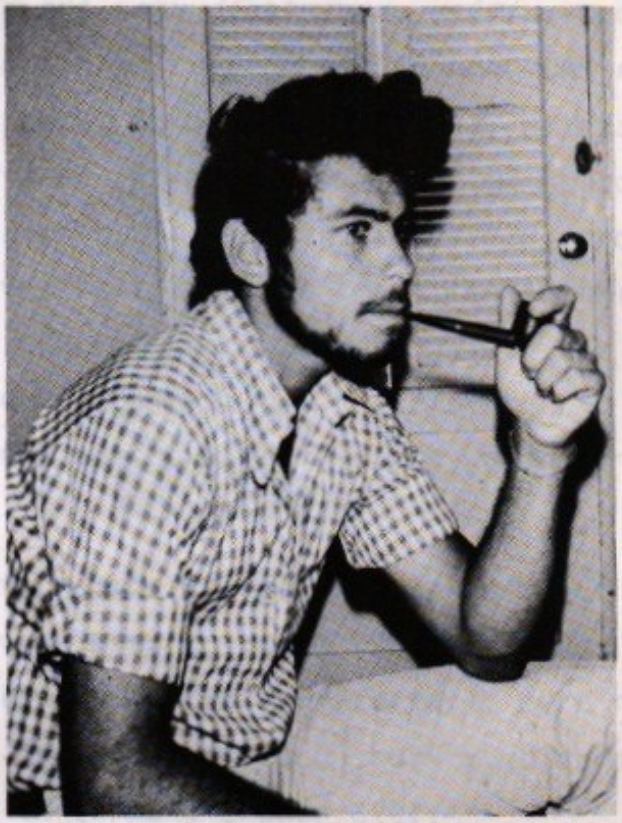
מדוע, אלוהים, לא מאמינים
אנשים
לרגשות שיוצאים
מהלב.

מדוע, אלוהים,
תימשך אהבה
אם אדם לאדם
זאב.

מדוע, אלוהים, מתים
צעירים
אם הבטחת להם
עד מאה ועשרים.

מדוע, אלוהים,
יורש החלש
את אשר החזק
כבש.

אך אני לא אמות, אלוהים,
כי פרצתי מסגרות החיים,
אתה לא תעמוד נגדי, אלוהים,
כי תראה הפסדים ראשונים.

סמל-ראשון אדם וודקה (אבי דקל)

23 בפברואר 1952 - 9 באוקטובר 1973

אבי נולד בליגניצה, פולין, והוריו העלו אותו ארצה בפברואר 1957, בהיותו בן חמש. שנה אחת ישבה המשפחה במעברת לוד, אחר כך השתקעה בבני-ברק. אבי למד בבית הספר היסודי על-שם רמז בבני-ברק, ואחר כך בבית הספר המקצועי "עמל" בתל-אביב, שם סיים שלוש שנות לימוד במגמת מסגרות מיכנית. בשנת 1969, והוא בן שבע-עשרה, התנדב לנח"ל, אבל אחרי חצי שנה שב הביתה ועבד כפקיד בחברת ביטוח. במאי 1970 חזר והתגייס, שירת בשריון כתותחן טנק, והשתחרר במאי 1973. אחרי שיחרורו התחיל ללמוד בקורס ביקורת טיב מטעם התעשייה האווירית, וזכה בו לציונים גבוהים. מוריו תלו בו תקוות רבות.

אבי היה בעל כושר גופני גבוה. מילדותו הצטיין בהתעמלות: באחת מתמונותיו הוא נראה עומד על יד אחת, שתי רגליו ישרות באוויר. היה נמרץ, זריז ויסודי בעבודתו, הן בצבא הן מחוצה לו. בית הוריו מלא עבודות יד שאבי עמל עליהן במרוצת השנים: פסל חימר, חנוכייה עשויה מתשעה תרמילי "05, תרמיל של פגז שמצויירים עליו לב עטור פרחים וטנק, וכתובת האומרת, "לאמא ואבא היקרים, באהבה, מהטנקיסט שלכם אבי". הוא הירבה גם לקרוא -- עוד כילד קרא ספרי מבוגרים, בעברית וביידיש. על מדפו עומדים ספריהם של פרץ, מנדלי, שלום עליכם.

בקיץ שאחרי שיחרורו הוציא רשיון נהיגה על משאית, גידל זקן, התחיל לעשן מיקטרת, וביקש לעברת שמו לאבי דקל. (תעודת שינוי השם הוצאה כשבועיים אחרי נפילתו). בערב יום הכיפורים ביקש להדפיס כרטיסי הזמנה לטכס נישואיו עם חברתו ברכה. החתונה עמדה להיערך ב-6 בדצמבר 1973.

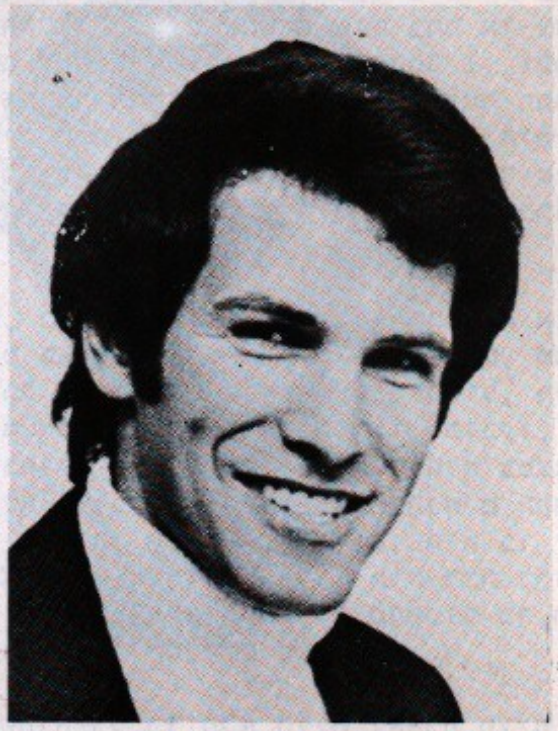
סמל-ראשון רפי לוי

נעדר מאז ה-9 באוקטובר 1973

רפי, הששי מבין תשעת ילדיהם של חביבה ויצחק לוי, נולד בשנת 1952 בקזבלנקה, ועלה ארצה עם הוריו עשר שנים לאחר מכן. המשפחה השתקעה במגדל העמק, ורפי למד שם בבית-הספר הממלכתי-דתי על שם הארי'. אחרי שסיים כתה ח' למד מסגרות בבית ספר תיכון מקצועי הנמצא במקום, אבל בהיותו בכתה יא' הפסיק את לימודיו והתגייס לצבא, והוא בן שבע-עשרה וחצי. הוא שירת בשריון ממאי 1970 עד מאי 1973, ואחרי שחרורו עבד כמסגר ביפעת, כפקח בנמל חיפה, ושוב כמסגר, הפעם בנהלל. בתחילת קיץ 1973 התארס עם חברתו רותי, שגם היא גרה באותו בלוק ארוך במורד רחוב קדש שבו מתגוררת משפחתו של רפי. השניים עוד הספיקו להצלם לצורך הכנתן של תמונות הכתובה.

רפי היה בחור שקט, שומר מסורת, שבילה את רוב זמנו הפנוי עם בני משפחתו, או עם בני משפחתה של רותי חברתו. הוא אהב לשחק עם ילדי המשפחה, וכל פעם שאלה ראו אותו מתקרב, רצו אחריו ומשכו אותו לשחק עמהם כדורגל. עם המבוגרים החליף בדיחות, ולעתים קרובות זימר בפניהם שירים חדשים ששמע ברדיו. כשבא לחופשות מן הצבא, נהג לעבוד בבית האריזה המקומי; בחופשה אחת ירד לאשדוד לעבוד בבניין. הוא עשה כך משום שלא אהב לקחת כסף מהוריו, ומשכורתו הצבאית לא הספיקה עבור הבגדים שנהג לקנותם במגדל העמק ובחיפה.

ביום הכיפורים האחרון היה בבית הכנסת כל היום. בערב, אחרי שטילים ירדו על מגדל העמק, יצא לדרך, בלי לחכות לצו ובלי לשבור את הצום.

סרן עמיקם מעיין

15 במאי 1948 - 9 באוקטובר 1973

עמיקם נולד בקיבוץ מזרע שבעמק יזרעאל. הוריו, דבורה ורפאל, קראו לו "עמיקם" משום שביום בו נולד קמה המדינה. ילדותו ונעוריו עברו עליו במזרע, ושם סיים כתה יב' בשנת 1966. בנובמבר אותה שנה התגייס לשריון, לחם בששת הימים בחזית מצרים, התקדם במעלות הפיקוד והיה למפקד מחלקת טנקים. בנובמבר 1969 השתחרר וחזר למשקו, אך כעבור שנה יצא לעיר והתחיל לעסוק בהפעלתו של ציוד מיכני כבד, בירושלים ובמקומות אחרים. ב-1972 התחתן עם אסתי, והחל ללמוד עבודה סוציאלית באוניברסיטת בר-אילן.

"דמותך תמיד מחייכת", כותב בן קבוצתו במשק, "אותו חיוך רחב, המלווה כל רגע מחייך, אינו נותן לי להעלות את זכרך בעצב. מילדות היית אחת הדמויות הבולטות בקבוצה. היתה בך בגרות, בגרות שעשתה אותך בעל סמכות בתוכנו. במוסד, עם התבגרותנו,

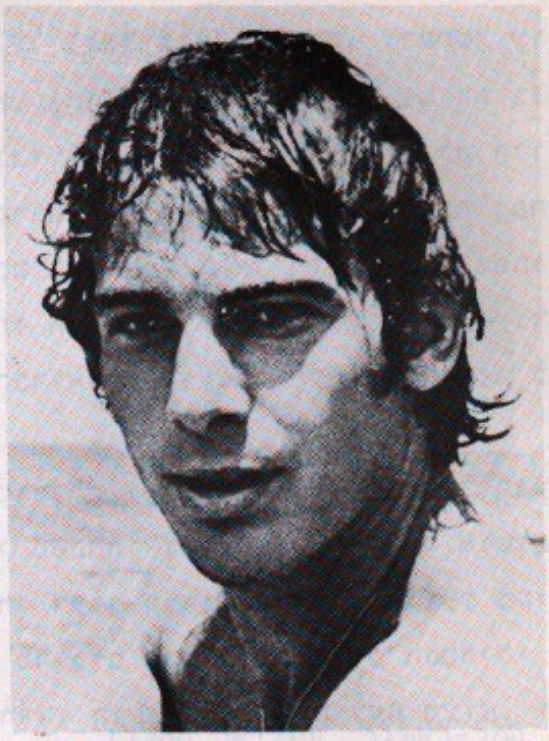
החלו גם קווי האופי המיוחדים לך להתגבש. העמסת על עצמך דברים גדולים, לפעמים אף גדולים ממידתך. לפעמים היית כה שקט, ופתאום נזעק ולוחם למען תיקון דברים שחשבת שיש בהם אי-צדק. בסיום המוסד בגבעת חביבה נחשבת לשובר לבבות מספר 1, ולכן לא התפלאנו כשנבחרת לבחור היפה של המחזור. אז כבר התבלטה התכונה שלך לרכישת ידידים, היו אלה ידידים של אמת. בששת הימים לחמת בסיני, לחמת קשה. אני זוכר כי זמן רב אחרי המלחמה עוד היית מזועזע ממה שראית ושעבר עליך. היית מהבודדים בינינו שכבר אז הרגיש את האכזריות והרצחניות שבמלחמה".

פרדי ברנדלר, בן משפחתו של עמיקם אשר ראה אותו מיישר שטחים עבור הקמפוס האוניברסיטאי על הר הצופים, מתאר אותו כך: "ראיתי אותו שם, כל כך משולב בנוף האבק, החול, העננים, ועוצמתו של הטקטור הענק; משקפי האבק שלו, כובעו, כל דמותו ממוזגים במכונה ובחול, בהר ועתידו. תמיד היה במצב רוח מרומם, כושר סבילותו מפליא, עובד שעות נוספות בתנאים הקשים והמייגעים ביותר. רוחו היתה איתנה, עם זאת מעודנת; היה בו יסוד חולמני, כשל אמן; מעולם לא נדחף למקום לא-לו. הוא רצה להיות במאי תיאטרון: תחת זאת עשה עבודתו הקשה על טרקטור בן חמישים טון, מעולם לא מנותק לגמרי מן הטנקים שלו".

"על עמיקם, שהיה כל כך מלא חיים ואהבת חיים, קשה לספר בזמן עבר", כותבת אסתי אשתו. "עמיקם היה אדם, אדם נפלא שחי את חייו העשירים ביותר בפשטות ובתמימות, וביופי רב שהקרין מפנימיותו וממראהו. כמעט לא מציאותי -- מעין כוכב שביט זוהר אשר חלף בעולם מר זה. או אולי 'נסיך קטן' שבא ונעלם והשאיר אחריו בזק זהוב".

"עמיקם הוא לגבי דמות של אדם ומפקד יוצא דופן", כותב מיקי, מפקדה הראשון של פלוגה ז'. "חוש ההומור שלו נשמר להפתעתי עד לרגעיו האחרונים, ובמכשיר הקשר התבדח תמיד, וכל זאת תחת אש, לחץ קשה, ושכול מסביב. בלילות, בחניוני הלילה, משום מה המשיך להתייחס לכל המלחמה הנוראית הזו כאל מבחן, והוא עצמו עמד בו למופת.

'אחד איננו', היה הדיווח האחרון ממחלקתו, ולא לחינם. עמיקם היה, עד יומו האחרון, מספר 1".

סמל-ראשון יוני (יהונתן) פרידמן

10 באוגוסט 1951 - 9 באוקטובר 1973

יוני היה בנם השני של דבורה ואפרים פרידמן, דור רביעי למיישדי פתח-תקוה מצד אמו. הוא גדל בפתח-תקוה, למד בבית הספר העממי על שם יואל משה סלומון ובבית הספר המקצועי "עמל". הוא שירת בצבא מינואר 1970 עד ינואר 1973; במהלך שירותו סיים קורס מפקדי טנקים. אחרי שיחרורו עבד בחנות לחומרי בנייין השייכת לאביו, והתכונן לבחינות בגרות חיצוניות. (היה עליו להיבחן בספרות עברית ב-9 באוקטובר, יום נפילתו).

יוני היה בעל כושר גופני גבוה, ונתחסן עוד יותר תוך כדי שירותו בצבא. גאוותו היתה רבה על ששירת ביחידה קרבית: "שלכם הקרבי, יוני", הוא כתב במכתב אחד להוריו, ובמכתב אחר פירט: "הורים יקרים, אתם יכולים להיות קצת נפחדים ודואגים, אבל גאים שיש לכם בן קרבי (לאל'ה), ועושה משהו למען המדינה". לקראת סוף שירותו חלה בצהבת והועבר ליחידה עורפית, אך עמד על כך שסיווגו הבריאותי יועלה מחדש, וכך חזר ליחידה קרבית.

יוני היה טוב לב וצנוע, נאה וחביב על הנערות, מוכן תמיד לעזור לבני משפחתו ולידידיו. "בחור מושלם, כולם אהבו אותו", אומר אורי רענן חברו. הוא הקפיד על נקיון, השתדל תמיד לישון בין סדינים לבנים; "החייל הסטרילי ביותר בצה"ל", כך נקרא בפי חבריו. הוא כתב שירים לעת מצוא, ובמכתביו מן הצבא נהג לתאר מדי פעם את מראות עיניו: "הנוף כאן ממש אכזר", כתב באחד ממכתביו הראשונים מסיני. בקיץ האחרון הירבה לשמוע תקליטים של ליאונרד כהן, וחשב -להפתעת כל אלה שזכרוהו כתלמיד שובב- ללמוד ספרות באוניברסיטה.

על אחד המדפים בחדרו עומדים כלבון-צמר לבן שסרט-תכלת כרוך סביב צווארו, ובובה בתלבושת לוכסמבורגית. מאחוריהם - סרט ובו תשעה כדורי "05.

סמל-ראשון עמנואל קהלני

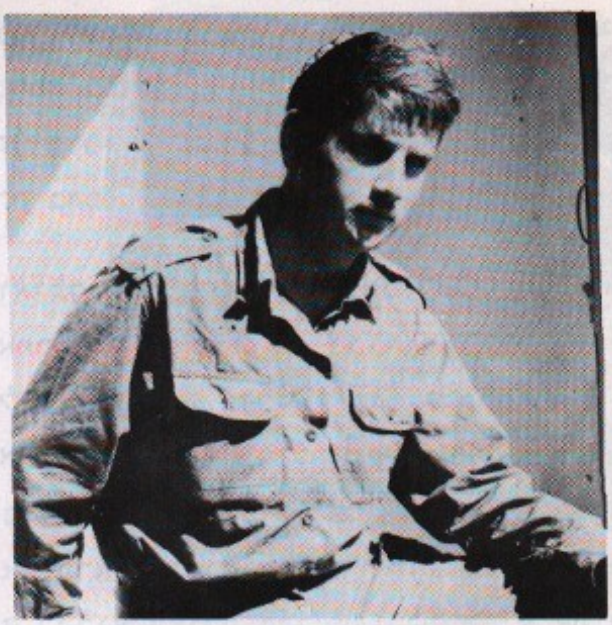
20 בדצמבר 1950 - 9 באוקטובר 1973

"מה יש בטנק הזה שהוא אהב אותו כל כך?", שואלת רותי, אשתו הצעירה של עמנואל, ומוסיפה: "הטנקים האלה שיגעו אותו, הוא היה מוכן לעשות בשבילם את הכל". ואמנם, "מנו" אהב טנקים, ואהב את הצבא. הוא גדל בנס-ציונה, סיים שמונה כיתות בית ספר עממי ושתי שנות הכשרה מקצועית, אחר כך עבר ללמוד מכונאות רכב בתל-אביב. במלחמת ששת הימים עוד לא מלאו לו שש-עשרה, אבל הוא התעקש ללכת אחרי אביו ואחיו הבכור, שהיו מגוייסים: "זאת בושה בשבילי להישאר בבית", אמר לאמו בטרוניה. הוא התגייס בפברואר 1969, הספיק להשתתף במלחמת ההתשה, סיים קורס מפקדי טנקים, זכה במספר תעודות וגביעים על תיפעול טנק בודד. "הוא היה גאה על כושר מנהיגותו", מספר אחיו, שהינו קצין בכיר, "על כך שהיה מסוגל להשיג נכונות מחיילים פרובלמטיים,

לקחת את הצוות הכי ממוצע ולהפוך אותו לטוב ביותר ביחידה".
הוא השתחרר בפברואר 1972; בקייץ אותה שנה יצא לאימון
מילואים, והצוות שלו זכה במקום הראשון בחטיבה כולה.

"מנו" ניחן באומץ רב. במלחמת ההתשה נהג לעלות לעמדה
ללא היסוס, תוך גילוי בטחון עצמי שיש בו כדי לסכן; בחיים
האזרחיים אהב לנהוג במהירות רבה, כאילו השתתף בהרפתקה.
אחיו הבכור נהג להעיר לו שהוא אמיץ יתר על המידה, אבל,
אומרת רותי אשתו, "היה חשוב לו להוכיח את עצמו". היתה בו
דינמיות רבה, כל דבר שעשה -- עשה בריצה, במהירות, כאילו
תחת לחץ של זמן. כשהציעו לו לנוח, היה משיב תמיד: "מנוחה -
רק בקבר". הוא שנא להתבונן בטלויזיה, נרדם בהופעות, ואהב
לעשות דברים בעצמו: ללכת לים, לשחק בשכונה כדורגל ביום ששי,
לסייע לאחיו הבכור להרחיב את ביתו. הוא שמח תמיד להושיט
עזרה: כשאחיו נפצע במלחמת ששת הימים, טיפל בו בבית החולים,
גם בפצועים אחרים; אחרי השיחרור מן הצבא, כאשר עבד כנהג
במכון הביולוגי של נס-ציונה, איחר לרוב לחזור הביתה, כי
עזר לאחרים לסיים את עבודתם. הוא אהב להתלוצץ, לתבל משפטיו
בביטויים בערבית-תימנית, לגרום לאבא שיפרוץ בצחוק בשעת
הקידוש.

ב-25 בספטמבר, שבועיים לפני נפילתו, נשא לאשה את
רותי חברתו.

סמל-ראשון בנימין יעקב רטי

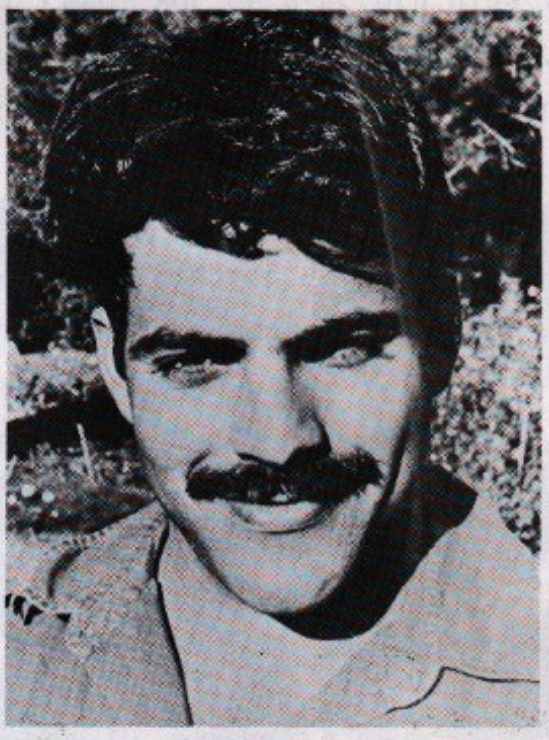
29 ביולי 1950 - 9 באוקטובר 1973

בני נולד בבודפסט הקומוניסטית, למשפחה דתית וציונית; כשהיה ילד בן שש, נהג להגניב מן הצירות הישראלית תרופות וכספים עבור אנשי הקהילה היהודית. המשפחה עלתה ארצה בשנת 1957, גרה כשנתיים בבאר-שבע, אחר כך השתקעה בבני-ברק. בני למד במקביל הן בתלמוד תורה והן בישיבת קרלין, וסיים כתה ח' בשנת 1964. את לימודיו התיכוניים עשה תחילה בישיבת בני עקיבא בכפר הרוא"ה, ואחר כך בישיבת כפר-גנים בפתח-תקוה. בששת הימים, והוא בן 17, התנדב לעבוד במגן-דוד-אדום המקומי. אחרי שסיים כתה יב' ביוני 1968, למד בישיבת כפר-חסידים עד לגיוסו בנובמבר 1968. בשריון שירת כתותחן טנק והשתתף בקרבות ההתשה בגיזרה הצפונית של התעלה, אבל לקה בבריאותו והועבר ליחידה עורפית. ערב שיחרורו עבר ניתוח ובעיקבותיו ביקש להעלות את סיווגו הבריאותי, כך שיוכל לחזור ליחידה קרבית. הוא השתחרר בנובמבר 1971, למד במשך 18 חודשים שירטוט בניין בבית ספר פרטי בתל-אביב, והתחיל לעבוד אצל אביו, שהוא מהנדס

בניין. אחר כך עבר לעבוד ב"עמידר" בתור בוחן תוכניות, כשהוא לומד בערבים הנדסת בניין ב"טכניקום" גבעתיים. בדצמבר 1972 נשא לאשה את רחל מרכוס, וב-24 בספטמבר 1973, שלושה ימים לפני ראש השנה, נולדה כתם, יפה אורנה.

מגיל 12 ואילך היה בני פעיל בתנועת הנוער הדתית "עזרא", תחילה כחניך, אחר כך כמדריך. גם בבגרותו שמר קשר עם התנועה ואירגן את טיוליה; בתקופת שירותו הצבאי תרם ספרי חומש לבית הכנסת של "עזרא" כדי לכבד את זכר מפקדו אשר נפל במלחמת ההתשה. כאשר שירת בסיני, היה אחד החיילים הדתיים הבודדים ביחידתו, ונטל על עצמו את הדאגה לענייני דת: הוא אירגן מניין, בדק את העירוב, גם למד לקרוא בתורה כדי שיוכל לקרוא את פרשת השבוע בשבתות. כשראה שאין שופר ביחידה והימים הנוראים הולכים וקרבים, הביא עמו שופר ולמד לתקוע בו. עם זאת, לא ניסה לכפות דעותיו על חבריו הלא-דתיים, והיה מקובל עליהם מאד. אחרי שחרורו היה פעיל בחיים הפוליטיים, ובבחירות הפנימיות במפד"ל בשנת 1972 היה המועמד השני, בבני-ברק, ברשימתו של הד"ר בורג.

בחוג המשפחה והמכרים בלט בני בעליזותו. הוא אהב לבשל ולאכול, בחתונות הירבה לשיר ולרקוד. ספרי החול שקרא עסקו על הרוב בפרשיות מלחמה: יאיר שטרן היה אחד מגיבוריו. יסודיותו וכנותו באים לידי ביטוי בקטע מתוך מחברת תוכניות-פעולה שהכין עבור מדריכי תנועת "עזרא": "ראשית חכמה", הוא כתב, "עבור פעמיים לפחות על הנושא לפני שתעביר אותו לחניכיך. בדוק את כל ראשי הפרקים נהירים לך, עיין במקורות ואחר כך גש להעביר את הפעולה. זכור! עדיף שתגיד על שאלה, כרגע איני יודע, אעיין בה ואשיב לך, מאשר שתענה תשובה מעורפלת, אשר לא תספק את החניך ותשאיר בלבו ספיקות. אל תציג עצמך ככל יודע, מפני שפעם תתגלה האמת".

סמל יחזקאל בגרד

23 באוקטובר 1948 - 16/15 באוקטובר 1973

יחזקאל נולד כגניגר *שבעמק יזרעאל כיום הכיפורים תש"ט* --
13 באוקטובר 1948. הוא למד בבית הספר היסודי המקומי, ואחר
כך, בשנים 1963-1966, המשיך ללמוד בבית הספר האיזורי ביפעת.
בהשפעת נוח אביו אהב מאד לטייל ולסייר, אסף שבלולים ומאובנים,
התנדב לחפור בעין גדי עם פסח בר-אדון ולסמן שבילים במדבר
יהודה. (באחת מתמונותיו הוא נראה עומד בבריכת המשושים, מחזיק
סרטן בידו). בגמר לימודיו יצא לשנת שירות בקיבוץ גונן,
בנובמבר 1967 התגייס לצבא. הוא שירת בשריון כנהג טנק; בזמן
מלחמת ההתשה חילץ טנק שנתקע ליד התעלה. אחרי שיחרורו בנובמבר

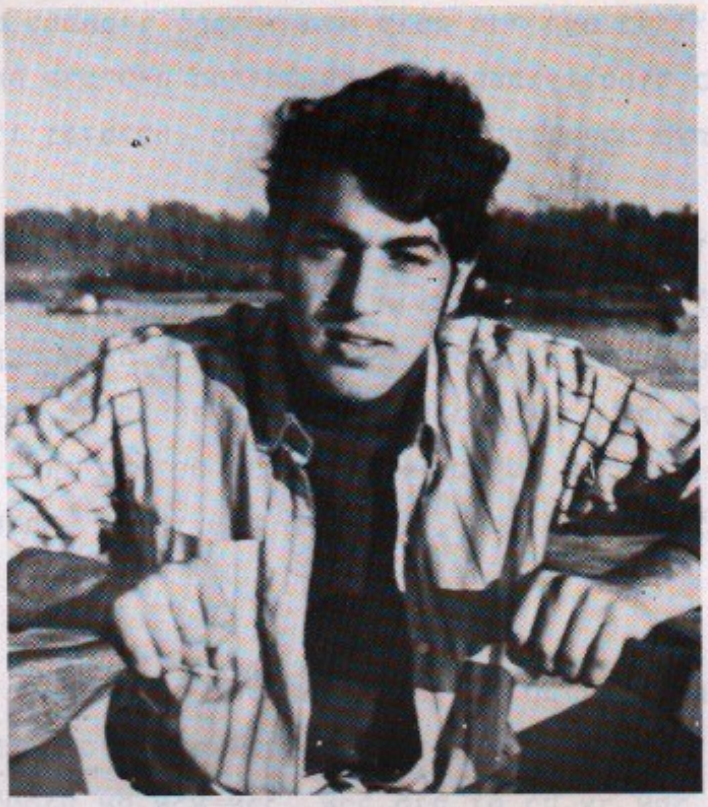
1970 חזר למשק ועבד בלול, אחר כך קיבל שנת חופש ועבד במנפטה המשותפת למשקי העמק המערבי, ביציקות בניין באילת, ובמדגרה האיזורית בשריד. בשנתו האחרונה למד מתימטיקה, והתכונן לבחינות הבגרות.

"האם היכרנו אותך?", כותב בן משקו יאיר פורמן, "האם השתדלנו תמיד להבין אותך: את ההתפרצויות, את המרדנות שבך?

היית אחד מאתנו. לא שאפת להתבלט ולהתנשא, לא עמדת מהצד ונתת עצות כשאחרים עבדו, אלא בתוך המעגל היית, עוזר ועובד עם כולם.

ובכל זאת היית שונה -- הכל נעשה אצלך לאט וביסודיות --- עבודה מושלמת רצית!

ובחיי החברה היית ביקורתי עד מאד (אולי, אלוף השאילתות בשיחה); ייתכן כי לא תמיד ידעת לנסח במלים יפות ו'מפוצצות' את מה שהיה לך לומר. לכן גם זכית, לא פעם, בתשובות סתמיות ובלתי מספקות, כדי לצאת ידי חובתו של הי"ר. לפעמים גם העלית את כעסו של הציבור עליך, אבל אתה התעקשת וחזרת ושאלת כי היה איכפת לך, רצית שהדברים יתוקנו וישפורו --- היו לך סטנדרטים גבוהים מאד לגבי עצמך והחברה כולה".

סמל-ראשון קרלוס שלום בן-טולילה

18 בדצמבר 1951 - 16/15 אוקטובר 1973

שלום נולד בטנג'יר, להוריו יעקב ואסתר, ועלה עמהם ארצה בשנת 1960 והוא בן תשע. המשפחה גרה זמן מה בגבעת שמואל, ואחר כך השתקעה בבני-ברק. שלום סיים את לימודיו היסודיים בבית-ספר "מעלות" המקומי, ואחר כך למד בבית הספר התיכון העירוני הדתי, במגמה הריאליסטית. בכל שנות לימודיו היה אחד התלמידים המצטיינים בכיתתו. באוגוסט 1970 התגייס לצבא, שירת מחצית הזמן בקווים כנהג טנק, אחר כך עסק בהדרכה ושימש כרב-סמל-פלוגתי. חניכיו מאותה תקופה זוכרים שהוא מילא את תפקידו בדרכי נועם, ללא שחצנות או שתלטנות. את חופשותיו מן הצבא, ואת זמנו החופשי בבסיס, ניצל לשם השתלמות במקצועות

הריאליים; גם במכתביו לחברתו הוא עוסק מדי פעם בעניינים אלה: "תשלחי לי כמה תרגילים במתימטיקה, אני משתגע לפתור כמה תרגילים אפילו בפיסיקה. כך אני גם אוכל לעזור לך קצת".

שלום השתחרר ב-4 באוגוסט 1973, התחיל ללמוד באופן אינטנסיבי לקראת בחינות הקונקורס, ועמד בהן בהצלחה למרות זמן-ההכנה הקצר שעמד לרשותו. (אחרי המלחמה קיבלה המשפחה הודעות כי שלום נתקבל ללימודי הרפואה בטכניון, וללימודי הנדסת החשמל באוניברסיטת הנגב). הוא גם עשה סידורים לקראת נישואיו עם טובה, חברתו מזה חמש שנים: החתונה עמדה להתקיים ב-30 בדצמבר.

שלום היה הבדרן של המשפחה, גם של כל קבוצה אחרת אליה השתייך במרוצת השנים. הוא בלט בהומור וביכולת החיקוי - במיוחד אהב לחקות את אבא אבן. אבל היה זה רק צד אחד, הצד הקל, של אישיותו; בצד האחר בלטו רצונו החזק, מצפוניותו, ידיעתו המדוייקת איזו דרך יבחר לעצמו (הוא ראה עצמו כרופא לעתיד, כראש משפחה גדולה), אמונתו הדתית הבלתי מעורערת. נאמנותו הבסיסית היתה נתונה למשפחתו, ועמה אהב לבלות את זמנו החופשי. הוא דאג תמיד להוריו ולאחיו: בימים שלפני יום הכיפורים האחרון בילה שעות ארוכות בשיחות-טלפון עם אחד מאחיו שהביע ספיקות בענייני אמונה, ונישה לחזק את רוחו. ובאחד ממכתביו מן המלחמה הוא זכר לשאול האם אביו הלך לבדיקות בבית החולים.

סרן יוחי גלעד

15 בינואר 1947 - 16/15 באוקטובר 1973

יוחי נולד בקיבוץ בית השטה להוריו בנימין וצפורה, ובו גדל. בלימודים נטה במיוחד לספרות, לתנ"ך ולהיסטוריה, בעבודה דבק בענף הפלחה כבר מנעוריו. היה מרבה לטייל, ולאסוף תוך כך מטבעות עתיקים; בימי החופש יצא לחפירות ארכיאולוגיות בערד ובעין-גדי. את עבודת הסיכום שלו בסוף כיתה יב' הקדיש יוחי לצמחיית הגבעות של בית השטה.

עם תום לימודיו יצא יוחי להדריך ב"מחנות העולים" בחיפה. הוא לא הסתפק בשיחות, שירים ומשחקים, אלא סחף את חניכיו לעבודה משותפת, למפעלים (שיפור הנוי סביב הבניין, הקמת טרסות על הכרמל, פינת החי). ואמנם דרך זו הביאה לתוצאות בהן רצה: "הנה אותו נער מטורזן, שבא מחברה סלונית, רק אחז במעדר - ונהיה לאחר", כך כותב יוחי ברשימתו "מן סלע", בה הוא מסכם את עבודתו בתנועה.

בסוף 1966 הגיעה שעתו של יוחי להתגייס. הוא השתתף במלחמת ששת הימים בליווי כוחות עורפיים, ומראות המלחמה נחרתו בו עד מאד. "המלחמה היא דבר איום ומזעזע", כתב להוריו במכתבו הראשון משם; "ועל אף הכל אני נשאר יוחי בכל המובנים", הוא סיים. אחרי המלחמה עבר את מסלול השריון, ובגמר קורס הקצינים הוצב בסיני ונטל חלק במלחמת ההתשה. מקצת מרגשותיו באותם ימים הביע בשורות שרשם בצידו האחורי של תג-היחידה שלו: "בית השטה / של גבעות ושל שדות / של שניצל ושל שטרודל / של אמא ושל אבא / האדם הוא תבנית נוף מולדתו / אם לא תאמינו לא תאמנו".

עם שחרורו, בנובמבר 1969, חזר יוחי למשקו, למשפחתו, לפלחה שלו. "מהבית אינני יוצא עד שיגיעו השורשים לבזלת", כך התבטא. הוא שב לעבוד בפלחה על הטרקטור, ולמד את הצד הטכני של הענף בו ראה מקום-עבודה לשנים. בשעות הפנאי למד תחילה לקראת בחינות הבגרות, אחר-כך נכנס לפעילות בועדות (קשר עם חיילים, הכנת חג העצמאות), ונרתם להדרכה בחברת הילדים. בקיץ 71 הוקם הקן המשפחתי עם נישואיו לטלי והולדת הבת עפרי. "במעגלים אלה", כותב יפתח, "מפלס יוחי את דרכו במשק: עבודה בפלחה, הדרכה בחברת-הילדים, בניית הקן המשפחתי. כל אחד מהם זוכה למלוא תשומת הלב והרצינות. בפלחה מטילים עליו ללמוד הכלאת זני מלונים, ולשם כך הוא נשלח לחודשיים עבודה בתחנת הנסיונות בנוה יער".

"בקיץ האחרון יישם כל אשר למד, ובחלקת נסיון קטנה בשדות המשק הכליא שני זני מלונים לזן אחד נדיר ומבוקש, אסף את הזרעים בסתיו, אך לזורעם לא הספיק. שטח המלונים נזרע בלי יוחי. נישא אל קו הרכס, בעודו טומן בחובו אותם זרעים, נקרא המרחב החום -ובטבורו בריכת המים- על שם יוחי".

סגן יוסף ויינברג

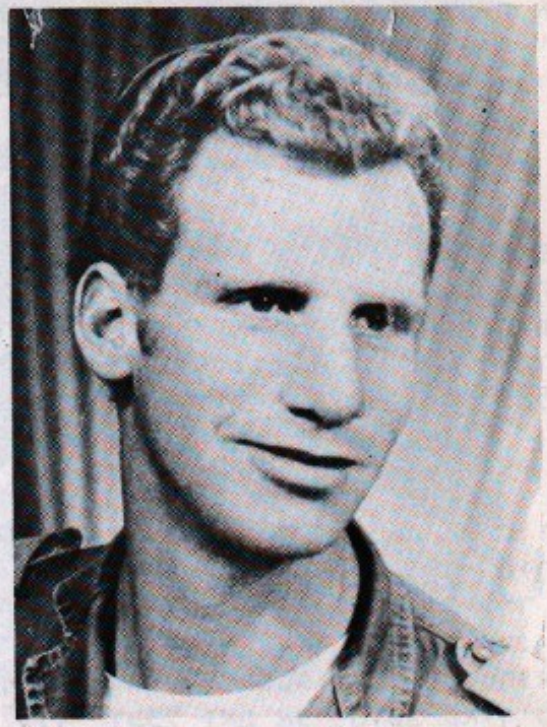
22 באוגוסט 1948 - 16/15 באוקטובר 1973

יוסי נולד בתל-אביב, להוריו לובה וליאון. בעודו ילד עברה המשפחה לאילת, ושם סיים יוסי את לימודיו היסודיים. את ארבע השנים הבאות עשה בבית-הספר החקלאי במקוה-ישראל. כבר אז חשב להתגייס לשריון, ומדליון עם טנק היה תלוי על צווארו. ואמנם, עם גיוסו בשנת 1968 הלך לשריון, השתתף במלחמת ההתשה, בעיקר בגיזרה המרכזית של התעלה, ובמרוצת שירותו הגיע לקצונה. אחרי שיחרורו, באוגוסט 1971, חזר לאילת ועבד במיזנון של הוריו. אחר כך עבר לעבוד במיתקן ההתפלה של "מקורות", אבל הוסיף לעזור להוריו בשעות הפנאי: "זוכרים אנו ימים", כותבת ידידה אילתית, "שהיה חוזר עייף

ממשמרת לילה, ובבוקר פוגשים אותו במיזנון, עיניו אדומות, והוא מחייך ואומר: 'לעזאזל העבודה, רוצים מיץ?'" בסוף 1972 התחיל לעבוד כמאבטח בטיסות "אל על", וניצל את שהיותיו בחוץ-לארץ להחלקות סקי, בילויים במיסעדות אכסוטיות, וקניות לרוב. תחילה חתם לחצי שנה, אחר כך לעוד ארבעה חודשים, ובין שתי החתימות לקח שבועיים חופש כדי לשאת לאשה את עלילזה, אילתית שלמדה אז באוניברסיטת תל-אביב. החתונה נערכה ב-26 במרס 1973, במשרדי הרבנות בתל-אביב. הזוג הצעיר עבר לגור ברמת-גן, כשהבעל יוצא לטיסות חוץ והאשה עובדת כקצינת בטחון בטיסות פנים של "ארקיע". ביולי 73 הפסיק יוסי לעבוד ב"אל על" ועבר ל"ארקיע" אף הוא, גם כאן בתפקיד אבטחה. "היה נורא נחמד", מספרת עלילזה, "טסנו המון יחד, ימים שלמים של טיסות, לסנטה, עד שפעם אחת החליטו שמבחינה בטחונית לא מרשים לזוג נשוי לטוס באותה טיסה, אבל זה היה כבר מאוחר מדי, הצלחנו תמיד לעשות לנו שבתות בשארם ביחד, אז יש לך שלוש שעות בים כשהתיירים מסתובבים, וזה נחמד". תוך כך חשב יוסי להמשיך בלימודיו, אולי בחקלאות, ועל כן החליט להשלים את בחינות הבגרות, וללטש את ידיעותיו באנגלית.

דירתם הרמת-גנית של יוסי ועלילזה היתה פתוחה תמיד בפני חבריהם האילתים והאחרים, יוסי אהב לשמוע על בעיות חבריו ומיהר לעזור להם, גם להלוות כספים בלי עשיית חשבונות. "כל פגישה עם יוסי", מספרת הידידה האילתית, "היתה משאירה בנו הרגשה כל כך טובה, הרגשה שיש מישהו האוהב אותך באמת".

כשפרצה המלחמה, נשלח יוסי לחו"ל, אבל הוא עשה כל מאמץ להתגייס ליחידת שריון, ולבסוף הצליח.

סרן יהושע כץ

15 בנובמבר 1949 - 16/15 באוקטובר 1973

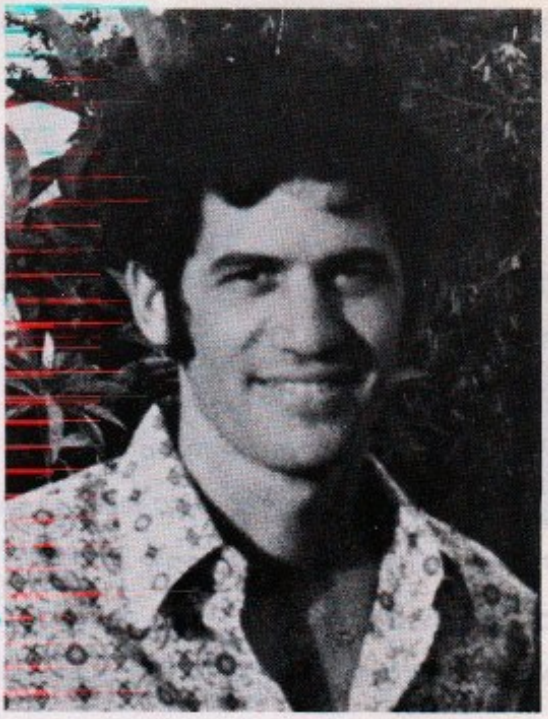
פרידה ומנדל כץ, שניהם מניצולי השואה, הגיעו ארצה בשנת 1947, אחרי שהוחזקו חודשים אחדים במחנות קפריסין. יהושע, בנם השלישי, נולד כבר בתל-אביב. ב-1955, כשיהושע היה בן שש, הצטרפה המשפחה לקיבוץ נוה-ים שלחוף הכרמל. שם עברו על יהושע ילדותו ונעוריו; בבית הספר החקלאי בכפר-גלים הסמוכה עשה את לימודיו התיכוניים. למרות שלא היה שקדן, השיג תמיד ציונים גבוהים: "קינאנו בכושר הלמידה שלו - לשבת מעט ולהצליח הרבה", כותבת רבקה, בת מחזורו.

בנובמבר 1968 התנדב לסיירת והתגלה חיש מהר כחייל מעולה -- להפתעת חבריו לבית-ספר, שלא זכרו אותו כ"פייטר" דווקא. "אני די בולט", הוא כתב באחד ממכתביו הראשונים, "לא מבחינת הטירטורים אלא מהבחינה האחרת. אם מישהו צריך עזרה במסעות, אני מוצמד אליו, וכך גם בריצות, ולמעשה זה לא הכי נעים".

לא עבר זמן רב והוא הצטיין גם בהתנהגותו תחת אש, והומלץ לציון-לשבח. "בימי מלחמת ההתשה", מספרת מרי, "הופיע שוקה בביתנו, נבוך קמעה ומחייך. וכך אמר, 'היום אני יודע מה פירוש לראות את המוות בעיניים ולהישאר בחיים'. ולפני שסיפר סיפורו, הקדים ואמר: 'אבל אל תספרו לאמי'.

יהושע עלה במעלות הפיקוד עד שהיה למפקד פלוגת סיור. "המג"ד", כך כתב אחד מחבריו, "אהב לבקר בפלוגה א', כי לבוא לפלוגה של כץ זה היה ביקור בפלוגה שרוח מיוחדת נושבת בה -- שלווה, שקט, חיילים עם בטחון עצמי ומשמעת עצמית למופת. יהושע כץ היה מפקד סימפטי, שהיה אוזן קשבת לכל חייל בפלוגה, מפקד העוזר לא רק בדיבורים אלא גם במעשים".

יהושע השתחרר בינואר 1972, עזב את המשק והתחיל לעבוד, כעצמאי, ביצירת ציפויים בשיטת התזה חדישה. תוך כך עבר קורס קציני בטחון, נתקבל לעבודה ב"אל על", וכך למד להכיר את העולם הגדול. מדי פעם שיתף את אמו בחוויותיו: "הספקתי כבר להיות בניירובי, בבוקרשט, באתונה ובוינה", הוא כתב לה מלונדון במרס 1973, "ובכל זאת אני חושב שאין להחליף את ישראל באף ארץ אחרת. אעפ"י שישראל לא הכי נקיה וגם לא כל כך סימפטית, אפשר לומר שישראל היא ארץ יפה ואפילו יפה מאד". ב-9 במאי, בהיותו במלון הילטון באמסטרדם, נמלטו לשם שלושה שודדי בנק. אנשי "אל על" במקום חשבו שמחבלים ערביים עולים עליהם, ויהושע -כך סיפר פקיד הקבלה של המלון- "התנפל על השודד כנמר, בתגובת בזק" (מעריב, 11-5-73). נתפתחו חילופי יריות ויהושע נפצע בירכו ואושפז, אך כעבור זמן מה חזר לעבודתו. תוך כך נתקבל לאוניברסיטאות תל-אביב וירושלים לשנת הלימודים תשל"ד. המלחמה תפסה אותו ברומא. הוא חזר מיד ארצה ועשה כל מאמץ להשתתף בקרבות, למרות שלא החלים עדיין מפציעתו.

סמל-ראשון חנן סרי

11 באוגוסט 1948 - 16/15 באוקטובר 1973

חנן נולד להוריו טובה ואשר סרי בקיבוץ באר, שהיה אז בפלוגת עבודה בגדרה לקראת העלייה להתיישבות בנגב. הוא נקרא על שם דודו שנפל במלחמת השיחרור. כשהיה בן שנה עברה משפחתו, והקיבוץ כולו, להתיישבות בנגב, וכשהיה בן שש עברה משפחתו לקיבוץ עין דור שבגליל התחתון. את כל שתים-עשרה שנות הלימוד בבית הספר העממי ובכיתות ההמשך עשה בעין דור, בין השנים 1955-1967. בנובמבר 1967 התגייס לשריון, והשתתף במלחמת ההתשה כמפקד טנק. הטנק שעליו פיקד נפגע פעמים אחדות, אך הוא עצמו יצא בשלום. לאחר שיחרורו בנובמבר 1970 חזר לעין דור,

ועבד כשנה במוסך של המשק. אחר כך יצא ללמוד הנדסאות-מכונות בטכניון בחיפה, השלים את היסודות שחסרו לו והיה לאחד התלמידים המצטיינים בכיתתו. כאשר פרצה המלחמה, עמד לסיים את עבודת הגמר שלו.

חנן גילה תמיד נטיה למכונות. בילדותו עסק במרבית זמנו החופשי בהרכבתם של דגמי מטוסים, ומאוחר יותר בנה כלי תחבורה ממונעים מחלקים שונים שמצא במשק. עוד בבגרותו היה גאה על שהצליח פעם להפוך גרוטאה חסרת-שימוש למכונית של ממש. גם בשנות לימודיו בחיפה הפגין את נטייתו לעולם הטכני: "אני זוכר", כותב חברו יאיר שזר, "פעמים רבות בהן היה שואל את המרצים שאלות אשר לנו היו כמעט בלתי מובנות, ואת המורים הביאו במבוכה. הרגשתי שבשטחים רבים היתה לו איזו תפיסה עמוקה, ממש אינסטינקט".

בהשקפתו הפוליטית היה נון-קונפורמיסט, כמעט פציפיסט, ובכך יצא דופן בין חבריו ללימודים. "בינינו היה במיעוט אכזרי", כותב יאיר שזר, "אך על אף הויכוחים שהיו לפעמים מרים ממש, עוררה אצלי קנאותו גם כבוד. זאת מפני שנוכחתי שמעבר לקיצוניות הוא ניחן במה שחסר אצל רבים בדורנו --- נפש רגישה ומוח חושב".

כשפרצה המלחמה ראה לעצמו חובה להיות בקו האש, אולי כדי להוכיח שאין סתירה בין דעותיו הפוליטיות לבין הזדהות בסיסית עם העם והארץ. "בזמן ההתארגנות אחרי 'המוטל'", מספר יהודה הסמג"ד, "הוא ממש נלחם אתי לקבל טנק. אחר כך, כשבא יוסי ויינברג וקיבל את הפיקוד על הטנק, לא רצה חנן לרדת, והתעקש להישאר על הטנק בתור איש צוות".

סמל-ראשון יהודה אריה פרקש

11 בנובמבר 1948 - 16/15 באוקטובר 1973

אריה נולד בקלוז', טרנסילבניה, להוריו משה ורחל, שניהם ניצולי אושוויץ. הוא סיים שם ארבע כיתות בית ספר יסודי, ועלה עם הוריו ארצה בסוף שנת 1959. המשפחה השתקעה בצפת, ואריה המשיך כאן בלימודיו. בשנת 1963 סיים כתה ח', ובשנים 1963-1967 למד בבית הספר התיכון בצפת, במגמה החברתית. הוא התבלט בלימודיו, והצטיין בקליעה ובריצה: בתחרויות גדנ"ע בקליעה השיג מקום שני ארצי, ובריצת 800 מטר תפס מקום שני אזורי. הוא התגייס באוגוסט 1967, השתתף במלחמת ההתשה כמפקד טנק, ופעם, בעומדו בתצפית, נפצע בידו מצליפה. (הוא לא ירד לדווח על פציעתו, ועל כך קיבל שבעה ימי מחבוש על-תנאי, ועשרה ימי חופשה: העונש-על-תנאי -- על אי-הדיווח, החופשה -- על גילוי אומץ). תוך כדי שירותו הצבאי הכין עצמו לבחינות במקצועות הריאליים, כי הוא החליט ללמוד אלקטרוניקה אחרי שיחרורו. באחד ממכתביו מסיני, בעיצומה של מלחמת ההתשה, הוא כתב: "מדי פעם אני תופס שעה קלה ללימודים, ואני כבר עומד לגמור את הטריגונומטריה ומתחיל בפיזיקה. בטריגונומטריה למדתי המון דברים חדשים שלא חלמתי עליהם לפני כן, והכל לבד, ולשמחתי זה הולך ואני מבין הכל". אחרי שיחרורו קיבל אריה מילגת לימודים מטעם חברת "מקורות", והתחיל ללמוד אלקטרוניקה

בטכניון של חולון (אשר צורף אחר כך לאוניברסיטת תל-אביב). תוך כדי לימודיו שימש גם כמרכז קבוצת הכדורסל של חברת "מקורות" בחבל הגליל, ועבד מפעם לפעם ב"אלקטרה" בהרכבת לוחות פיקוד.

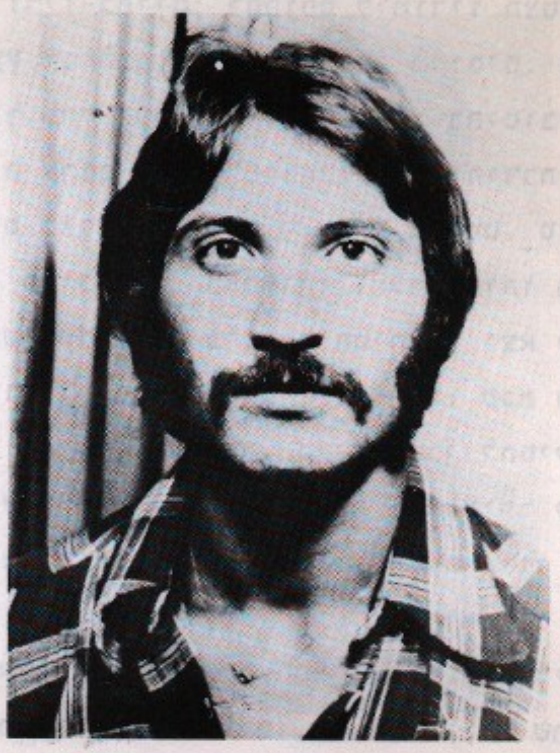
אריה הקפיד מאד על סדר, נקיון ודיוק. כך, למשל, רשם בפנקס מיוחד את כל ההוצאות שהיו קשורות באחזקת מכוניתו, וערך חישובי הספק-דלק. "יסודי מאד במעשיו, כמו ביחסיו עם הזולת", כותבת חברתו יהודית. "תמיד חיפש משמעות עמוקה יותר מזו הנגלית על פני השטח. בעל נשימה ארוכה מאד לגבי מה שקשור בקשירת קשרים עם הזולת. סבלנות רבה".

"אדם חברותי מאד. אהב חיי חברה ערים. סרטים, מוסיקה, ויכוחים, מסיבות. במיוחד אהב לרקוד (והיטיב לעשות זאת)".

"ובניגוד לכך אהב רגעי שקט. לבדו עם עצמו. אהב לקרוא ספרים, והעדיף אותם בשפה האנגלית דווקא".

"בעל חוש מפותח במיוחד ליופי. חובב צילום מושבע. צילם בעיקר צורות ופרחים בטבע".

"היתה בו נאיביות מיוחדת במינה. מין תום הנובע מתוך אמונה עזה בבני אדם. מעולם לא פגשתי אדם שהעניק קרדיט גדול כל כך לדבריהם של האנשים ומעשיהם. המשפט השגור בפיו: "וכי למה לפקפק בדבריו, כל עוד לא הוכח ההיפך?" ובניגוד לכך, יעילותו בחיי המעש היומיומיים. תמיד מצא את העבודה המשתלמת. תמיד מצא את הדירה המתאימה ביותר, ואת זוג הכרטיסים האחרון. נהגתי לכנותו בלבי, 'אחדות הניגודים'".

סמל מאיר שלום אברהם

11 בספטמבר 1952 - 17 באוקטובר 1973

מאיר נולד במגדיאל, ושם עברו עליו אחת-עשרה שנותיו הראשונות. בשנת 1963 עברה המשפחה לתל-אביב והשתכנה ברחוב הגר"א, לא הרחק מן התחנה המרכזית. מאיר למד בבית הספר העממי על שם ביאליק, וסיים כתה ח' ביוני 1967. אחר כך למד שנתיים חשמל בבית-ספר מקצועי באבו-כביר, והתחיל לעבוד בחנות חשמל ברחוב דיזנגוף, אשר מתמחה במכירת תקליטים. הוא התגייס במאי 1970, שירת בשריון כתותחן טנק, והשתחרר במאי 1973. אחרי שיחרורו חזר לעבוד בחנות החשמל, והתלבט אם לנסוע לחוץ-לארץ כדי לעשות כסף, או לקבל את הצעת מעבידו ולהיות שותפו בחנות החדשה שזה עמד לפתוח.

מאיר היה זריז-כפיים; בתקופת לימודיו הצטיין בספורט, הירבה לעבוד בעץ ובמתכת, להרכיב דגמי מטוסים. בשנות שירותו הצבאי נהג לצייר מדי פעם, לעזור לשכנתו בחיטובי עץ, לנגן על גיטרה (הפוף היה אהוב עליו במיוחד). הוא הירבה גם לקרוא, בדרך כלל רומנים כגון "דזירה", ולשחק שח-מט. טוב לב, חריצות ושקט פנימי היו תכונותיו הבולטות, ואלה עשוהו מקובל על חבריו ואהוב על בני משפחתו. עוד בחופשת השיחרור יצא לעבוד, ונתן את רוב משכורתו להוריו; בקייץ שאחרי שיחרורו קנה שעון זהב לאמו. ביום הכיפורים, כשהחלה האזעקה, סייע לשכן להסיע שני תאומים בני שנה אל מחוץ לעיר. במכתביו כמעט ולא סיפר על עצמו, אך חזר והביע דאגתו לשלום הוריו. גם מכתבו האחרון -מן ה-10 באוקטובר, היום שאחרי "חמוטל"- כתוב ברוח זו: "בראשית אשאל לשלומכם, אם תשאלו לשלומי הרי הכל בסדר, היה די שקט, מזג אויר נאה, אני מקווה שגם אצלכם... אני מקווה שהכל חזר לשיגרה, ולא חסר לכם כלום".

סמל משה ביבי

1950 - 17 באוקטובר 1973

משה נולד בבגדד, והוריו הביאוהו ארצה כשהיה בן ששה חודשים. המשפחה העניפה -ארבעה בנים, שש בנות- ישבה תחילה באוהל, אחר-כך בצריף במעברת עמישב, ומשנת 1960 בבית דו-משפחתי ברחוב טולידנו בפתח-תקוה. משה סיים כתה ח' בבית הספר העממי על-שם גורדון, למד זמן מה מסגרות בבית הספר המקצועי "עמל" בנוה עוז, ואחר כך עבד במסגרות אצל קבלן פרטי, בעיקר עבור בית החרושת "יכין". הוא התגייס בנובמבר 1967, שירת בשריון כתותחן טנק, והשתתף במלחמת ההתשה. באחד מחילופי הירי נפגע הטנק שלו, אבל הוא עצמו יצא בריא ושלם. בנובמבר 1970 השתחרר, חזר לעבוד במסגרות, הפעם כקבלן מישנה, ולמד בערבים כדי להשתלם במקצועו. ב-12 ביוני 1973 נשא לאשה את דליה אביר.

"משה היה מן הסוג האופטימי, ראה הכל בוורוד", מספר עליו אחיו אריה. הוא שמר תמיד על עליזותו, וידע להחיות את האווירה סביבו. היה מקובל על חבריו, ואלה הירבו לבוא אל ביתו. הוא אהב לתת מתנות: בזמן שירותו הצבאי עיצב מאפרות מתרמילי כדורים, וחילקן בין קרוביו וחבריו. הוא שנא מדון, וכאשר פרצה מריבה נהג ליטול על עצמו את תפקיד המפשר. "אתה יכול להיות קיסינג'ר", אמר לו פעם אחיו הגדול.

סמל-ראשון משה פוגל

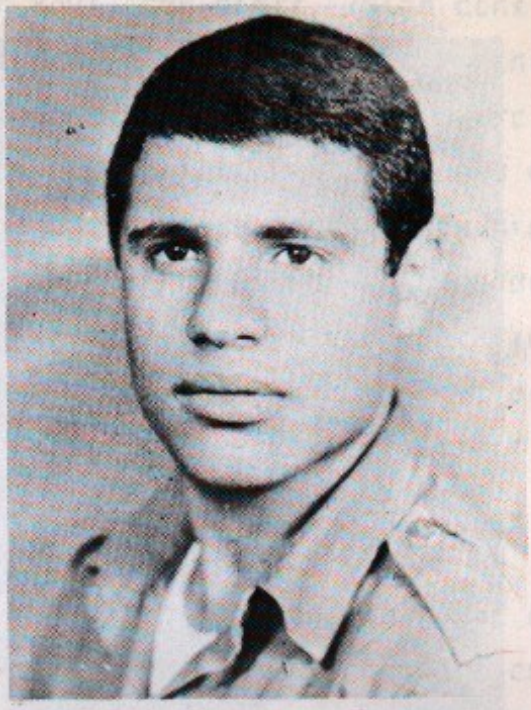
23 באפריל 1948 - 17 באוקטובר 1973

משה נולד וגדל בפרדס-חנה, עשה שם את לימודיו היסודיים בבית הספר הממלכתי-דתי "ישורון", ואחר כך למד בישיבה התיכונית המקומית, "מדרשיית נועם". בקייץ 1967, ערב גיוסו, למד זמן מה בישיבת "מרכז הרב" בירושלים. הוא התגייס בסוף אוגוסט 1967, ושירת בשריון לכל אורכה של מלחמת ההתשה, תחילה כתותחן, אחר כך כמפקד טנק. עתונאי שפגש בו בזמן מלחמת ההתשה מספר: "משה, ה'צייד' מפרדס-חנה, כיפה סרוגה על קדקדו, זוקף לזכותו את 'הורדת' צריח המיסגד בו התמקם צלף מצרי. 'היו כמה טנקים לפני שניסו להוריד את העמדה', מספר הוא, 'אבל הצריח נבנה על שני עמודי בטון והחזיק מעמד. הרבצתי קצת בעמוד, לא הרבה, עכשיו אתה יכול לראות איפה הצריח'" (למרחב, 2 באפריל 1969).

עבור משה, דת ישראל ושריון ירדו כרוכים: על מדף אחד בארון הספרים שלו עומד תלמוד בבלי, ועל המדף שמעליו, דגם של טנק. ובמכתבו האחרון, מן ה-16 באוקטובר 73, הוא כתב: "בכל פעם שאנחנו זזים אני אומר בקול רם בקשר לכל הצוות את התפילה לפני היציאה לקרב, וכולם עונים אמן בסוף".

אחרי שיחרורו, באוגוסט 1970, למד משה שנה אחת באוניברסיטת הנגב בבאר שבע, במכינה לקראת הטכניון, ובשנת 1971 התחיל ללמוד ניהול ותעשיה בטכניון בחיפה. ב-20 במרס 1973 נשא לאשה את חברתו רחל, עבר לגור בעכו בסמוך להוריה, ונתחבב תוך זמן קצר על סביבתו החדשה. שנת הלימודים 1973/74 עמדה להיות שנתו השלישית בטכניון; עם תחילתה של אותה שנת לימודים בבתי הספר היסודיים, החל לשמש כמחנך וכמורה במקצועות יהדות בבית ספר עממי בקרית שפרינצק.

משה היה זריז כפיים, תיקן תקלות בביתו ובבתי שכניו, החזיק מערכת שלמה של כלי עבודה, והירבה לעסוק בעבודות מתכת ועץ. ליד מיטת בנו, משה אביחי, אשר נולד ביום השלושים לנפילתו, עומד תרמיל פגז ממורק, שחריטותיו וחיזוריו מזכירים מלאכת-תחרה.

רב-טוראי יעקב אבבי

7 בדצמבר 1950 - 18 באוקטובר 1973

יעקב נולד במושב אלקוש בגליל, להוריו מרים ועובדיה אשר עלו מתימן בשנת 1949. ב-1954 עקרה המשפחה למושב אחיהוד, ושנה אחר-כך למעברת עזרה-וביצרון שליד ראשון לציון. יעקב גדל במעברה עד שהגיע לגיל שמונה, ואחר כך עבר עם משפחתו לרמת אליהו, הנמצאת ממערב לראשון לציון. ביישוב זה מתגוררת המשפחה עד היום. יעקב סיים כתה ח' בבית הספר "ויתקין" ברמת אליהו, ולמד זמן מה מסגרות בבית ספר מקצועי, אבל בית הספר נסגר ויעקב הפסיק את לימודיו. מעתה ועד לגיוסו גידל יונים, טיפל בלול של המשפחה, גם עבד בבניין ובעיסוקים אחרים. הוא

התגייס בנובמבר 1968, למד לנהוג, ושירת כנהג עד נובמבר 1971. אחרי שיחרורו נח תקופת מה, והתחיל לעבוד כנהג בחברת תובלה. הוא לא האריך ימים בעבודה זו: הוא היה מעורב בתאונה, רשיונו נלקח ממנו לחודשיים, ואף כי יצא זכאי במשפט שנערך כעבור שנה, לא חזר יותר למקום עבודתו. מעתה ואילך לא היתה לו עבודה קבועה: זמן מה עבד ב"תדיראן", אחר כך מילא מדי פעם מקומם של נהגי תובלה שנקראו למילואים, גם עבד כמסגר וכמכונאי, ותוך כך למד לנהוג טריילרים. "תמיד היה מסתדר", מספר עליו אביו. בקיץ 1973 עבד כמציל בים, והצליח להציל שני אנשים, יהודי וערבי.

יעקב אהב לשחות בים ובבריכה, גם התאמן בהרמת משקולות ובמתיחת קפיץ "בולוורקר". הוא הירבה לרקוד בדיסקוטקים ולבלות בדיזנגוף. בחתונות היה עולה על הבמה כדי לשיר ולהצחיק את הנוכחים בחיקוי קולותיהם של זמרים ומכרים. מוזיקה תורכית וערבית היתה אהובה עליו במיוחד. בבית אהב לגדל יונים וכלבים, וחלק גדול מזמנו בילה במישחק קלפים. מדי פעם קרא ספרים (רומנים של דפנה די מוריא או אנמרי סלינקו), ובכל יום ששי קרא "מעריב". הוא היה קשור מאד אל בני משפחתו, השגיח על הילדים האחרים בבית, דאג שילכו לבית הספר וטיפל בהם כשהיו חולים. כשאחיותיו בגרו, הקפיד לשמור עליהן. "הוא היה עושה כל דבר למען הבית", אומר אביו. "כשהיה חסר לנו כסף", מוסיפה אחותו, "אפילו שלא היה לו, היה הולך לעבוד בשביל שיהיה לו לתת".

רב-טוראי צבי איזנגרט

27 אוקטובר 1948 - 19 באוקטובר 1973

צביקה נולד בחיפה, להוריו חוה ויעקב איזנגרט. בשנים 1954-1962 למד בבית הספר העממי על שם ליאו בק, והמשיך ללמוד בבית הספר המקצועי התלת-שנתי על שם שפרינצק, במגמה המיכנית. בשנים אלה היה חבר ב"מחנות העולים", בגרעין שרצה להצטרף לקיבוץ אילות. ב-1965, כשסיים את לימודיו בבית-הספר המקצועי, יצא עם הגרעין להכשרה, תחילה במעגן מיכאל, אחר כך בכפר חיים. בספטמבר 1966 התגייס לנח"ל יחד עם שאר חבריו לגרעין, השתתף במלחמת ששת הימים ובמלחמת ההתשה, והתנדב, עם עוד ארבעה-עשר מחבריו, לייסד את נח"ל-ים, ההיאחזות בחוף סיני.

הוא השתחרר בספטמבר 1969 ונסע אחר כך לארצות הברית, שם נמצאה אחותו. הוא נשאר בארה"ב כשנה, כשהוא עובד, מבלה, ולומד אנגלית: "אני מתקדם פנטסטי, והשפה ממש זורמת בפי", הוא מודיע בגאווה באחד המכתבים להוריו. בשנת 1971 חזר ארצה, התיישב על בחינות הבגרות ועמד בהם בהצלחה מקץ ארבעה חודשים. אחר כך התחיל לעבוד באחד הסניפים של בנק לאומי בחיפה, ותוך כך למד שנה אחת מתימטיקה באוניברסיטה המקומית. הוא התכונן לעבור לדירה משל עצמו, להציג בפני הוריו את חברתו, וללמוד בנקאות על חשבון הבנק.

צביקה אהב לעשות טובות, וחבריו החזירו לו חיבה: "צינגי היקר", "צינגי החמוד", כך פונים אליו חבריו לגרעין במכתביהם. הוא אהב את החיים: "אמא", הוא כותב מניו יורק באפריל 1971, "בעוד שבוע יום הולדת, אז באמת בכל המרץ, כי החיים נפלאים". וכותבת עליו רחל אחותו: "צביקה מצא גם בדברים הפשוטים את היופי ואת השמחה. את תוכניותיו לעתיד רקם באיטיות, כי ראה לפניו את החיים הארוכים ורצה ליהנות מכל יום ומכל תקופה".

הוא אהב מוזיקת פופ, והירבה לקרוא. כשהתגייס ביום הכיפורים, לקח עמו ספר רך-כריכה, "הבדיחה" למילן קונדרה.

סמל דניאל נוימן

13 בספטמבר 1949 - 19 באוקטובר 1973

דניאל נולד בחיפה לאמו צפורה -דור רביעי בארץ- ולאביו שמעון, יוצא פולין שעלה ארצה ב-1935. דניאל הצטיין בלימודיו בבית הספר העממי "בארי" בנוה-שאנן, חיפה; בטכס הסיום נבחר לשמש נציג הבוגרים, והוריו זוכרים כיצד נאם, בקול רועד, בפני כל באי בית הספר. בשנים 1963-1967 למד בבית הספר התיכון עירוני ג' בנוה שאנן. מתקופה זאת ואילך גילה עניין רב במדעי הטבע, בעיקר בכימיה ובפיזיקה; בהשפעת אביו המהנדס הירבה גם להתעניין בכל הקשור למדע הבדיוני ולחקר החלל. הוא גם אהב לשחק שח-מט וטניס, ולבקר בתיאטרון.

דניאל התגייס בנובמבר 1968, שירת בשריון כאלחוטן, והשתחרר בנובמבר 1971. אחרי שיחרורו למד שנתיים הנדסאות-כימיה בבית הספר שליד הטכניון. הוא הצליח מאד בלימודיו וזכה לציונים גבוהים, אך לא נהג להפגין את הישגיו. בקיץ 1973, עוד לפני שהגיש את עבודת הגמר שלו, הומלץ על ידי

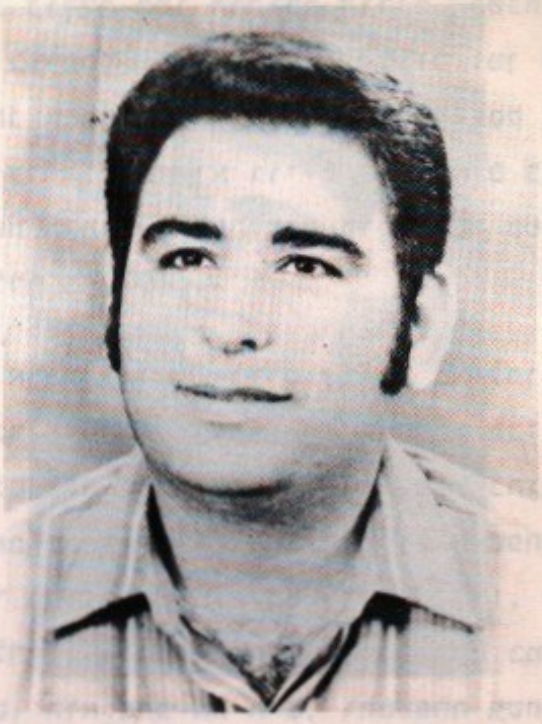
מוריו לעבוד במחקר במרכז להנדסה סביבתית של הטכניון. עבודת המחקר גרמה לו סיפוק רב -"כולו קרן מאושר", מספרת אמו- והוא הגה תוכניות מה יעשה במשכורתו הראשונה. הוא לא סיים את חודש העבודה הראשון שלו כאשר פרצה המלחמה.

"דני לא היה איש רעים", כותב משה בראון, ידידו הקרוב, "כי אם אינדיבידואליסט מובהק ומסוגר. את דרכו ברר לו מתוך עקביות, התרחק מכל ארוע שנדף ממנו שמץ ריחה של קלות הדעת, וביזבוז זמן נחשב בעיניו לבלות ערב בהאזנה רעשנית לתקליטי פופ. מסיבה זו אף הוקיר רגליו ממסיבות ריקודים ודיסקוטקים.

מספר חבריו היה מועט לא רק משום שהיה סגור ורציני, אלא גם בגלל שלא היה מסוגל לקיים קשרי חברות שטחיים. בכל הקשור ליחסו אל חבריו היה רגיש ומעורה עד מאד, בכל פרטי בעיותיהם ערב את עצמו במודע ובכוונה תחילה, משום שסבר שזאת היא הדרך להגיש את העזרה המירבית ולהיטיב עם החבר.

צד נוסף שאיפיין את דני במערכת היחסים עם חבריו היה יושר לבו הנמרץ. בהערותיו ובבקורת שהיה מעביר על חבריו, במקרה שראה צורך, נהג ללא רחם וללא משוא פנים. נראה שעובדה זו אף היא תרמה לכך שמעטים היו חבריו.

קל היה להביאו לידי צחוק רועם ומתגלגל שהיה מתמשך דקות ארוכות ללא הפוגה, מדבק את חבריו וסוחפם אחריו. קשה היה מאד להביאו לידי כעס. כאשר היה כועס מאד, התכנס בשתיקה ממושכת, וארשת פניו היתה לובשת לגלוג קל, כשחיוך ציני משוך בזוית שפתיו. היה מתפייס בקלות רבה וזאת בפשטות, ללא שום גינוני טקס. מספיקה היתה הושטת יד או טפיחה על השכם כדי להשיב דברים לקדמותם".

רב-טוראי ג'ילברט עמר

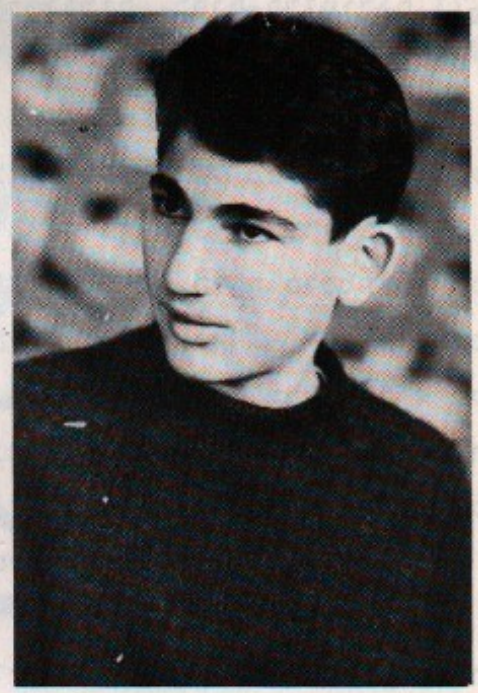
4 באוגוסט 1942 - 19 באוקטובר 1973

ג'ילברט נולד בעיר אלז'יר, סיים בה את לימודיו היסודיים והתחיל ללמוד בבית ספר תיכון. בהיותו בן 17 הלך אביו לעולמו, וג'ילברט הפסיק את לימודיו כדי לעזור לאמו בחנות השטיחים והעתיקות שהאב השאיר אחריו. שלוש שנים אחר כך, בשנת 1962, עלו ג'ילברט ואמו ארצה והתיישבו באשקלון. ג'ילברט עבד במקומות רבים: יובל גד, תנובה, כפר הנופש הצרפתי (שם עבד כ"בר-מן" ראשי), ועוד. בשנת 1963 התחתן עם פלורה, לה היה מאורש עוד באלז'יר, ושנה אחר כך קנה, יחד עם אמו ואשתו, חנות חשמל. אותה שנה עשה ג'ילברט את שירותו

הצבאי. בשנת 1965 נולדה בתו הבכורה דוריס. בשנת 1966 נסע ג'ילברט אל אחיו בצרפת, אך חזר ארצה כעבור זמן קצר. ב-1967 מכר ג'ילברט את חנות החשמל, וקנה תמורתה קיוסק אשר נמצא ברשות אמו ואשתו עד היום. הוא גוייס למילואים בתקופת ההמתנה והשתתף במלחמת ששת הימים. אותה שנה נולד בנו פטריק; בתו הצעירה, רמה, נולדה ב-1972.

אחרי עלותו ארצה למד ג'ילברט עברית באולפן ערב, ובמשך השנים השתפרה העברית שבפיו, אבל שפת הדיבור בבית עמר היתה ונשארה צרפתית. גם ספרי ההרפתקאות שג'ילברט נהג לקרוא היו כתובים צרפתית. את זמנו החופשי בילה בחוג המשפחה: האשה, הילדים, האם (אשר התגוררה בבית בנה כל השנים). הוא הקדיש תשומת לב רבה לילדיו, שיחק אתם, ניגן לפניהם במפוחית פה, והשגיח על חינוכם. הוא אהב את הים, והמשפחה עשתה לעתים קרובות את דרכה משיכון-עתיקות אל החוף. אהבתו לבישול באה לידי ביטוי גם בבית, גם בקיוסק, גם בכיתה עמה שירת במילואים. בעסקים היה רחב-לב: הוא הירבה למכור בהקפה; אם חסרו למישהו עשר-עשרים אגורות, לא הקפיד עמו; לחיילים שלא היה להם כסף לנסוע ממרכז אשקלון אל השכונה, היה נותן מכיסו.

בקיץ 1973 התחיל לבנות לו קוטג' דו-קומתי באפרידר; המשפחה מנסה עכשיו להשלים את בנייתו.

סמל אלי פליקר

5 בדצמבר 1949 - 11 בפברואר 1974

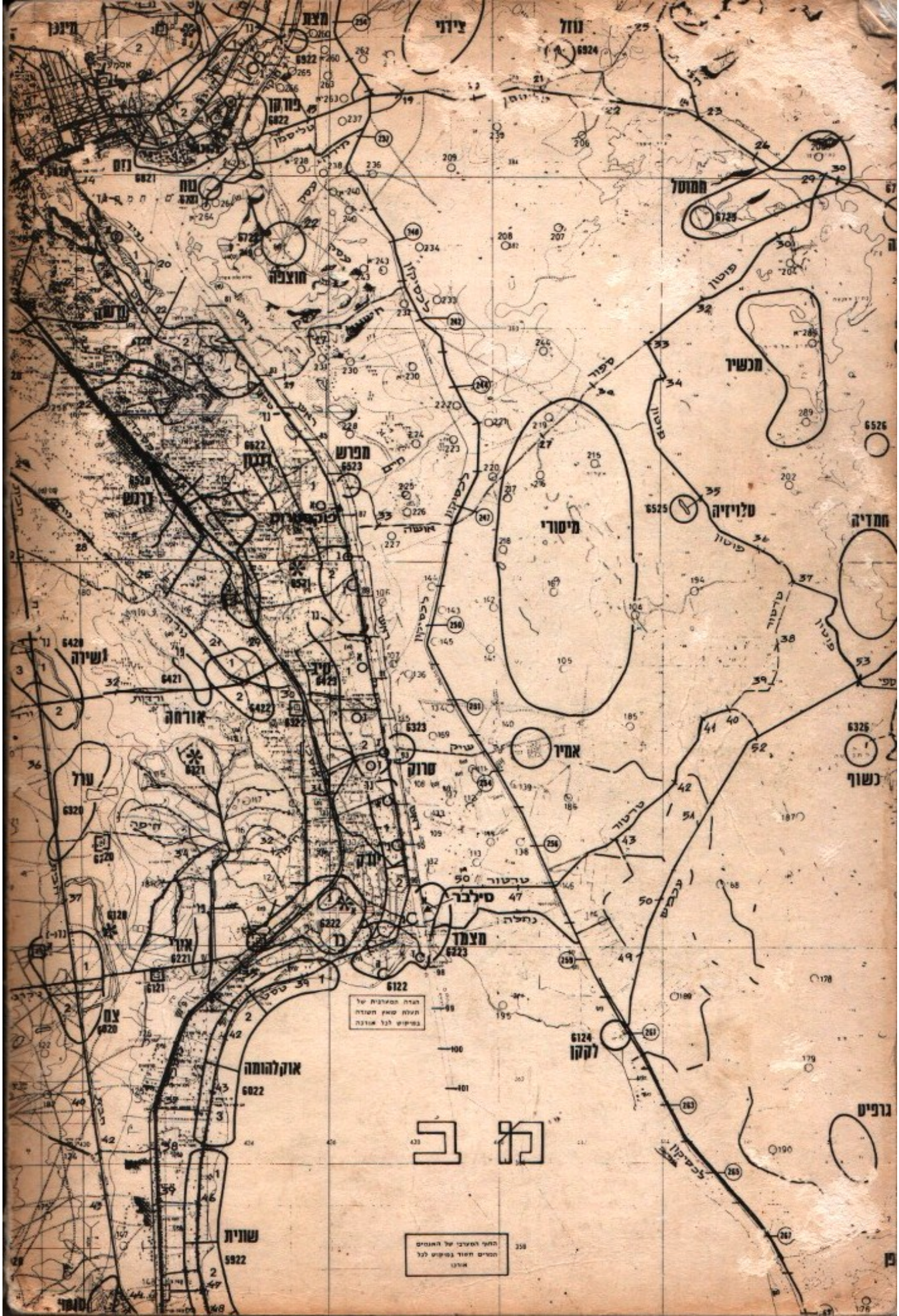
אלי נולד בפולין והוריו הביאוהו ארצה במאי 1950, כשהיה בן חמישה חודשים. המשפחה השתקעה בקרית ביאליסטוק, וכאן גדל אלי, בבית מוקף דשא ועצים. מילדותו אהב את הבית, טיפח את הפרחים, טיפל בעץ התמר, עזר בעבודות הלול. את לימודיו היסודיים עשה בבית הספר המקומי, וסיימם בשנת 1964. בארבע השנים הבאות למד בבית הספר התיכון ביהוד, במגמה ההומניסטית. באוגוסט 1968 התגייס לצבא, שירת תחילה בסיירת בגיזרת התעלה, אבל בגלל בעיות בריאות -התעלפויות תכופות- הועבר לתפקיד עורפי. אחרי שיחרורו באוגוסט 1971 למד במכינה האוניברסיטאית ברמת-אביב, ואחרי שסיים אותה ביולי 1972, יצא לטיול בן

חודשיים בארצות סקנדינביה. בשנת הלימודים 1972/73 למד כלכלה ויחסים בינלאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים.

אלי היה אוהב פשרות, ובכל מצב לא-נוח העלה על דעתו אלטרנטיבה טובה יותר. "בן אדם לא צריך לאכול את עצמו על שום דבר, כי תמיד יש פתרון", כך היתה סיסמתו. "אני רוצה לחיות היום, אני לא רוצה לדאוג לעתיד" - אף זה משפט שהיה שגור על לשונו. הוא התידד בנקל עם אנשים מכל רמה אינלקטואלית ומכל מוצא. כשלמד במכינה ברמת אביב, היה הישראלי היחידי שהתידד עם סטודנט פיני בן קבוצתו, ועשאו לאוהד ישראל. השניים אף יצאו יחד לטיול בסקנדינביה.

חלומו של אלי היה לבנות לו בית בחצר בית הוריו בקרית ביאליסטוק. בחופשותיו מן הצבא טרח הרבה בטיפוח הגינה, בחופשות ארוכות יותר עבד בבניין כדי לאסוף כסף ולקנות מערכת סטיריאופונית. גם את הטיול לסקנדינביה מימן בכספו-שלו.

ב-22 בפברואר 1974 יכתוב איתן הבר ב"ידיעות אחרונות": "קצת צפונה לפאיד, בצד הכביש, נהרג לפני שבועיים אלי פליקר, הנהג של גדעון. תאונת דרכים: הקומנדקר התהפך. אלי היה דווקא נהג זהיר מאוד, אומרים בגדוד, והם יודעים מה שהם אומרים. האם הוא היה הקרבן האחרון בגדה המערבית? איך זה שדווקא לו היה צריך לקרות - ועכשיו? ממש לפני שחוזרים הביתה! הוא העביר משאיות על הגשר תחת אש תופת, ולא קרה לו כלום, ודווקא עכשיו? אין צדק בעולם!".

מיצד
מיצד
צידני
נוזל
6924
פירקון
6822
נזם
6821
עזח
6720
חמוסל
6725
חוצבה
מכשיר
6526
מפרש
6523
6622
זרנוש
6520
עלויזיה
6525
חמדיה
מיסורי
עשירה
6420
6421
אורחה
6422
6323
אמיר
כשוף
6326
שרוק
ערל
6320
6321
6220
6222
סילבר
מצמד
6223
6221
6121
6122
6124
לקקן
צם
6020
אוקלהומה
6022
שונית
5922
נגב
הגדה המערבית של תעלת סואץ חשובה במיוחד לצד אחורי
הקו המערבי של האזורים המרים חשוב במיוחד לצד אחורי